

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Universiteit Gent
Academiejaar 2013-2014

**De terbeschikkingstelling van de
regering/strafuitvoeringsrechtbank:
een historisch overzicht en een vergelijking in de ruimte**

Masterproef van de opleiding
'Master in de Rechten'

Ingediend door

Kevin Poelman
(studentennr.:00902534)

Promotor: Prof. Dr. K. Verpoest
Commissaris: Prof. Dr. B. De Ruyver

Voorwoord

Geachte lezer,

Met trots presenteer ik u mijn meesterproef dat het sluitstuk inhoudt van de vijfjarige opleiding Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit Gent. Tijdens de opleiding aan deze faculteit komt een student met tal van professoren, rechtstakken en zeer interessante materies in aanraking en wordt er geleerd om bepaalde probleemstellingen te benaderen en op te lossen aan de hand van een bepaalde rechtstak. Mijn voorkeur lag en ligt, na vijf jaar, nog steeds bij het strafrecht. Niet alleen omdat deze rechtstak voor de meeste sensatie en controverse kan zorgen in de actualiteit, maar ook omdat je in deze rechtstak, naar mijn inzien meer dan in andere, kan te maken krijgen met een samenvloeiing van problemen uit verschillende materies. Het is dan ook niet verwonderlijk dat mijn voorkeur voor het schrijven van deze masterproef uitgaat naar een aspect binnen het strafrecht.

Deze meesterproef en de opleiding Rechtsgeleerdheid had ik nooit kunnen volbrengen zonder de steun en de hulp van enkele mensen. Aan deze personen wil ik dan ook een bijzonder woord van dank richten.

Vooreerst wil ik mijn promotor, Prof. Dr. K. Verpoest, bedanken voor de korte, maar weliswaar zeer goede, begeleiding. Ondanks drukke agenda's en vele taken, werd ik telkens hartelijk ontvangen om mijn resem aan vragen te beantwoorden. Vervolgens moet ik mijn familie, en in het bijzonder mijn moeder, bedanken voor de financiële en morele steun en het nalezen van mijn meesterproef. Ook dient een speciaal woord van dank gegeven te worden aan wijlen mijn grootmoeder, omdat zij me de nodige studiediscipline bijbracht en me er telkens toe aanzette om “flink mijn best te doen” en goed te studeren. Daarnaast wil ik ook mijn vriendin heel erg bedanken voor de steun, begrip en de vele klaagzangen die ze soms moest verduren gedurende de drukke periodes tijdens deze opleiding. Ook mijn vrienden, zowel oude als nieuwe, ben ik eeuwig dankbaar voor hun hulp, steun en de broodnodige ontspanningsmomenten. Tenslotte wil ik de professoren waarbij ik college heb gevolgd, bedanken omdat zij ervoor gezorgd hebben dat ik op een goede en enthousiaste wijze onderricht ben en vooral met de nodige kennis het volgende stadium in dit leven kan aanvatten.

Kevin Poelman,

15 mei 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	III
Inhoudsopgave	V
Algemene inleiding	1
Deel I: Begripsomschrijving	3
Deel II: Van beveiligingsmaatregel naar TBS	5
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Van beveiligingsmaatregel	5
<i>Afdeling 1: Bijzonder politietoezicht</i>	5
A. Inleiding.....	5
B. Het klassieke strafrechtsdenken	6
§ 1. Algemene omschrijving	6
§ 2. Hoofdstellingen van de klassieke school.....	7
C. Het bijzonder politietoezicht.....	9
<i>Afdeling 2: Beveiligingsmaatregel tegen landlopers en bedelaars</i>	10
A. Inleiding.....	10
B. Het positivisme en het sociaal verweer	12
§ 1. Algemene omschrijving	12
§ 2. De positivistische school.....	12
§ 3. Het sociaal verweer.....	14
C. Visie van Adolph Prins op de problematiek van landlopers en bedelaars	16
D. Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij	17
§ 1. Algemeen.....	17
§ 2. Landlopers	18
§ 3. Bedelaars	19
§ 4. Indeling van landlopers en bedelaars.	20
§ 5. Procedure	21
§ 6. Instellingen en duur van de maatregel.....	21

§ 7. Tenuitvoerlegging.....	23
§ 8. Administratieve maatregelen	23
<i>Besluit</i>	23
Hoofdstuk 2: ...over een maatregel met strafrechtelijk karakter ...	25
<i>Afdeling 1: De wet tot bescherming van de maatschappij</i>	25
A. Inleiding.....	25
B. Ontstaan van de wetgeving	26
C. Doel van de TBR	29
D. Discussie over de juridische aard: deel 1	30
E. De Terbeschikkingstelling van de regering.....	37
§ 1. Algemeen.....	37
§ 2. Bevoegde Rechtbank	37
§ 3. Toepassingsgebied <i>ratione personae</i>	38
§ 4. Motivering	40
§ 5. Duur, aanvang en einde van de termijn.....	41
§ 6. Uitvoering.....	43
§ 7. Ontheffing van de gevolgen van de beslissing	44
§ 8. Verjaring.....	45
<i>Afdeling 2: De wet van 17 juli 1990: de eerste echte aanpassing</i>	46
A. Inleiding.....	46
B. Het arrest Van Droogenbroeck	46
C. De aanpassingen aan de wet van 1964	48
§ 1. Beslissing van de minister	48
§ 2. Aanvechten beslissing van de minister	49
§ 3. Vraag tot invrijheidsstelling.....	51
§ 4. Ontheffing van de gevolgen van de terbeschikkingstelling.....	51
§ 5. Hoger beroep	52
§ 6. Cassatie.....	52
D. Discussie over de juridische aard: deel 2	53

E. De TBR toegepast.....	53
<i>Afdeling 3: De wet van 5 maart 1998: focus op seksuele delinquenten</i>	<i>55</i>
A. Inleiding.....	55
B. De aanpassing aan de Wet Bescherming Maatschappij	56
§ 1. Seksuele delinquenten.....	56
§ 2. Duur.....	58
§ 3. Beslissing van de minister	58
C. Discussie over de juridische aard: deel 3	59
D. De TBR toegepast.....	60
<i>Besluit.....</i>	<i>61</i>
Hoofdstuk 3: ...naar een bijkomende straf	64
<i>Afdeling 1: de strafuitvoeringsrechtbank.....</i>	<i>64</i>
A. Oprichting.....	64
B. Samenstelling van de strafuitvoeringsrechtbank	65
C. Zitting van de strafuitvoeringsrechtbank.....	65
D. Bevoegdheid	66
<i>Afdeling 2: De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank</i>	<i>66</i>
A. Inleiding.....	66
B. Hertekening van het sociaal verweer denken	67
§ 1. Opsplitsing van twee categorieën.....	67
§ 2. Bijkomende straf.....	68
§ 3. Uitbreiding toepassingsgebied	68
C. Discussie juridische aard: einde	69
D. Toepassingsgebied.....	72
§ 1. Algemeen.....	72
§ 2. Verplichte TBS	73
§ 3. Facultatieve TBS	74
§ 4. Samenlopende misdrijven.....	77
E. Duur, aanvang en einde van de termijn.....	77

F.	Procedure tot uitvoering van de TBS	78
§ 1.	Algemeen.....	78
§ 2.	De veroordeelde is gedetineerd	79
§ 3.	De veroordeelde is in vrijheid gesteld	80
§ 4.	Behandeling door de strafuitvoeringsrechtbank	81
§ 5.	De beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank	83
G.	Het verloop van de TBS.....	85
H.	De ontheffing van de TBS	87
I.	De TBS toegepast	88
	<i>Besluit</i>	89
	Deel III: TBS ook elders? Nederland	91
	Inleiding	91
	Hoofdstuk 1: Nederlandse maatregelen ter bescherming van de maatschappij.....	91
	<i>Afdeling 1: De terbeschikkingstelling (TBS)</i>	91
A.	Inleiding.....	91
B.	De Nederlandse TBS	93
C.	Vormen van TBS	93
D.	De TBS met voorwaarden.....	93
E.	TBS met vrijheidsstraf	95
	<i>Afdeling 2: de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (ISD)</i>	95
A.	Inleiding.....	95
B.	Inrichting Stelselmatige Daders (ISD)	96
	<i>Besluit</i>	98
	Algemeen Besluit	99
	Bibliografie	104

Algemene inleiding

Tijdens de opleiding Rechtsgeleerdheid krijgen studenten met allerlei vakken van verschillende rechtsgebieden te maken, waarbij in de eerste plaats de basis wordt uiteengezet en op bepaalde aspecten dieper wordt ingegaan. Het is onmogelijk om op elk aspect van een rechtstak dieper in te gaan tijdens, maar ook na de opleiding, aangezien vandaag het recht en de bijhorende wetgeving steeds verder uitbreidt. Een van de aspecten die in de basis cursus strafrecht en grondige cursus strafrecht heel even ter sprake is komen, is de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank. Maar ondanks de kortere behandeling van dit aspect tijdens de cursussen, was mijn interesse voor deze materie vrij snel gewekt en besloot ik dan ook dit onderwerp te kiezen om mijn masterproef hieraan aan te wijden.

De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank is een sanctie die niet met grote regelmaat de actualiteit haalt, maar die toch enkele vragen kan doen rijzen, aangezien iemand na zijn hoofdgevangenisstraf nog langer in de gevangenis kan gehouden worden vanuit de gedachte dat de maatschappij tegen bepaalde categorieën van delinquenten moet beschermd worden. In deze masterproef zal de centrale vraag dan ook zijn:

Hoe is de terbeschikkingstelling ontstaan, welke invulling wordt eraan gegeven en bestaat dit ook elders?

Om op de eerste twee delen van de bovenstaande vraag te beantwoorden zal, zoals de titel van deze masterproef aankondigt, een overzicht worden gegeven van het historische verloop van de terbeschikkingstelling in combinatie met toepasselijke strafrechttheorieën. Er zal dus nagegaan worden van waar de idee van iemand ter beschikking te stellen komt en hoe dit in de loop der tijd is ingevuld. Tevens gaat ook nagegaan worden of deze sanctie in praktijk veel gebruikt wordt. Voor het laatste deel van de vraag zal nagegaan worden of dit systeem ook elders bekend is. In deze masterproef zal specifiek gekeken worden naar Nederland. Waarom Nederland? Het lijkt me interessant omdat er vandaag een algemene tendens bestaat om onze wetgeving meer een meer af te stemmen op de Nederlandse, na eeuwen in het kielzog van de Franse wetgever te hebben gezeten. Daarenboven wordt er ook in de Nederlandse wetgeving gesproken over TBS, waardoor het interessant lijkt om na te gaan of er eventueel overeenkomsten zijn qua regelgeving of ratio.

De centrale vraag zal onderzocht worden aan de hand van de toepasselijke wetgeving, rechtspraak en rechtsleer. Dit is dus een literatuurstudie. Voor de delen die handelen over de concrete toepassingen

van de terbeschikkingstelling wordt verwezen naar cijfermateriaal dat vooraanstaande rechtsgeleerden hebben onderzocht en opgevraagd bij de bevoegde instanties. Daarnaast heb ik ook zelf cijfermateriaal opgevraagd bij de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid.

Om te begrijpen wat de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank inhoudt, is het naar mijn mening opportuun om eerst een korte beschrijving te geven van het hedendaagse concept van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank. Dit zal dan ook in deel I beknopt besproken worden. In deel II zal een overzicht worden gegeven van het historische verloop van de terbeschikkingstelling gelinkt aan de toepasselijke strafrechttheorieën. Tenslotte zal in deel III gekeken worden of de TBS ook elders bestaat, nl. in Nederland.

Deel I: Begripsomschrijving

Vooraleer er dieper op het concept en de idee van de terbeschikkingstelling (van de strafuitvoeringsrechtbank) wordt ingegaan, zal er in dit deel eerst een korte algemene schets geven worden van wat de terbeschikkingstelling vandaag is.

De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank wordt sinds de invoeging door de wet van 26 april 2007¹ in artikel 34bis van het Strafwetboek als volgt omschreven:

“De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank is een bijkomende straf die in de door de wet bepaalde gevallen moet of kan worden uitgesproken met het oog op de bescherming van de maatschappij tegen personen die bepaalde ernstige strafbare feiten plegen die de integriteit van personen aantasten. Deze bijkomende straf gaat in na het verstrijken van de effectieve hoofdgevangenisstraf of van de opsluiting.”

De terbeschikkingstelling (afgekort als TBS) is dus een bijkomende straf, die naast de hoofdstraf(fen), door de hoven en rechtbanken kan of in bepaalde gevallen moet worden uitgesproken ten aanzien van die personen die bepaalde misdrijven plegen en die een belangrijke en voortdurende dreiging betekenen voor de maatschappij.² Deze bijkomende straf gaat pas in na de uitvoering van de effectieve hoofdstraf of opsluiting. Over de effectieve uitvoering van deze straf, beslist voortaan de bevoegde strafuitvoeringsrechtbank.³

De TBS is een regime dat in de plaats komt van de terbeschikkingstelling van de regering (afgekort als TBR), welke is opgenomen in de Wet Bescherming Maatschappij van 1930.⁴ De TBR is in tegenstelling tot TBS geen echte straf, maar een beveiligingsmaatregel⁵ die door de rechter destijds kon gekoppeld worden aan bepaalde veroordelingen tot vrijheidsstraffen. Deze beveiligingsmaatregel is, net als de TBS, ook pas uitvoerbaar na het ondergaan van de hoofdstraf of opsluiting, maar staat voor de uitvoering niet onder het toezicht van een rechtbank die behoort tot de rechterlijke macht,

¹ Art. 3 Wet van 26 april 2007 betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *BS* 13 juli 2007.

² Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 222.

³ X., “Terbeschikkingstelling bij samenloop met niet-seksuele misdrijven”, *NjW* 2012, afl. 256, (96) 96.

⁴ Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 11 mei 1930, 2447, zoals vervangen en aangepast door de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 17 juli 1964; X., “Terbeschikkingstelling bij samenloop met niet-seksuele misdrijven”, *NjW* 2012, afl. 256, (96) 96.

⁵ Desalniettemin oordeelde het Hof van Cassatie al snel dat deze beveiligingsmaatregel *de facto* wel moest beschouwd worden als een bijkomende straf omwille van het ernstige vrijheidsberovende karakter. Zie o.a.: Cass. 11 december 1933, *Rev.dr.pén.* 1934, 43; Cass. 17 juni 1975, *Arr.Cass.* 1975, 1103-1104; Cass. 4 april 1978, *Arr.Cass* 1978, 884-889; Zie ook infra.

maar onder het toezicht van de uitvoerende macht in hoofde van de minister van Justitie of zijn gemachtigden.⁶

De TBS is ook opgenomen in artikel 7 van het Strafwetboek dat een opsomming geeft van de verschillende soorten van straffen die van toepassing kunnen zijn op de misdrijven die gepleegd worden door natuurlijke personen. Daarnaast krijgt het Strafwetboek een nieuwe onderafdeling, nl. Onderafdeling 1bis “*De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank*” in de afdeling V betreffende de straffen die aan misdaden en wanbedrijven gemeen zijn. Het betreft meer bepaald de artikelen 34bis tot en met 34quinquies van het Strafwetboek.⁷

⁶ Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 222.

⁷ Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 222.

Deel II: Van beveiligingsmaatregel naar TBS

Inleiding

Sinds de wet van 26 april 2007 kan er gesproken worden over de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, waarin de terbeschikkingstelling uitdrukkelijk wordt beschouwd als een bijkomende straf die in sommige gevallen verplicht dient te worden uitgesproken en in andere gevallen facultatief kan worden uitgesproken. Dit is niet steeds zo geweest. Oorspronkelijk was de terbeschikkingstelling een beveiligingsmaatregel die in België reeds in 1867 was ingevoerd. Er was nog geen sprake van strafuitvoeringsrechtbanken, en dus ook niet van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, maar er was wel al de terbeschikkingstelling van de regering.⁸

In deel II van dit werkstuk zal de wetsevolutie met betrekking tot de terbeschikkingstelling beter bekeken worden. Er zal nagegaan worden wanneer de eerste wetten betreffende de terbeschikkingstelling zijn ontstaan, wat die concreet inhouden en hoe die geëvolueerd zijn tot de wetgeving die we vandaag kennen. Hierbij zal er ook aandacht worden besteed aan de concrete invulling van die wetgeving, met een knipoog naar de verschillende strafrechtstheorieën die een invloed hebben gehad op de totstandkoming en de invulling ervan. Tenslotte zal ook de toepassing van de terbeschikkingstelling in de praktijk bekeken worden.

Hoofdstuk 1: Van beveiligingsmaatregel...

Afdeling 1: Bijzonder politietoezicht

A. Inleiding

Net zoals Frankrijk heeft België al lang te kampen met hardnekkig recidivisme. Het recidivecijfer van de recidivisten kan tegen het einde van de negentiende eeuw zelfs op 50% geraamd worden. Om dit probleem enigszins tegen te gaan, wordt er in verschillende landen over gegaan tot de invoering van andere vormen van strengere bestraffing, dan die welke de recidivisten al kregen ten gevolge van de herhaling. In Frankrijk wordt bijvoorbeeld in 1885 de verbanning (*la rélégation*) ingevoerd en in België probeert de wetgever via de invoering van het bijzonder politietoezicht soelaas te brengen.⁹

De invoering van andere vormen van strengere bestraffing is er niet zomaar gekomen. Deze vormen van sancties hebben toen het rechtsbestel aangevuld om een bepaalde reden en omdat de gedachte van

⁸ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 21.

⁹ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 111.

de wetgever van toen, bewust of onbewust, beïnvloed is door een bepaalde manier van kijken naar maatschappelijke en juridische problemen, wat op zijn beurt dan weer voor een beïnvloeding zorgt van de wijze waarop naar het strafrecht gekeken wordt en hoe met het strafrecht wordt omgegaan.

B. Het klassieke strafrechtsdenken

§ 1. *Algemene omschrijving*

Het strafrecht dat zich in de loop van de 18de eeuw heeft ontwikkeld, wordt vaak aangeduid met de term “klassiek strafrecht”. De gebruikte term ‘klassiek’ kan wel enkele misvattingen met zich meebrengen. Enerzijds zou klassiek de indruk kunnen wekken dat het naar een of hét traditionele strafrecht zou verwijzen. Anderzijds zou de term klassiek weer naar een verzameling van elegante en harmonieuze constructies kunnen wijzen. Het klassieke strafrecht kenmerkt zich eerder doordat het enkele basisgedachten, nl. proportie, maatregel, en economie introduceerde in het strafrechtssysteem van het Ancien Régime, dat zich op zijn beurt kenmerkt door strenge en wrede lijfstraffen.¹⁰

Het klassieke strafrecht krijgt pas echt vorm vanaf de publicatie van het strafhervormingspamflet van Cesare BECCARIA, ‘*Dei delitti e delle pene*’, dat voor het eerst gepubliceerd is in 1764, en als basis heeft gediend voor verschillende strafrechtelijke codes die opgesteld zijn in de 19de eeuw, zoals de Franse *Code pénal* van 1810, en het Belgische Strafwetboek van 1867, dat ook op deze strafrechtstheorie gebaseerd is.¹¹ BECCARIA wou met dit werk, geïnspireerd door en gebaseerd op de theorieën van de Verlichting, het bestaande strafrecht aan de kaak stellen en opruimen omwille van a-prioristische morele en filantropische redenen.¹²

Doordat het klassieke strafrecht de inspiratie gehaald heeft uit het Verlichtingsdenken, is het ook niet merkwaardig dat de klassieke leer gesteund is op een welbepaald mensbeeld, nl. het beeld van de ‘vrije en rationele’ mens. De vrije mens beschikt over een vrije wil en kan op een vrije wijze tussen goed en kwaad kiezen door middel van een kostenbatenanalyse.¹³

De oorsprong van het ‘*ius puniendi*’, het recht tot straffen, situeert BECCARIA in de verdragstheorie van ROUSSEAU, nl. het ‘*contrat social*’: de mensen van de samenleving zijn gezamenlijk

¹⁰ F. TULKENS en M. VAN DE KERCHOVE, *Introduction au droit pénal*, Diegem, Kluwer editions juridique Belgique, 1999, 6.

¹¹ L. CORNIL, *La loi de défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Larcier, 1930, 7; M. ANCEL, *Que sais-je? La défense sociale*, Paris, Presses universitaires de France, 1985, 13; E. MAES, *Van gevangenisstraf naar vrijheidstraf. 200 jaar Belgisch gevangeniswezen.*, Antwerpen, Maklu, 2009, 122, nr. 124.

¹² C. BECCARIA, J.M. MICHIELS, *Over misdaden en straffen. Ingeleid, van aantekeningen voorzien en vertaald door J.M. Michiels*, Antwerpen, Kluwer, 1982, 24, nr. 16.

¹³ M. DELMAS-MARTY, *Modèles et mouvement de politique criminelle*, Paris, Economica, 1983, 23; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 17.

overeengekomen om regels uit te vaardigen om het leven in een gemeenschap zo goed mogelijk te laten verlopen. Een overtreding van die gemeenschappelijke regels moet dan voorkomen worden door middel van tastbare middelen, met name de straf.¹⁴

Het recht op bestraffing is echter wel gebonden aan drie belangrijke principes, die soms ook wel de ‘*magna charta*’ van het strafrecht worden genoemd. Deze drie principes moet de burger op een fundamentele wijze beschermen tegen het willekeurig overheidsoptreden. De drie beginselen zijn: het legaliteitsbeginsel¹⁵, het proportionaliteitsbeginsel¹⁶ en tenslotte het subsidiariteitsbeginsel^{17, 18}.

§ 2. Hoofdstellingen van de klassieke school

In de eerste plaats wordt er in klassieke opvatting van het strafrecht veel belang gehecht aan het strafrechtelijke schuldbegrip, omdat schuld immers de verantwoording is van de straf. Dit ligt ook in het verlengde van het legaliteitsbeginsel, want zonder schuld is er geen straf, *nullum crimen sine culpa*. Opdat er sprake kan zijn van schuld, moet de mens wel over een vrij oordeels- of wilsvermogen beschikken. Indien die vrije wil er niet is, dan kan er bijgevolg niet gestraft worden. Dit is bijvoorbeeld het geval met krankzinnige personen of jongeren die de zogenaamde “*leeftijd des onderscheids*”¹⁹ nog niet hebben bereikt.²⁰

Volgens de klassieke school heeft de straf een belangrijke vergeldende functie. De vergelding is wel niet langer, zoals in het Ancien Régime destijds het geval was, de voornaamste functie van de straf.

¹⁴ C. BECCARIA, J.M. MICHIELS, *Over misdaden en straffen. Ingeleid, van aantekeningen voorzien en vertaald door J.M. Michiels*, Antwerpen, Kluwer, 1982, 25, nr. 18.

¹⁵ Het legaliteitsbeginsel vereist dat zowel de misdrijven als straffen op voorhand in de wet vastgelegd zijn. Hierdoor werd de rol van de rechters beperkt tot het mechanisch toepassen van de strafwet of, zoals MONTESQUIEU het omschrijft worden rechters “*la bouche qui prononce les paroles de la loi*”; MONTESQUIEU, *De l'esprit des lois. Chronologie, introduction, bibliographie par V. GOLDSCHMIDT*, Paris, Garnier-Flammarion, 1979, 301; M. ANCEL, *Que sais-je? La défense sociale*, Paris, Presses universitaires de France, 1985, 13; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 11.

¹⁶ Volgens dit beginsel moeten de straffen in een juiste verhouding staan tot de ernst van het misdrijf. De straffen moeten dus evenredig en proportioneel zijn.; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 11.

¹⁷ Op grond van het subsidiariteitsbeginsel mag de staat slechts enkel optreden indien het nodig is. Enkel die gedragingen waarvan de bestraffing echt noodzakelijk is, moeten strafbaar worden gesteld. Hierdoor wordt het strafrecht m.a.w. het *ultimum remedium*: het laatste redmiddel als de rest faalt.; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 11

¹⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 11.

¹⁹ De leeftijd des onderscheids of het oordeel des onderscheids wijst op het mentaal inschattingvermogen van de minderjarige; op de vraag of de minderjarige over een voldoende graad van maturiteit beschikt die hem toelaat inzicht te hebben in zichzelf, en in zijn leefomgeving. De vraag of een minderjarige over het vereiste oordeel des onderscheids beschikt, zal afhangen van de geestelijke ontwikkeling van de minderjarige, van zijn sociale positie in de maatschappij, van zijn financiële vermogens, van de aard van de handeling die gesteld wordt, van de financiële impact ervan, enz.; Cf. E. DE KEZEL, “Naar een veralgemeende procesbekwaamheid van minderjarigen in burgerrechtelijke zaken?”, *TJK* 2001, (51) 51, nr. 4.

²⁰ F. COLLIN, *Strafrecht*, Brussel, Larcier, 1948, 39; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 17.

Het uiteindelijke doel van de straf, is niet meer het toebrengen van het leed, maar wel het voorkomen van misdrijven algemeen. Desalniettemin blijft voor de veroordeelde de klemtoon *de facto* eerder liggen op het toevoegen van leed.²¹ De misdrijven zijn een “kwaad” dat met een ander gelijkwaardig kwaad moet vergolden worden, teneinde de rechtsorde, in de context van het sociaal contract, te herstellen. De vergelding zelf moet dan ook aan de regels van het sociaal contract beantwoorden en dus ook aan de *magna charta* van het strafrecht.²²

Daarnaast moet de straf volgens de klassieke school worden bepaald aan de hand van de ernst van het misdrijf. De ernst van het misdrijf hangt enerzijds samen met de schade die door het misdrijf wordt berokkend en door de schuld van de dader, maar wordt in de strafwet door de wetgever wel *in abstracto* beschreven. Op het gebied van strafuitvoering en straftoemeting moeten de magistraten de wetten bijna mechanisch toepassen en wordt er dan ook weinig beoordelingsruimte gegeven. Het strafrecht van de klassieke school is in hoofdzaak wettenrecht, zonder rekening te houden met de problemen van de persoon van de misdadiger of de belangen van de gemeenschap.²³ Vandaar dat toen vooral wat je doet belangrijk was en niet wie je bent. De feiten die een misdadiger pleegt zijn in die visie dus belangrijker, dan het gevaar voor de maatschappij die iemand kan uitmaken.²⁴

Ten gevolge van deze visie en deze ideeën is het dus logisch dat de terbeschikkingstelling niet in deze periode tot stand is gekomen. Bij de terbeschikkingstelling staat namelijk de idee dat bepaalde categorieën van personen gevaarlijk zijn voor de maatschappij centraal. De wetgever gaat ervan uit dat deze categorie van personen de rust en de openbare orde (kunnen) bedreigen. Deze personen zijn nog niet klaar voor een herintegratie in de maatschappij, waardoor de wetgever deze personen liever nog een periode onder het toezicht ziet staan van de regering en later van een rechtbank. Bij de terbeschikkingstelling is de achterliggende centrale gedachte dan ook de bescherming van de maatschappij, welke nog niet aanwezig was in het klassieke strafrechtsdenken. Ook resocialisering behoorde niet tot het vocabularium van de klassieken. Met het vrije mensbeeld als uitgangspunt, veronderstellen zij dat de ‘verbetering’ van de delinquent automatisch zal plaats vinden, zonder dat een meer actieve, op verzorging ingestelde resocialiseringspolitiek is vereist.²⁵ Wat daarentegen wel, in navolging van de ideeën van het klassieke strafrecht, tot stand is gekomen, is het bijzonder politietoezicht, dat de eerste basis vormt voor de terbeschikkingstelling dat we vandaag kennen.

²¹ M. DAMS, *Recidive in België en Nederland. Een analyse van 200 jaar rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 107.

²² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 18.

²³ F. COLLIN, *Strafrecht*, Brussel, Larcier, 1948, 39; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 17-18.

²⁴ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “‘Wat je doet, niet wie je bent’”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 24.

²⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 18.

C. Het bijzonder politietoezicht

Het bijzonder politietoezicht is een sanctie die ingevoerd is in navolging van de ideeën van het klassieke strafrecht. Het is dan ook tegen het hierboven omschreven gedachtegoed van het klassiek strafrecht dat deze sanctie moet gesitueerd worden.

De wet van 31 december 1836 voert, naar het Franse voorbeeld, het bijzonder politietoezicht in als een sanctie om het probleem van de recidive te bestrijden. Deze sanctie wordt later in het Strafwetboek van 1867 overgenomen in de oude artikelen 35 tot 37 van het Strafwetboek en in oud artikel 7 van het oud Strafwetboek. Het bijzonder politietoezicht heeft tot doel te vermijden dat bepaalde categorieën van veroordeelden na het uitzitten van hun hoofdgevangenisstraf terug in vrijheid zouden worden gesteld zonder enige controle of beveiliging.²⁶

Aangezien het oude artikel 7 van het Strafwetboek ook, net zoals het huidige artikel 7 van het Strafwetboek, de toepasselijke straffen op de misdrijven opsomt, moet hierdoor deze accessoire sanctie onder de straffen gecatalogeerd worden en dus ook als een echte bijkomende straf beschouwd worden.

Deze accessoire straf geeft de regering het recht om bepaalde categorieën van veroordeelde personen een verbod op te leggen om bepaalde plaatsen te bezoeken of er zich te vestigen. Vooraleer de veroordeelde vrijgelaten wordt, ontvangt hij van de procureur-generaal een blad met een uitgestippeld routeplan dat de veroordeelde moet volgen om zich te melden op de plaats waar hij moest zijn of waar hij wenste te verblijven. Dit blad moet de veroordeelde dan binnen de vierentwintig uur aan de bevoegde burgemeester, als hoofd van de politie op lokaal niveau, of politiecommissaris tonen. De verblijfplaats van de veroordeelde kan niet alleen een gewone verblijfplaats zijn, maar hij kan zich bijvoorbeeld ook vestigen in een commune waarvoor dan weer specifiek procedures moeten gevolgd worden.²⁷

De bijkomende sanctie kan worden opgelegd aan personen die veroordeeld zijn tot een criminele straf en kunnen minimum vijf jaar en maximum twintig jaar onder dit bijzonder politietoezicht vallen, en vangt pas aan op het ogenblik dat de hoofdstraf volledig is uitgevoerd. In het geval dat de persoon opnieuw voor een criminele straf wordt veroordeeld en bijgevolg dus in staat van herhaling verkeert, wordt de persoon voor heel zijn leven veroordeeld tot het bijzonder politietoezicht. Indien de

²⁶ S. CHRISTIAENSEN, *Tussen klassieke en moderen criminele politiek. Leven en beleid van Jules Lejeune*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2004, 274; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 717.

²⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu, 2011, 372, nr. 1581; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 717-718.

veroordeelde de regels betreffende het bijzonder politietoezicht niet naleeft, kan hij bovendien, ingevolge oud artikel 338 van het Strafwetboek²⁸, gestraft worden met een correctionele straf.²⁹

De sanctie van het bijzonder politioneel toezicht heeft nooit het gewenste resultaat meegebracht. Uit de evaluatie van de sanctie blijkt dat de politie toen onvoldoende toezicht kon uitoefenen op in vrijheid gestelde recidivisten. Aan de andere kant hadden deze recidivisten net anonimiteit nodig om aan werk te geraken, want mede door hun verleden vonden deze recidivisten erg moeilijk een job.³⁰

Het bijzonder politietoezicht wordt uiteindelijk afgeschaft met de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten.³¹ In ieder geval bleven de veroordeelden die nog veroordeeld waren tot het bijzonder politietoezicht vóór de wet van 9 april 1930 in werking trad, nl. op 1 januari 1931, onder het toezicht vallen.³²

Door het bovenstaande is het duidelijk dat wat je doet primeert op wie je bent. Het is afhankelijk van de feiten die iemand pleegt of het bijzonder politietoezicht al dan niet wordt toegepast. Iemand moet al een misdaad hebben gepleegd om deze sanctie opgelegd te krijgen. De wetgever laat hier dus niet de persoon en het gevaar dat hij kan betekenen voor de maatschappij primeren. Dit is ook volstrekt logisch, aangezien het klassieke strafrecht, waar de wet met betrekking tot het bijzonder politietoezicht een voorbeeld van is, de feiten laat primeren op de persoon en de bescherming van de maatschappij. Het uitgangspunt van het klassieke strafrecht is met andere woorden dus dat het strafrecht in de eerste plaats dient om te straffen en niet zozeer om de maatschappij te beschermen.

Afdeling 2: Beveiligingsmaatregel tegen landlopers en bedelaars

A. Inleiding

In de tweede helft van de negentiende eeuw ontwikkelt de samenleving zich tegen een steeds sneller tempo. Op politiek vlak worden er op allerlei gebieden, zoals onderwijs en bijstand, pittige discussies uitgevochten, wat tot een polarisatie leidt tussen katholieken en liberalen. Op economisch vlak ontwikkelt de industrie zich tegen een razendsnel tempo, wat de economie laat bloeien en de

²⁸ Oud art. 338 Sw.

²⁹ S. CHRISTIAENSEN, *Tussen klassieke en moderen criminele politiek. Leven en beleid van Jules Lejeune*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2004, 274; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 718.

³⁰ Memorie van toelichting, *Parl.St. Kamer 1922-23*, nr. 151, 4-5; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 111.

³¹ Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 11 mei 1930, 2447.

³² J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 718.

overvloedige aanwezigheid van goedkope arbeidskrachten en hun lage lonen verklaart, dat op zich dan weer het gevolg is van het hoge arbeidsaanbod. Ook de massa- en overconsumptie doet in de tweede helft van de negentiende eeuw haar intrede, wat volgens DEPREEUW de aanleiding is tot verschillende crisissen. Deze crisissen hebben dan weer loonsverlagingen en werkloosheid tot gevolg, die op zich dan weer oorzaken zijn van landloperij en bedelarij.³³ Dit toont nog maar eens aan dat het strafrechtelijk beleid en de vorming van bepaalde strafrechtelijke regels het rechtstreekse gevolg zijn van het sociale, economische en politieke beleid en gebeurtenissen.

Vrijwel ieder (West-)Europees land heeft in haar sociale geschiedenis wel het beleidsprobleem van het bestrijden van landlopers en bedelaars gekend en kent dit probleem meestal nu nog. Samenlevingen die geleidelijk aan meer sedentair en centraal bestuurd worden, gaan zwervers, rondtrekkende groepen en niet-gedomicilieerden steeds minder tolereren.³⁴ Ook vandaag is de tolerantie ten aanzien van zwervers, rondtrekkende groepen en niet-gedomicilieerden nog steeds niet groot. Denk hierbij aan de actuele situatie van rondtrekkende zigeuners die vaak onaangekondigd in een of andere gemeente neerstrijken, maar amper een paar dagen later reeds worden verjaagd wegens ongewenst of uit schrik dat ze te veel overlast zullen veroorzaken.³⁵

Ondanks alle soms zeer draconische middelen, kunnen de overheden er niet in slagen om de bedreiging van deze categorieën van personen, onder controle te krijgen en onder controle te houden.³⁶ Middelen zoals het strafbaar stellen van de landloperij en de bedelarij in de oude Franse Code Pénal van 1810, het invoeren van het bijzonder politietoezicht bij ons, enz. kunnen niet baten.³⁷ Het lijkt wel of de problematiek betreffende de landloperij en de bedelarij immuun blijkt te zijn voor elke georganiseerde aanpak. Desalniettemin blijft de overheid pogingen ondernemen om dit moeilijke en hardnekkige probleem aan te pakken. Denk hierbij aan de wetten van 3 april 1848, van 6 maart 1866 en 27 november 1891³⁸ waarmee geprobeerd wordt de landlopers en de bedelaars te neutraliseren.³⁹

³³ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 311-321.

³⁴ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, Leuven, II, Acco, 1984, 321, nr. 895; W. DEPREEUW, "Een herziening van de wet van 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij... onnodig indien niet ernstig", *Panopticon* 1989, (97) 97.

³⁵ Zie o.a. de enkele krantenartikelen en de verschillende reacties van enkele lezers: DLI, "Roma op parking Vloethemveld", *Het Nieuwsblad*, 21 februari 2014, http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=dmf20140220_00990375 (consultatie: 27 februari 2014); MMA, "Politie waarschuwt voor zigeuners", *Het Nieuwsblad*, 4 februari 2014, http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=dmf20140203_00961693 (consultatie 27 februari 2014); HLS, "Woonwagewoners keren terug naar Erpe-Mere", *Het Nieuwsblad*, 5 november 2013, http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=dmf20131104_00823682 (consultatie 27 februari 2014); X., "België discrimineert woonwagewoners", *De Redactie*, 31 juni 2012, <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1386629> (consultatie 27 februari 2014).

³⁶ W. DEPREEUW, "Een herziening van de wet van 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij... onnodig indien niet ernstig", *Panopticon* 1989, (97) 97.

³⁷ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 346.

³⁸ Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *BS* 3 december 1891.

Door de ontwikkelingen in de maatschappij verandert ook de kijk op het strafrecht dat de overheid toen hanteerde. Zo hebben de positivisten, onder leiding van Cesare LOMBROSO, Raffaële GAROFALO en Enrico FERRI, onder meer kritiek op de humanitaire strekking en vooral op het begrip van de zedelijke verantwoordelijkheid van de klassieke leer.⁴⁰

B. Het positivisme en het sociaal verweer

§ 1. *Algemene omschrijving*

Het sociaal verweer en het positivisme zijn nauw met elkaar verbonden. Sterker nog, zonder het positivisme is het sociaal verweer niet denkbaar. De positivisten hebben als het ware voor de voorbereiding gezorgd, maar toch moet het sociaal verweer als een autonome beweging beschouwd worden.⁴¹ SLINGENEYER verwoordt het als volgt: “*La Défense sociale est une doctrine, elle propose un <<devoir être>> alors que la nouvelle pénologie est un discours qui s’intéresse à l’<<être>> de la pénalité.*” Het positivisme is eerder een verzamelnaam van verschillende stromingen die veranderingen van bepaalde concepten, doelstellingen en technieken voorstellen. Het sociaal verweer is geen school, noch een eenzijdige doctrine of dogmatiek. Het is daarentegen een bepaalde opvatting.⁴²

In wat hierna volgt zal eerst een korte bespreking volgen van de hoofdstellingen van het positivisme en het sociaal verweer. Dit is m.i. zeer nuttig om te kunnen begrijpen hoe de terbeschikkingstelling tot stand is gekomen, omdat de ideeën van deze stromingen de directe basis vormen van de gedachte om de maatschappij te beschermen. Het is dan ook door de gedachte dat de maatschappij tegen bepaalde personen dient beschermd te worden, dat de terbeschikkingstelling het licht heeft gezien, aangezien men vaststelde dat bepaalde categorieën van personen na het uitzitten hun straf nog niet klaar waren om hun plaats in de samenleving terug op te nemen. Omgekeerd was de samenleving m.i. zelf ook niet nog klaar.

§ 2. *De positivistische school*

Het sleutelwoord bij de positivisten is *determinisme*.⁴³ Volgens de positivisten is het misdrijf het resultaat van een reeks causale factoren van verschillende interne of externe oorsprong die inwerken

³⁹ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 346.

⁴⁰ F. COLLIN, *Strafrecht*, Brussel, Larcier, 1948, 39-40; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 19.

⁴¹ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, I, Gent, Story-Scientia, 1968, 98-99, nr. 228.

⁴² C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, I, Gent, Story-Scientia, 1968, 97, nr. 225; T. SLINGENEYER, “La défense social et la nouvelle pénologie comme outils d’analyse de la conception du libéré conditionnel dans la législation belge (1888-2006)”, *Rev.dr.pén.* 2008, afl. 7-8, (743) 743.

⁴³ D. VAN DER LANDEN, *Straf en maatregel. Een onderzoek naar het onderscheid tussen straf en maatregel in het strafrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 1992, 156.

op de dader, waardoor niet het abstracte misdrijf moet bestudeerd worden, maar de delinquent zelf.⁴⁴ Het misdrijf wordt hierdoor niet enkel meer benaderd als louter juridisch fenomeen, maar het wordt stilaan beschouwd als een maatschappelijk fenomeen dat aan empirisch onderzoek kan onderworpen worden door onder andere gebruik te maken van wetenschappelijke disciplines buiten de juridische sfeer zoals onder andere de criminele statistiek, forensische psychiatrie en de penologie.⁴⁵

De positivisten zijn van oordeel dat de klassieke methode vertrekt vanuit de verkeerde veronderstelling dat de misdadiger een gewoon normaal mens is die denkt en handelt zoals alle anderen. Zij bekritisieren dit en vinden daarentegen dat de misdadiger een abnormale persoon is, die behoort tot een andere primitieve mensensoort. Deze interpretatie van criminaliteit brengt met zich mee dat de positivisten geen belang hechten aan het schuldbegrip. De mens is volgens hen gedetermineerd en beschikt niet over een eigen wilsvrijheid, aangezien die, volgens de positivistische denkrichting, niet bestaat. De mens treft m.a.w. geen schuld. Daarom prefereren de positivisten het begrip *de gevaarsnotie*, dat als enig efficiënt criterium als grondslag van de sanctie kan dienen: de *periculositeit* of de graad van gevaarlijkheid die de misdadiger tegenover de maatschappij betekent.⁴⁶ Eens de persoon geacht wordt een gevaar ten opzichte van de maatschappij te zijn, heeft de maatschappij het recht om op te treden en zichzelf te beschermen. Dit impliceert dat de straf haar repressief karakter verliest, waardoor de bescherming van de maatschappij en het resocialiseren of “genezen” van de dader, volgens de positivisten, als de voornaamste functies van het strafrecht moeten beschouwd worden.⁴⁷

Deze visie staat dan ook niet in de weg dat de overheid preventief optreedt tegen personen die gevaarlijk kunnen zijn voor de openbare orde.⁴⁸ Deze gedachtegang volgend, is het dan ook volstrekt logisch dat wetten zoals de *Wet op de Landloperij en de Bedelarij van 1891*,⁴⁹ waarbij de landloper “ter beschikking van de regering” kon gesteld worden, tot stand zijn gekomen.⁵⁰

De positivisten willen het strafrecht gebruiken om doelstellingen, zoals preventie, resocialisering en rehabilitatie te verwezenlijken. Dit heeft uiteindelijk tot de *instrumentalisering* van het strafrecht geleid. Het gevolg van de visie van de positivisten is wel dat de *magna charta* van het klassieke

⁴⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 20.

⁴⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 20; T. SLINGENEYER, “La défense social et la nouvelle pénologie comme outils d’analyse de la conception du libéré conditionnel dans la législation belge (1888-2006)”, *Rev.dr.pén.* 2008, afl. 7-8, 743-744.

⁴⁶ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, I en III, Gent, Story-Scientia, 1968 en 1976, 69-70 en 637, nr. 162-164 en nr. 1279; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 20-21.

⁴⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 21-22.

⁴⁸ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, I, Gent, Story-Scientia, 1968, 70, nr. 164.

⁴⁹ Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *BS* 3 december 1891..

⁵⁰ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, I, Gent, Story-Scientia, 1968, 100-101, nr. 232.

strafrecht op de helling komt te staan. Zoals hoger vermeld, laten de positivisten het schuldbegrip los, maar stellen de gevaarsnotie in de plaats. Logischerwijze moet volgens deze gedachte de straf niet proportioneel bepaald worden naar de ernst van het misdrijf, maar moet de straf dan bepaald worden in functie van de gevaarlijkheid van de dader en zijn kansen op maatschappelijke re-integratie. Dit heeft dus concreet tot gevolg dat de sanctie en de duur van de sanctie niet op voorhand kan bepaald worden, maar door de rechter, op het ogenblik van de straftoemeting, individueel bepaald moet worden. Hierdoor wordt het legaliteitsbeginsel ook onderuit gehaald. Ook het subsidiariteitsprincipe bleef niet overeind. Aangezien het strafrecht hoofdzakelijk moet dienen om de maatschappij te beschermen, is het dan ook geoorloofd om *ante-delictum* op te treden en dus het strafrecht niet enkel te gaan gebruiken als *ultimum remedium*.⁵¹

§ 3. Het sociaal verweer

Een van de grondleggers van het sociaal verweer is Adolphe PRINS.⁵² PRINS bekritiseert het klassieke strafrecht en merkt op dat de maatschappij van toen met het klassieke strafrecht en de traditionele strafrechtsbedeling er niet in slaagt om de massale criminaliteit en het onophoudelijk recidivisme te verminderen. Het strafrecht moet, volgens PRINS, de toen actuele sociale toestand weerspiegelen.⁵³ Daarom stelt PRINS een alternatieve en doeltreffendere aanpak voor die gebaseerd is op de ideeën van het positivisme.⁵⁴

De uitwerking van het uitgangspunt en van de gedachten van PRINS, welke hun grondslag vinden in de ideeën van het positivisme, hebben uiteindelijk, in 1910, tot een basiswerk geleid: *‘La défense sociale et les transformations du droit pénal’*.⁵⁵ Met dit basiswerk stelt PRINS, als aanpak van de problemen, een synthese voor tussen het determinisme van de positivistische denkbewegingen die zich richten naar de sociale gevaarlijkheid van de delinquent en de abstracte wilsvrijheid van het klassieke strafrecht. Prins is er dan ook ten stelligste van overtuigd dat de bescherming van de samenleving op een meervoudige wijze kan gerealiseerd worden: *“Ces moyens seront suivant les cas, des moyens de répression proprement dits, des moyens de protection ou des moyens mixtes auxquels on peut donner le nom des moyens de préservation sociale.”*⁵⁶

⁵¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 21-22.

⁵² T. SLINGENEYER, “La défense social et la nouvelle pénologie comme outils d’analyse de la conception du libéré conditionnel dans la législation belge (1888-2006)”, *Rev.dr.pén.* 2008, afl. 7-8, (743) 744.

⁵³ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 341.

⁵⁴ S. CHRISTIAENSEN, “Adolphe Prins: 1845-1919” in C. FIJNAUT, *Gestalten uit het verleden: 32 voorgangers in de strafrechtswetenschap, de strafrechtspleging en de criminologie*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993, (109) 111.

⁵⁵ A. PRINS, *La défense sociale et les transformations du droit pénal*, Bruxelles, Misch et Thron, 1910; M. ANCEL, *Que sais-je? La défense sociale*, Paris, Presses universitaires de France, 1985, 18.

⁵⁶ A. PRINS, *Science pénale et droit positif*, Brussel, Emile Bruylant, 1899, Préface, XLIV; B. DE RUYVER en T. VANDER BEKEN, “Te gek om op te sluiten” in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET,

De ideeën van Prins zullen hoofdzakelijk uiting krijgen in een aantal hervormingen die vooral na WO I te situeren zijn, toch is zijn invloed ook al duidelijk merkbaar in enkele wetgevende akten van voor de Grote Oorlog.⁵⁷

In de gedachte van het sociaal verweer, wordt het strafrecht hoofdzakelijk aanzien als een middel tot bescherming van de maatschappij tegen gevaarlijke individuen die een bedreiging vormen voor de samenleving.⁵⁸

PRINS is van mening dat de eerste taak van de strafrechter, de bescherming van de maatschappij is door vast te stellen of een persoon een gevaar oplevert, en zo ja, in welke mate die persoon een gevaar voor de maatschappij is. Indien dan een gevaar bestaat, is de strafrechter ertoe gehouden om de gepaste maatregel, al dan niet van strafrechtelijke aard, te nemen. De basis van deze gedachte is duidelijk te vinden in het positivisme, maar toch wijst Adolphe PRINS het klassieke beginsel van de individuele morele aansprakelijkheid niet volledig af. PRINS gelooft dat de mens in de regel wel degelijk begiftigd is met een individuele vrijheid, maar tegelijkertijd wijst hij erop dat personen, die tot de lagere sociale klassen van de samenleving behoren, slechts over “*une certaine liberté*” beschikken.⁵⁹

Doordat hij het klassieke beginsel niet achter zich laat, komen PRINS en zijn medestanders tot het zogenaamde *tweesporenstelsel*, een logisch geheel dat gebaseerd is op een wetenschappelijk onderbouwd concept en door het sociaal verweer verder wordt ingebed in een breder geheel van individueel- en sociaal- criminele profylactische maatregelen. De individueel criminele profylactische maatregelen zijn terug te vinden in de beveiligingsmaatregelen, zoals de terbeschikkingstelling van de regering van landlopers, bedelaars, en ook minderjarigen. Via sociaal criminele profylactische maatregelen poogt de overheid de voedingsbodem van de criminaliteit aan te pakken. Deze soort maatregelen zijn veruitwendigd in onder andere de eerste sociale wetgeving eind 19de eeuw teneinde

Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (345) 346-347.

⁵⁷ E. MAES, *Van gevangenisstraf naar vrijheidstraf. 200 jaar Belgisch gevangeniswezen.*, Antwerpen, Maklu, 2009, 164, nr. 178.

⁵⁸ E. MAES, *Van gevangenisstraf naar vrijheidstraf. 200 jaar Belgisch gevangeniswezen.*, Antwerpen, Maklu, 2009, 164, nr. 178.

⁵⁹ A. PRINS, *La défense sociale et les transformations du droit pénal*, Bruxelles, Misch et Thron, 1910, 26; S. CHRISTIAENSEN, “Adolphe Prins: 1845-1919” in C. FIJNAUT, *Gestalten uit het verleden: 32 voorgangers in de strafrechtswetenschap, de strafrechtspleging en de criminologie*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993, (109) 111-112.

betere leef- en werkomstandigheden te creëren, het creëren van een betere gezondheidszorg en de strijd tegen het alcoholisme.⁶⁰

De twee sporen, enerzijds de straffen ten aanzien van normale volwassen delinquenten waarop het klassieke strafrecht van toepassing zal zijn, en anderzijds de beveiligingsmaatregelen, zoals de eerder vermelde Wet op de Landloperij en de Bedelarij van 1891⁶¹, waarbij bepaalde categorieën van personen uit het strafrecht worden gelicht, hebben duidelijk hun mosterd gehaald bij de positivisten. Dit tweesporenstelsel vormt een echte twee-eenheid en beide sporen vertrekken vanuit dezelfde gedacht, nl. de optimale bescherming van de maatschappij. Ze hebben tevens ook hetzelfde doel, nl. de resocialisatie van de delinquent. Hierdoor wordt de resocialisatie, naast de vergelding en de afschrikken, de derde functie van het strafrecht.⁶²

C. Visie van Adolph Prins op de problematiek van landlopers en bedelaars

De problematiek van landlopers en bedelaars heeft zich dus ook in de tijd van Adolph PRINS gesteld. Als grondlegger van het sociaal verweer heeft hij dan ook een duidelijke invloedrijke visie op het probleem. Zijn visie en invloed is duidelijk op te merken in de wetgeving van verschillende Ministers van Justitie, en dus ook in de wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij. De bespreking van deze wet is geleid door toenmalig Minister van Justitie Jules LEJEUNE, op wie de persoon en de visie van Adolphe PRINS een zeer grote invloed heeft gehad.

PRINS stelt dat bedelen en landlopen *in se* geen delict is, maar niettemin worden deze groepen altijd bestreden vanuit de bekommernis om de openbare orde te beveiligen. Prins merkt op dat de samenleving er telkens vanuit gaat dat het net deze groepen zijn die de openbare orde bedreigen en de oorzaak zijn voor de onveiligheid in de maatschappij. Zowel landloperij, als bedelarij worden gezien als ideale leerscholen voor criminaliteit waar personen uit de ‘groep der behoeftigen’ worden gerekruteerd. Hij merkt, net zoals in andere delen van het strafrecht, op dat al de oude genomen maatregelen geen acht sloegen op de oorzaken van het probleem. Er is met andere woorden nog nooit naar de echte wortel van het probleem gezocht, waardoor iedereen ongenueanceerd te pas en te onpas wordt opgesloten, wat voor de ‘ongelukkigen’ dan weer als te streng geïnterpreteerd wordt, maar voor de ‘hardnekkigen’ dan weer als te mild.⁶³

⁶⁰ B. DE RUYVER en T. VANDER BEKEN, “Te gek om op te sluiten” in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (345) 347-348.

⁶¹ Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *BS* 3 december 1891 (hierna verkort: Wet landloperij en bedelarij); Zie supra.

⁶² B. DE RUYVER en T. VANDER BEKEN, “Te gek om op te sluiten” in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (345) 346-347.

⁶³ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 344

Aldophe PRINS ligt, als vader van het sociaal verweer, aan de basis van het zogenaamde en hoger vermelde tweesporenstel dat een synthese vormt van de ideeën van het klassieke strafrecht en het positivisme, waarbij bepaalde categorieën van personen uit het klassieke strafrecht worden gehaald en onderworpen worden aan andere regels, nl. beveiligingsmaatregelen.⁶⁴ Ook bij de bestrijding van de landloperij en de bedelarij moet er, aldus de vader van het sociaal verweer, een onderscheid worden gemaakt. Het eerste onderscheid dat moet gemaakt worden, is dat tussen enerzijds kinderen en anderzijds volwassenen. De eerste en grootste inspanningen moeten volgens hem dan ook gericht worden op kinderen, omdat de criminaliteit begint met het rondzwerven. Bij kinderen kan dit crimineel gedrag nog veranderd worden door hen zo vroegtijdig mogelijk onder te brengen in een weldadigheidsschool. Naast een aparte aanpak voor kinderen die rondzwerven, stelt PRINS ook een andere aanpak voor volwassenen die geen arbeid verrichten, voor. Bij deze categorie volwassenen onderscheidt hij de volwassenen die niet kunnen werken, maar wel willen werken en geen werk vinden. Deze personen zijn de echte armen van de samenleving die moeten geholpen worden en waarmee iedereen medelijden moet hebben. Anderzijds zijn er volgens PRINS ook nog antisociale volwassenen die niet willen werken. Dit zijn de echte professionele landlopers en bedelaars, die weliswaar geen misdrijf plegen, maar waartegen toch streng opgetreden moet worden door een langdurige opsluiting.⁶⁵

D. Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij

§ 1. *Algemeen*

Wetten zoals de wet op de landloperij en bedelarij van 1891 zijn een duidelijke weergave van de positivistische invloed in het sociaal verweer denken. Door de terbeschikkingstelling worden bepaalde categorieën personen voor een periode uit de samenleving gehaald, omdat de toenmalige wetgever van oordeel is dat die categorieën gevaarlijk zijn voor de maatschappij, waartegen ze zich moet beschermen. Tegelijkertijd moet er ook gestreefd worden naar de resocialisering van die personen, omdat men ook toen al goed beseftte dat die personen na die periode opnieuw in de maatschappij terecht zullen komen. In tegenstelling tot de klassieke opvatting, gaan de positivisten en de denkers van het sociaal verweer ervan uit dat de verbetering van de delinquent niet vanzelf zal komen. Er moet geprobeerd worden om *'prendre le mal à la racine'*. Deze filosofie van PRINS komt duidelijk tot uiting ten aanzien van kinderen in risicosituaties, want ook in sommige gevallen kunnen kinderen ingevolge de wet van 27 november 1891 ter beschikking van de regering gesteld worden.⁶⁶

⁶⁴ B. DE RUYVER en T. VANDER BEKEN, "Te gek om op te sluiten" in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (345) 346-347.

⁶⁵ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 344.

⁶⁶ B. DE RUYVER en T. VANDER BEKEN, "Te gek om op te sluiten" in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (345) 347.

De wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij⁶⁷ roept met de terbeschikkingstelling van de regering een instrument in het leven om ten aanzien van de problematiek van de landlopers en bedelaars in een gedifferentieerd stelsel van beveiligingsmaatregelen te kunnen voorzien. Naar gelang het geval ging het om maatregelen *ante-delictum* en *post-delictum*.⁶⁸ Met de terbeschikkingstelling van de regering wordt dus geen straf ingevoerd, maar een beveiligingsmaatregel teneinde de landlopers moreel te heropvoeden en de maatschappij te beschermen.⁶⁹ Deze vooropgestelde doelstellingen van de wet zijn dan volstrekt logisch, wetende dat de wet tot stand is gekomen onder invloed van de ideeën van het positivisme en het sociaal verweer, waar de bescherming van de maatschappij en de resocialisatie de belangrijkste functies van het strafrecht waren.

§ 2. Landlopers

Oud artikel 347 van het Strafwetboek bepaalt wat onder “landlopers” of “vagebonden” verstaan moet worden. Dit artikel bepaalt:

“Les vagabonds sont ceux que n’ont ni domicile certain ni moyens de subsistance, et que n’exercent habituellement ni métier ni profession”

Een landloper mag dus geen vaste woonplaats hebben, noch middelen van bestaan en gewoonlijk geen ambacht of beroep uitoefenen.

Het criterium van een vaste woonplaats moet niet geïnterpreteerd worden in de zin van artikel 102 van het Burgerlijke Wetboek, waarbij met woonplaats de hoofdverblijfplaats wordt bedoeld. In deze context begrijpt het Hof van Cassatie onder vaste woonplaats de reële woonplaats en stelt dit dus niet gelijk aan een fictieve of wettelijke woonplaats.⁷⁰ Het is in die periode en volgens deze lezing dan ook mogelijk dat bijvoorbeeld een getrouwde vrouw een wettelijke verblijfplaats heeft, maar alsnog als een landloper kan gekwalificeerd worden, namelijk wanneer ze niet effectief op de wettelijke verblijfplaats verblijft.⁷¹

⁶⁷ Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *BS* 3 december 1891.

⁶⁸ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 321, nr. 897.

⁶⁹ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 1142, nr. 1169.

⁷⁰ Cass. 30 oktober 1876, *Pas.*1876, I, 392; Cass. 8 mei 1972, *Pas.* 1972, I, 825; Cass. 12 december 1972, *Pas.* 1973, I, 362.

⁷¹ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 322, nr. 898; J. MESSINNE, “Vagabondage et pauvreté” in T. BOURGOIGNIE, A.-M. BUYSE, G.-A. DAL, G. DE KERCHOVE, D. DOCQUIR, N. GALLUS, L. LAURENT, B. MAINGAIN, J. MESSINNE, C. PANIER, J.-L. RENCHON, M. VAN DOOSSELAERE en J. VANKERCKHOVE, *Droit des pauvres, pauvre droit?*, Bruxelles, Jeune Barreau, 1984, (23) 29-30.

Wat betreft het criterium van de afwezigheid van bestaansmiddelen is het niet voldoende om gewoon wat geld bij te hebben. Of een persoon voldoende bestaansmiddelen heeft, beoordeelt de feitenrechter soeverein.⁷² De rechter moet nagaan of de middelen die een verdachte van landloperij bij zich heeft, hem toelaten te wachten op het moment waarop hij zich nieuwe zaken kan aanschaffen of zich kan wenden tot diegenen die zijn opgeroepen om hem te helpen. Het stond daarnaast ook niet in de weg om veroordeeld te worden tot landloperij wanneer de verdachte toch een inkomen geniet, wanneer dat inkomen afkomstig was van delictuele of oneerbare feiten.⁷³

Tenslotte mag een landloper ook gewoonlijk geen ambacht of beroep uitoefenen. Ook dit is een element waarover de feitenrechter soeverein moet oordelen. De wet spreekt van het gewoonlijk of “*habituellement*” uitoefenen van een ambacht of beroep. Hiermee bedoelt de wetgever niet dat een persoon constant hetzelfde werk moet doen. De wetgever wil met deze bepaling enkel maar optreden tegen bepaalde personen die niet willen werken.⁷⁴ Deze invulling van dit negatief criterium betekent dus dat een accidentele of een tijdelijke werkloosheid uitgesloten is van de kwalificatie van landloperij.⁷⁵

Met artikel 8, tweede lid en artikel 13, *in fine* van de wet landloperij en bedelarij worden zogenaamde souteneurs of pooiers gelijkgesteld met landlopers. Dit heeft tot gevolg dat ook zij onder de terbeschikkingstelling van de regering kunnen geplaatst worden. Het is echter wel pas met de wet van 21 augustus 1948⁷⁶ dat het souteneurschap strafbaar is gesteld. Wanneer de rechter de pooier dan veroordeelt, kan hij de souteneur, na afloop van zijn straf, gedurende ten minste twee jaar en ten hoogste zeven jaar in een bijzondere inrichting interneren. Ook deze vorm van terbeschikkingstelling blijft gezien worden als een facultatieve strafaanvullende beveiligingsmaatregel *post-delictum*.⁷⁷

§ 3. Bedelaars

Noch in het Strafwetboek, noch in de wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij wordt bedelarij of bedelaar gedefinieerd.⁷⁸ Daarom moet er teruggevallen worden op de

⁷² Cass. 19 februari 1986, AR 4795, *Arr.Cass.* 1985-86, 858; Cass. 12 maart 1986, AR 4791, *Arr.Cass.* 1985-86, 973.

⁷³ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 322, nr. 898; J. MESSINNE, “Vagabondage et pauvreté” in T. BOURGOIGNIE, A.-M. BUYASSE, G.-A. DAL, et al., *Droit des pauvres, pauvre droit?*, Bruxelles, Jeune Barreau, 1984, 30 ; A. VANDEPLAS, “Wie is nog landloper?” (noot onder Cass. 19 februari 1986), *RW* 1986-87, 116.

⁷⁴ J. MESSINNE, “Vagabondage et pauvreté” in T. BOURGOIGNIE, A.-M. BUYASSE, G.-A. DAL, et al., *Droit des pauvres, pauvre droit?*, Bruxelles, Jeune Barreau, 1984, 31.

⁷⁵ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 322, nr. 898.

⁷⁶ Wet van 21 augustus 1948 tot afschaffing van de officiële reglementering van de prostitutie, *BS* 13 september 1948.

⁷⁷ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 326, nr. 903-904.

⁷⁸ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 1138, nr. 1164.

gebruikelijke betekenis van de begrippen bedelarij en bedelaar. In de rechtsleer kan teruggevonden worden dat deze begrippen dan ook vaak als volgt worden ingevuld:

“La mendicité est le fait de demander l’aumône et le mendiant est celui qui se livre à la mendicité”

Uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 27 november 1891 blijkt wel dat enkel zij die een gewoonte maken van het bedelen, onder toepassing van het begrip bedelaar vallen. Personen die eenmalig een bedelactie ondernemen, vallen dus niet onder toepassing van de wet.⁷⁹

§ 4. *Indeling van landlopers en bedelaars.*

Opmerkelijk is hoe de visie van PRINS zeer duidelijk is vertaald in deze wet. Dit blijkt onder andere uit de indelingen waarin landlopers en bedelaars worden onderverdeeld. Met de wet van 27 november 1891 worden de landlopers en bedelaars, ingedeeld in drie categorieën, naar de visie van PRINS:

1. De werkonwilligen: dit zijn diegenen die arbeidsbekwaam zijn, maar weigeren te werken. Zij kiezen ervoor om ofwel als beroepsbedelaars door het leven te gaan, ofwel als landloper uit gemakzucht, uit dronkenschap of uit zedenlosbandigheid.⁸⁰
2. De werkonbekwamen: dit zijn de personen die wel arbeidsgeschikt zijn, maar geen passend werk kunnen vinden ten gevolge van leeftijdsvereisten of fysische en mentale, waardoor zij in de staat van landloperij of bedelarij komen.⁸¹
3. De delinquente landlopers en bedelaars: dit zijn landlopers en bedelaars die door de correctionele rechtbank zijn veroordeeld tot een gevangenisstraf van minder dan een jaar tot zeven jaar of meer, wegens het plegen van een in de strafwet omschreven misdrijf. Ook deze landlopers en bedelaars kunnen het voorwerp uitmaken van een specifieke beveiligingsmaatregel.⁸²

Het onderscheid tussen de drie categorieën van landlopers en bedelaars is belangrijk omdat daaraan het onderscheid in beveiligingsmaatregelen wordt gekoppeld.⁸³

⁷⁹ Wetsontwerp tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *Parl.St.* Kamer 1890-91, nr. 7, 3 ; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 1138, nr. 1164; L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 322, nr. 899.

⁸⁰ Art. 13 Wet landloperij en bedelarij.

⁸¹ Art. 16 Wet landloperij en bedelarij.

⁸² Art. 14 Wet landloperij en bedelarij.

⁸³ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 323, nr. 900.

§ 5. Procedure

Ieder individu die in staat van landloperij wordt aangetroffen, wordt aangehouden en voor de rechter gebracht.⁸⁴ Iedere persoon die in staat van bedelarij wordt aangetroffen, kán aangehouden worden en voor de rechter gebracht.⁸⁵ Wanneer iemand zich dus in staat van bedelarij wordt gevonden, kan deze dus worden aangehouden. In tegenstelling tot iemand die zich in staat van landloperij bevond, is de aanhouding dus niet verplicht.

De berechting van landlopers en bedelaars behoort tot de bevoegdheid van de politierechter. De aangehouden persoon die verdacht wordt van landloperij of bedelarij wordt binnen vierentwintig uur voor de rechter gebracht. De verdachte landloper of bedelaar kan ook verzoeken om de verschijning voor de rechter uit te stellen met drie dagen om zijn verdediging voor te bereiden. In de regel blijft de landloper wel aangehouden in afwachting van zijn verschijning voor de rechter. Desalniettemin is het mogelijk dat de aangehouden landloper voorlopig in vrijheid wordt gesteld door het openbaar ministerie of door de rechtbank zelf⁸⁶. In praktijk gebeurt dit vrijwel zelden.⁸⁷

De rechter moet de identiteit van de gearresteerden verifiëren en hun lichamelijke en geestelijke toestand, alsook hun levenswijze, beoordelen.⁸⁸ Op basis van deze vaststellingen kan de rechter een terbeschikkingstelling van de regering uitspreken. De duur van de terbeschikkingstelling is afhankelijk tot welke van de drie hoger vermelde categorieën de landloper behoort.⁸⁹

§ 6. Instellingen en duur van de maatregel

Eens de rechter oordeelt dat een individu een landloper of een bedelaar is, kan hij de landloper of bedelaar ter beschikking van de regering stellen. Deze terbeschikkingstelling krijgt de vorm van hetzij een opsluiting in een bedelaarsgesticht, hetzij een internering in een toevluchtshuis. Daarnaast worden er ook nog weldadigheidsscholen door de regering opgericht.⁹⁰

1. Terbeschikkingstelling met het oog op internering in een toevluchtshuis: deze maatregel van onbepaalde duur kan worden opgelegd aan werkonbekwame landlopers en bedelaars, zoals omschreven in artikel 16 van de wet van 27 november 1891. Het gaat hier dus om een maatregel van onbepaalde duur, maar met een essentieel tijdelijk karakter. Dit impliceert aan de ene kant dat de rechter de discretionaire bevoegdheid heeft om te

⁸⁴ Art. 8, eerste lid Wet landloperij en bedelarij.

⁸⁵ Art. 9 Wet landloperij en bedelarij.

⁸⁶ Art. 11 Wet landloperij en bedelarij.

⁸⁷ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 1141, nr. 1168.

⁸⁸ Art. 12 Wet landloperij en bedelarij.

⁸⁹ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 364.

⁹⁰ Art. 1 Wet landloperij en bedelarij.

beslissen of een terbeschikkingstelling van de regering noodzakelijk is. Aan de andere kant is de rechter niet bevoegd om de duur van de maatregel te bepalen, aangezien het bepalen van de duur van een internering tot de bevoegdheid behoort van de minister van Justitie. Het is dan ook de minister van Justitie die de duur van deze maatregel bepaald.⁹¹ Artikel 17 van de wet van 27 november 1891 bepaalt dat de personen die in een toevluchtshuis zijn geïnterneerd, in vrijheid worden gesteld, indien hun uitgangskas een bepaald bedrag heeft bereikt. Tenslotte bepaalt artikel 18 van diezelfde wet dat deze personen in geen geval langer dan een jaar tegen hun wil in het toevluchtshuis mochten gehouden worden, en dat de minister van Justitie hoe dan ook elke in het toevluchtshuis opgesloten persoon, wiens opsluiting hij niet meer nodig acht, in vrijheid stelt.⁹²

2. Terbeschikkingstelling met het oog op opsluiting in een bedelaarsgesticht: deze maatregel kan worden uitgesproken tegen de categorieën bepaald in de artikelen 13 en 14 van de wet van 27 november 1891. Het gaat dan om enerzijds de werkonwilligen, waarop de terbeschikkingstelling kan opgelegd worden voor een termijn van minder dan twee tot meer dan zeven jaar. En anderzijds gaat het om de delinquente landlopers en bedelaars, die door de correctionele rechtbank tot een gevangenisstraf van minder dan een jaar worden veroordeeld. Bij de laatste groep landlopers en bedelaars kan de duur van de terbeschikkingstelling van een jaar of minder tot zeven jaar of meer bedragen. Deze vorm van terbeschikkingstelling kan door de correctionele rechter worden opgelegd. Het is een mogelijkheid en dus geenszins een verplichting.⁹³ Wanneer de maatregel wordt opgelegd en de duur ervan door de rechter wordt bepaald, wordt geenszins afbreuk gedaan aan het recht van de minister van Justitie om, krachtens artikel 15 van de wet landloperij en bedelarij, de in een bedelaarsgesticht opgesloten personen vervroegd in vrijheid te stellen, telkens wanneer hij het niet meer nuttig achtte om de internering te laten voortduren.⁹⁴
3. In de weldadigheidsscholen kunnen jongeren die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en die door de gerechtelijke overheid of door een gemeente werden geplaatst, worden ondergebracht.⁹⁵

⁹¹ Cass. 3 oktober 1979, *Arr.Cass.* 1979-80, I, 143 en *Pas.* 1980, I, 154; Cass. 18 december 1979, *Arr.Cass.* 1979-80, I, 484 en *Pas.* 1980, I, 483.

⁹² J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 1142, nr. 1169; L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 323, nr. 901.

⁹³ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 324, nr. 901; J. MESSINNE, "Vagabondage et pauvreté" in T. BOURGOIGNIE, A.-M. BUYSE, G.-A. DAL, et al., *Droit des pauvres, pauvre droit?*, Bruxelles, Jeune Barreau, 1984, 38-40.

⁹⁴ Art. 15 Wet landloperij en bedelarij; L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 324, nr. 901.

⁹⁵ W. DEPREEUW, *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 365.

§ 7. Tenuitvoerlegging

De tenuitvoerlegging behoort tot de bevoegdheid van de minister van Justitie. Wanneer een delinquente landloper of bedelaar naast het uitvoeren van de straf ook veroordeeld is tot de terbeschikkingstelling van de regering, dan liep de internering gewoon door tijdens de duur van de straf. De internering is dus niet geschorst en nam dus ook geen aanvang na het uitvoeren van de straf. Hierdoor kan afgeleid worden dat de terbeschikkingstelling van de regering van landlopers en bedelaars duidelijk als een beveiligingsmaatregel moet worden beschouwd.⁹⁶

§ 8. Administratieve maatregelen

De vormen van terbeschikkingstelling van de regering die hierboven besproken zijn, zijn vormen van maatregelen met een dwangmatig karakter die genomen kunnen worden bij een gerechtelijke beslissing ten aanzien van bedelaars, landlopers en de daarmee gelijkgestelde pooiers. Via artikel 3 van de wet op de landloperij en bedelarij is voorzien dat ook gemeente-overheden de internering in een toevluchtshuis van bepaalde personen kunnen vragen. Dit artikel laat toe dat personen boven de leeftijd van 18 jaar zich vrijwillig, maar voorzien van de uitgifte van het besluit van het college van burgemeester en schepenen, kunnen melden in een toevluchtshuis.⁹⁷

Besluit

We begonnen het eerste hoofdstuk in deze masterproef met een uiteenzetting van de voorlopers van de terbeschikkingstelling en de strafrechttheorieën die aan de basis liggen van het idee van de terbeschikkingstelling.

In de periode van de 18de eeuw ontwikkelt zich het klassieke strafrecht dat zich tegen het strenge regime van het Ancien Régime verzette. Onder invloed van Verlichtingsfilosofen wordt een nieuw mensbeeld ontwikkeld, nl. het beeld van de vrije en rationele mens. Er wordt dan van uitgegaan dat mens over een vrije wil beschikt en door rede en eenvoudige kostenbatenanalyse het goede van het kwade kan onderscheiden. Het *ius puniendi* vindt niet meer de basis bij de absolute vorst, zoals voorheen het geval was, maar vindt zijn oorsprong in een sociaal contract dat tussen de mensen van de samenleving wordt afgesloten. Het recht op bestraffing wordt in deze periode gebonden aan drie belangrijke principes die de burger moeten beschermen tegen het willekeurig overheidsoptreden. Deze drie principes, nl. het legaliteitsbeginsel, proportionaliteitsbeginsels en subsidiariteitsbeginsel, komen in veel wetboeken die opgesteld zijn in de 19de eeuw terug, aangezien de opstellers van die wetboeken

⁹⁶ MO 11 januari 1982, *Bull.Strafinr.* 1982, 72; M. VAN HELMONT, “De onbepaalde uitspraak en haar weerslag. De recidivisten en de gewoontemisdadigers”, *Bull.Best.Strafinr.* 1960, (111) 122.

⁹⁷ L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 324, nr. 902bis.

zich hebben gebaseerd op de ideeën van de klassieke school. In deze klassiek leer stonden vooral de drie bovenvermelde principes, ook wel de *magna charta* van het strafrecht genoemd, centraal. In het verlengde hiervan werd dan ook veel belang gehecht aan het strafrechtelijke schuldbegrip. Ook ging men er toen vanuit dat de straf moet bepaald worden aan de hand van de ernst van het misdrijf. In de periode van het klassieke strafrecht was er ook nog geen sprake van de terbeschikkingstelling, omdat de achterliggende gedachte bij de terbeschikkingstelling, de bescherming van de maatschappij en de resocialisering van het individu, nog niet uitgesproken aanwezig is. Wat daarentegen wel al aanwezig was, is het bijzonder politietoezicht, dat de eerste basis legt voor het principe van de terbeschikkingstelling, nl. iemand kan na zijn straf nog onder toezicht worden gesteld. Weliswaar met dien verstande dat de achterliggende idee van beschermen van de maatschappij hier nog niet expliciet aanwezig is.

De idee van bescherming van de maatschappij vindt wel zijn oorsprong in het sociaal verweer dat zich dan weer baseerde op de ideeën van de positivistische scholen. Bij de positivistische scholen wordt er van uitgegaan dat de personen geen vrije wil hebben om het onderscheid te maken tussen goed en kwaad, maar dat de mens tot het plegen van misdrijven gedetermineerd is door een reeks van causale factoren. Er wordt bij hen dan ook geen belang gehecht aan de magna charta van het strafrecht van de klassieke school. Zij vinden dat de maatschappij zichzelf en haar burgers moet beschermen tegen personen die een gevaar voor de samenleving (kunnen) uitmaken. De *gevaarsnotie* doet hier zijn intrede. De aanhangers van het sociaal verweer baseren hun strafrechttheorie op de ideeën van het positivisme maar laten toch hun band met het klassieke strafrecht niet los. Zo komt men uiteindelijk tot het zogenaamde *tweesporenstelsel*, waarbij normale volwassen delinquenten aan het klassiek strafrecht zullen onderworpen zijn en waarbij bepaalde categorieën van personen uit het strafrecht worden gehaald, op wie dan beveiligingsmaatregelen, zoals de besproken terbeschikkingstelling van de regering van landlopers en bedelaars, zullen worden toegepast.

Met deze maatregel beoogt de wetgever een bepaalde groep van personen, nl. landlopers, bedelaars en souteneurs, uit de samenleving te halen, omdat ze ervan overtuigd is dat deze groepen gevaarlijk zijn voor de maatschappij. De overheid beschouwt het dan ook als haar taak dat ze de maatschappij moet beschermen tegen deze personen. Hier is ook duidelijk een aspect van het klassieke denken in het sociaal verweer, dat Prins in zijn denken niet heeft losgelaten, op te merken, nl. de taken van de overheid. Het is dus specifiek een verwijzing naar het sociaal contract waarop de samenleving van toen (en nu nog steeds) op gebaseerd is.

De terbeschikkingstelling van de regering van landlopers en bedelaars wordt beschouwd als een maatregel waarvan de tenuitvoerlegging in handen van de minister van Justitie ligt. Opvallend is wel dat de maatregel al ten uitvoer wordt gelegd tijdens de duur van de gewone straf. In de andere vormen van terbeschikkingstelling, die in dit werkstuk nog zullen besproken worden, is dit anders.

Hoofdstuk 2: ...over een maatregel met strafrechtelijk karakter...

Afdeling 1: De wet tot bescherming van de maatschappij

A. Inleiding

Zoals reeds eerder aangegeven kenmerkt de tweede helft van de negentiende eeuw zich vooral door een snelle maatschappelijke ontwikkeling, en dit zowel op sociaal, politiek en economisch vlak. Dit alles gaat ook gepaard met een stijgende criminaliteit. Het einde van de negentiende eeuw wordt dan weer gekenmerkt door economische en politieke crisissen dat de ideale voedingsbodem en onderzoeksdomein vormt voor de ontluikende criminologie. Het is dan ook deze ontluikende criminologie, die zich probeerde te ontworstelen aan de theoretische impasses en de praktische zwakheden waarmee het klassieke en neoklassieke strafrecht mee te kampen hadden, dat een politiek criminologisch project doet ontstaan dat gedomineerd wordt door de bescherming van de maatschappij tegen de ‘gevaarlijke individuen’. Het sociaal verweer, dat gekarakteriseerd kan worden wegens de bekommernissen om de controle op afwijkende bevolkingsgroepen te laten toenemen, is geboren. Dit vertaalt zich onder andere in de hoger besproken wetgeving tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, die mede aan de basis lag van de wetten op het ‘sociaal verweer’. De meest opvallende uitdrukking van de wetten van het sociaal verweer, is de wet tot bescherming van de maatschappij van 1930.⁹⁸

Sinds het ontstaan van de wetgeving wordt de sociaal verweer maatregel gezien als een veiligheidsmaatregel en niet als een straf. Desalniettemin woedt er sinds het ontstaan van de wetgeving in de rechtsleer en rechtspraak hevige discussie omtrent de juridische aard van de terbeschikkingstelling.⁹⁹ Maar zelf ondanks het hevig debat over het statuut van de maatregel (ofwel semi-gerechtelijk, ofwel semi-administratief), wordt de maatregel sinds zijn ontstaan algemeen beschouwd als een ‘verwijderingsmaatregel’ die deel uitmaakt van het punitieve arsenaal.¹⁰⁰

In dit hoofdstuk zal na deze algemene inleiding eerst de totstandkoming van de wetgeving besproken worden om nadien het doel van de wetgeving te verduidelijken. Daarna zal er wat dieper ingegaan worden op het vraagstuk over de juridische aard van de terbeschikkingstelling van de regering, zoals

⁹⁸ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 46.

⁹⁹ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 111; Y. VAN DEN BERGE, “De draagwijdte van de rechterlijke controle van de ministeriële beslissing tot internering van een ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde” (noot onder KI Antwerpen 18 december 2006), *RABG* 2007, afl. 12 (818) 822.

¹⁰⁰ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 46.

geregeld door de wet van 1930, welke door de wet van 1964 vervangen is. Ten slotte zal de regeling van TBR zelf in hoofdlijnen besproken worden.

B. Ontstaan van de wetgeving

In deze periode is de overheid bijna obsessief bezig met het recidivevraagstuk. De recidivisten en gewoonte misdadigers bevolkten dan ook ongeveer een derde van de Belgische gevangenen.¹⁰¹ Het probleem van de recidive is niet *per se* kenmerkend voor deze periode. Het is een oud zeer, waarmee verschillende strafrechtssystemen mee te kampen hadden en zelfs nu nog vaak hebben. Afhankelijk van de strafrechtssysteem wordt het begrip ‘recidive’ dan ook op een verschillende wijze gedefinieerd en aangepakt. Sommige strafrechtssystemen voorzagen (of voorzien) in een strafverzwaring van sommige specifieke vormen van recidive, andere voorzagen (of voorzien) in een strengere bestraffing van recidive algemeen.¹⁰²

Zoals reeds hoger vermeld, kan op het einde van de negentiende eeuw het recidivecijfer geraamd worden op ongeveer 50%. Ten gevolge van dit hoge cijfer worden er in verschillende landen andere vormen van strengere bestraffing ingevoerd tegen bepaalde categorieën van personen, zoals het hoger besproken bijzonder politietoezicht. Helaas blijven de resultaten van deze strengere aanpak uit. Zo wordt het bijzonder politietoezicht door de regering als inefficiënt omschreven en heeft deze maatregel “*nooit een ernstigen uitslag opgeleverd*”.¹⁰³

Op het einde van de negentiende eeuw vormen niet enkel de recidivisten een probleemgroep, waarmee de overheid te kampen had. De volledige of de slechts partiële krankzinnige wetsovertreders vormen de tweede probleemgroep. Ook aan hen wordt het gevaar voor recidive, bedreiging voor de samenleving en kans op morele besmetting toegeschreven.¹⁰⁴

Zowel de recidivisten als de ‘abnormalen’ maken het voorwerp uit van eenzelfde wet, nl. de wet van 9 april 1930, die balanceert tussen straffen en verwijderen, verzorgen en controleren. Beide categorieën zijn dan ook onderworpen aan een zelfde curatief regime: de internering.¹⁰⁵ Het dubbele voorwerp van

¹⁰¹ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 48.

¹⁰² J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 110.

¹⁰³ Memorie van Toelichting bij het ontwerp van wet tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1922-23, nr. 151.

¹⁰⁴ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 111-112.

¹⁰⁵ J. MOREAU, “Mise à la disposition du gouvernement des condamnés” in P. CHOME, O. KLEES en A. LORENT (eds.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2002, (159) 160.

de wet brengt met zich dat een aantal ambiguïteiten in de wet later aanleiding zullen geven tot kritiek op dit mystificerende taalgebruik.¹⁰⁶

De sociaal verweer-wet van 9 april 1930 is eigenlijk de bekroning van de hervormingen van het klassieke strafrecht door vooraanstaande figuren zoals Jules LEJEUNE, Henri CARTON DE WIART en Emile VANDERVELDE. Al deze figuren zijn op een of andere wijze sterk beïnvloed door de meermaals vermelde Adolph PRINS. Deze beïnvloeding is dan ook merkbaar in verscheidene realisaties van deze vooraanstaande figuren. De positivistische wetenschappelijke inzichten en de idee van het sociaal verweer hebben ertoe geleid dat deze groep van geïnspireerde denkers een totaal nieuwe aanpak van de probleemcategorieën voorstelden. De aanzet tot wat later de wet tot bescherming van de maatschappij van 9 april 1930 moet worden, is gegeven door toenmalig Minister van Justitie VANDERVELDE. Een eerste wetsontwerp zou uiteindelijk op 14 februari 1923 door de opvolger van VANDERVELDE, minister MASSON, in de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden ingediend. Dit wetsontwerp zou, na de ontbinding van de Kamers, op 4 augustus 1925 door de opvolger van minister MASSON, minister TSCHOFFEN, worden hernomen.¹⁰⁷

In dit eerste wetsontwerp wordt voorzien in een aanpak van abnormale delinquenten, gewoontemisdadigers, recidivisten en schuldige jeugd. Het oorspronkelijke wetsontwerp voorziet in slechts drie artikelen, nl. de artikelen 22 tot 24, de aanpak van gewoontemisdadigers en recidivisten.

Deze artikelen voorzien dat:

- a. recidivisten in de gevallen voorzien door de artikelen 54, 55 en 57 Sw. gedurende twintig jaar na afloop van hun straf ter beschikking van de regering moeten worden gesteld (art. 22);
- b. recidivisten, in de gevallen voorzien bij de artikelen 56 en 57 Sw. gedurende tien jaar ter beschikking van de regering worden gesteld na afloop van hun straf, indien deze ten minste één jaar gevangenisstraf bedraagt. Zij kunnen ter beschikking van de regering worden gesteld voor een termijn van vijf tot tien jaar na afloop van hun straf, indien deze minder dan één jaar gevangenisstraf bedraagt (art. 23, eerste lid);
- c. Dezelfde maatregel kan getroffen worden in het geval van herhaling van misdaad na wanbedrijf en ten aanzien van wie ook die, ten minste drie misdaden of wanbedrijven hebben gepleegd, een aanhoudende neiging tot wetsovertreden blijkt te vertonen (art. 23, tweede lid);

¹⁰⁶ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 48.

¹⁰⁷ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 8-9; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 112.

- d. Deze recidivisten en gewoontemisdadigers konden, zo daartoe termen waren, worden opgesloten in een bij koninklijk besluit aangewezen gesticht (art. 24).

Met dit wetsontwerp poogt de overheid niet alleen de recidivisten, gewoontemisdadigers, abnormalen en schuldige jeugd te bestrijden, maar poogt ze ook de vrijheid van rechters aan banden te leggen en hen te verplichten om in geval van herhaling dergelijke maatregelen te laten opleggen.¹⁰⁸

Er zou kunnen verwacht worden dat, gelet op de optimistische toonzetting, waarin het geloof in een resocialiserende aanpak centraal staat, de parlementaire debatten kort zouden zijn. Niets was minder waar. De debatten en discussies waren lang en volgens Leon CORNIL vaak zeer animerend.¹⁰⁹ In het Parlement was onder andere kritiek te horen op de mogelijk te ongenueanceerde toepassing van de wet. Sommigen vreesden dat heel wat delinquenten die minder ernstige delicten hadden gepleegd en geen groot gevaar voor de maatschappij betekenen toch onder ter beschikkingstelling van de regering zouden komen te staan omwille het in de wet ingebouwde automatisme. Vooral dit laatste heeft voor veel verzet gezorgd bij het linkse communistische deel van het Parlement, bij monde van J. JACQUEMOTTE. Het communistische links vreesde o.a. dat de TBR steeds zou kunnen ingeroepen worden wanneer een rechter een overtreding zag van het recht op arbeid en het recht op vereniging. Ze vreesden met andere woorden dat de nieuwe wet een ideaal nieuw instrument in de handen van de (vertegenwoordigers van) de bourgeoisie was om politieke tegenstanders uit te schakelen.¹¹⁰

Na hevige en animerende discussies in het Parlement ondergaat het wetsontwerp een reeks amendementen en opmerkingen, waardoor het oorspronkelijke wetsontwerp tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd verandert in het wetsontwerp en de uiteindelijke wet tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers. De speciale regels met betrekking tot de zogenaamde schuldige jeugd zal uiteindelijk het voorwerp uitmaken van aparte regelgeving. Uiteindelijk zal de Kamer het wetsontwerp van de wet van 9 april 1930, met 100 tegen 3, op 13 maart 1930 goedkeuren.¹¹¹

Kort na de inwerkingtreding van de wet van 9 april 1930 wordt de nieuwe al met bakken kritiek overstelpd. Er wordt onder ander aangekaart dat de wet niet optimaal functioneert. De berg kritieken,

¹⁰⁸ J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 112.

¹⁰⁹ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 9.

¹¹⁰ J. JACQUEMOTTE, *Hand. Kamer 1925-26*, 7 juli 1926, 2023-2036; Zie ook: *Hand. Kamer 1925-26*, 23 en 30 juni, 2 en 7 juli 1926; *Hand. Kamer 1926-27*, 6, 7, 13, 21 en 21 december 1927; *Hand. Senaat 1929-30*, 11 december 1929; *Hand. Kamer 1929-30*, 13 maart 1930; J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 114.

¹¹¹ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 10.

voornamelijk met betrekking tot het deel dat handelt over de abnormalen, dreigde de pas functionerende wet vrij snel te verstikken. Daarom wordt in 1935 de commissie Cornil-Braffort geïnstalleerd die de wet moet herzien.¹¹² Na een lang hervormingsproces is de wet van 1930 vervangen door de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten.¹¹³ Deze nieuwe wet heeft vooral met betrekking tot de regeling van de abnormalen grote wijzigingen met zich mee gebracht. Wat het regime van recidivisten en gewoontemisdadigers betreft, wordt er noch aan de geest, noch aan de architectuur van het bestaande systeem iets veranderd. Enkel de nummering is licht gewijzigd.¹¹⁴

C. Doel van de TBR

De wetgever is van oordeel dat er iets in de plaats van het bijzonder politietoezicht moet komen om het fenomeen van herhaling te bestrijden, aangezien dit, volgens hem, onvoldoende gewaarborgd is door de strafverzwaring wegens herhaling. Daarom komt de wetgever een nieuwe sanctie op de proppen: de terbeschikkingstelling van de regering (TBR).¹¹⁵ De TBR staat niet ingeschreven in het strafwetboek, maar kan worden teruggevonden in een bijzondere strafwet, meer bepaald in de Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en recidivisten (afgekort als de Wet bescherming Maatschappij).¹¹⁶ Deze wet heeft net zoals andere wetten van het sociaal verweer niet de bedoeling om het toen geldende strafrecht grondig te veranderen.¹¹⁷ Volgens toenmalig Minister van Justitie HYMANS moeten deze wetten het repressief systeem vervolledigen, zonder de echte basis van het geldende systeem aan te raken.¹¹⁸ Zijn voorgangers, minister MASSON en minister TSCHOFFEN, waren diezelfde mening toegedaan. Zij zeiden in de memorie van toelichting bij hun wetsontwerp van 1923 en 1925, het volgende:

“In de strafwetgeving komen er leemten voor, welke ten spoedigste dienen aangevuld. Het strafwetboek van 1867, uitsluitend gegrond op het beginsel der verantwoordelijkheid, beschermt de samenleving niet tegen de krankzinnigen; het stelt haar bloot aan de misdrijven

¹¹² J. CASSELMAN, P. COSYNS, D. DE DONCKER, C. DILLEN, J. GOETHALS en M. VANDENBROECKE, *Internering*, Leuven, Garant Uitgevers 1997, 27. Zie ook: L. Braffort en L. Cornil, “Commission chargée d’étudier la révision e la loi du 9 avril 1930, de défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude”, *Rev.Dr.pén.* 1940, 212-284.

¹¹³ Wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 17 juli 1964.

¹¹⁴ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 50.

¹¹⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu 2011, 373, nr. 1582.

¹¹⁶ Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 11 mei 1930, 2447.

¹¹⁷ Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 222.

¹¹⁸ *Hand. Kamer*, 1925-1926, 23 juni 1926, 1774.

*van hen die, zonder krankzinnig te heeten, slechts gedeeltelijk voor hunne daden verantwoordelijk zijn; ook tegen de recidivisten wordt de maatschappij door het strafwetboek onvolkomen beschermd.*¹¹⁹

De wet bescherming maatschappij wordt als het ware gezien als een middel om de mazen in het net van het klassieke strafrecht te dicht en hierdoor die groep ‘abnormalen’ en/of recidivisten te treffen die door de mazen van het net glijpen omdat zij in het kader van een contractueel gedachtegoed geen plaats vinden.¹²⁰ Het doel van de TBR is dus met andere woorden de maatschappij te beschermen tegen bepaalde gevaarlijke delinquenten door deze na het uitvoeren van hun straf verder gevangen te houden (interneren) of te controleren onder de vorm van een invrijheidsstelling op proef.¹²¹

D. Discussie over de juridische aard: deel 1

Zoals gezegd, beschouwt de wetgever het recidivisme als een groot probleem dat absoluut moest aangepakt worden, maar waarbij de bestaande middelen, zoals o.a. het bijzonder politietoezicht, niet baatten. Daarom is de overheid op zoek gegaan naar andere interventievormen, zowel voor de probleemgroep van recidivisten, als voor de abnormalen. De oplossing heeft de overheid in een nieuwe soort maatregel gevonden, nl. een maatregel van sociale verwijdering ten aanzien van persisterende delinquenten.¹²² Deze maatregel van verwijdering dient duidelijk onderscheiden te worden van een straf. Maatregel en straf onderscheiden zich van elkaar in hun doelstellingen en uitvoeringsmodaliteiten. Een straf wordt opgelegd aan een overtreder van een strafrechtsnorm met als doel hem leed te berokkenen. Het principe dat strafrecht per definitie leedtoevoeging met zich mee moet brengen, wordt door sommige auteurs in de rechtsleer wel eens betwist, maar in de regel wordt er om allerlei redenen algemeen aangenomen dat een strafrechtelijke straf leed met zich meebrengt.¹²³ Het doel van de beveiligingsmaatregel is eerder het beschermen van de maatschappij in haar geheel door dwangverpleging en eliminatie, dan intimidatie en straf.¹²⁴ Deze maatregel van verwijdering

¹¹⁹ Memorie van Toelichting bij het ontwerp van wet tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St. Kamer* 1922-23, nr. 151; Memorie van Toelichting bij het ontwerp van wet tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St. Kamer* 1925-26, nr. 124.

¹²⁰ *Hand. Kamer*, 1925-1926, 23 juni 1926, 1774; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 48.

¹²¹ Y. VAN DEN BERGE, “De draagwijdte van de rechterlijke controle van de ministeriële beslissing tot internering van een ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde” (noot onder KI Antwerpen 18 december 2006), *RABG* 2007, afl. 12 (818) 822.

¹²² Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 49.

¹²³ Op deze boeiende discussie wordt in deze meesterproef niet verder ingegaan. Ik verwijs dan ook graag naar het volgende werk: P. DE HERT en S., Brugge, “Het leedprincipe, het strafbegrip en de schuld zonder straf. De fixatie op leedtoevoegende straffen in het strafrecht” in A. DE NAUW, F. DERUYCK en M. ROZIE, *Het strafrecht bedreven: liber amicorum Alain De Nauw*, Die Keure, 2011, (129) 129-156.

¹²⁴ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 113.

wordt niet gelegitimeerd door de aard en de ernst van de gepleegde delicten, maar door de persoonlijkheid van het individu en de gevaarlijkheid dat de delinquent uitmaakt voor de samenleving. In die zin voorziet het wetsontwerp dan ook dat, van zodra een voortijdige invrijheidsstelling gerechtvaardigd is, deze dan ook moet toegestaan worden, mits de voorwaarde dat de persoon opnieuw kan worden opgesloten, indien hij niet aan de verwachtingen van de regering beantwoordde. Met betrekking tot de uitvoeringsmodaliteiten verwijst GOETHALS naar het wetsontwerp dat voorziet dat de terbeschikkingstelling van de regering pas kan ingaan na het verstrijken van de hoofdstraf en dat de terbeschikkingstelling uitgevoerd moet worden in een inrichting die “*geen huis is van levenslange dwangarbeid*” op wiens dorpel de spreuk ‘*lasciate ogni speranza, voi ch'entrate*’¹²⁵ (‘Gij die hier binnentreed, laat alle hoop varen’) staat geschreven. De inrichting kan wel een werkinrichting, een landbouwkolonie, een openbare of private instelling van weldadigheid of van bijzondere bijstand, zelfs van een godshuis, zijn, alsook een hospitaal of een bijzonder tehuis voorbehouden aan bepaalde categorieën van kostgangers kunnen in aanmerking komen.¹²⁶

De eerste in dit werkstuk besproken vorm van bestrijding van het recidivisme in België, is het bijzonder politietoezicht.¹²⁷ Het bijzonder politietoezicht had, net als de terbeschikkingstelling van de regering, ook tot doel om de maatschappij te beschermen, maar werd gecatalogeerd als een echte straf. Deze sanctie kon dan ook worden teruggevonden in de artikelen 35 tot 37 van het Strafwetboek van 1867 en in artikel 7 van datzelfde wetboek, dat een opsomming geeft van de mogelijke toepasbare straffen.¹²⁸ In 1930 beslist de wetgever dan ook om, wegens inefficiëntie van het bijzonder politietoezicht, deze straf te vervangen door een veel zwaardere maatregel, zijnde de terbeschikkingstelling van de regering.¹²⁹

De vraag kan dan gesteld worden of de wetgever niet de bedoeling heeft gehad om de terbeschikkingstelling van de regering als een straf in te vullen in plaats van een maatregel?¹³⁰ L. CORNIL merkt op dat de wetgever van de wet van 1930 een tweedeling maakt. Enerzijds worden recidivisten en gewoontemisdadigers veroordeeld tot een gewone straf, omdat ze een strafbaar feit

¹²⁵ Gekend citaat uit *Divina commedia*, *Inferno*, Canto III, regel 9 van DANTE ALIGHIERI. Zie de verwijzing hiernaar in de parlementaire voorbereidingen: Ontwerp van wet tot bescherming van de samenleving tegen de abnormalen, de gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl. St. Kamer*, 1924-25, nr. 38, 4.

¹²⁶ *Parl. St. Kamer*, 1924-25, nr. 38, 3; *Parl. St. Kamer*, 1925-1926, nr. 341, 3-4; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 113.

¹²⁷ Zie *supra*.

¹²⁸ S. CHRISTIAENSEN, *Tussen klassieke en moderen criminele politiek. Leven en beleid van Jules Lejeune*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2004, 274; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 717.

¹²⁹ Wetsontwerp tot bescherming der maatschappij tegen de abnormalen, de gewoonte-misdadigers en de schuldige jeugd, *Parl. St. Kamer* 1922-23, nr. 151, 5-6; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 833, nr. 787.

¹³⁰ E. BOUCQUEY et J. JANSSEN, “La nature juridique de la mise à la disposition du Gouvernement des récidivistes et des délinquants d’habitude”, *Rev. Dr. pen.* 1957-58, (894) 895.

hebben gepleegd, en vooral omdat ze, in tegenstelling tot de ander categorie die de wet behandelt, nl. de abnormalen, wel schuldbequaam zijn. Anderzijds worden diezelfde recidivisten en gewoontemisdadigers ook nog eens veroordeeld tot wat *'la sentence d'élimination'* ofwel *'vonnis van verwijdering'* wordt genoemd. Dit vonnis van verwijdering is dus de beveiligingsmaatregel, de terbeschikkingstelling, die door de rechter wordt uitgesproken, omdat de persoon een gevaar is voor de samenleving.¹³¹ Uit de parlementaire voorbereidingen die aan de wet vooraf zijn gegaan, blijkt dat de wetgever de terbeschikkingstelling als een maatregel zag. Minister van Justitie HYMANS benadrukt duidelijk dat het om *"mesures de sûreté et d'élimination prolongée, et parfois définitive, de la vie libre"* gaat.¹³² In een aanvullend verslag bij het wetsontwerp van de wet bescherming maatschappij wordt ook melding gemaakt van de vraag of de inrichting waar recidivisten kunnen worden geplaatst, het karakter zal hebben van een *"établissement pénitentiaire"*? De Commissie voor de Justitie en de Burgerlijke en Strafrechtelijke wetgeving onder leiding van de heer CARTON DE WIART, meent alleszins van niet. Ze benadrukt dat de recidivisten die onder ter beschikking van de regering worden gesteld hun straf hebben uitgedaan en hun internering niet een streng genomen karakter van uitboeting heeft.¹³³ Niettegenstaande dat de wetgever bij het uitvaardigen van de wet zeer duidelijk leek, namelijk dat het om een maatregel zonder penitentiair karakter ging waar de sociale re-integratie van de delinquent op de voorgrond stond, is toch niet iedereen het eens met deze visie en heerst er toch nog enige onduidelijkheid.¹³⁴

In de rechtsleer uit Procureur-Generaal L. CORNIL in zijn Mercuriale nogal wat bezwaren tegen de tweedeling die de wetgever maakt. Voor hem verandert de term beveiligingsmaatregel weinig aan de zaak. Ook al maakt de regering het onderscheid tussen een straf en maatregel, toch zal de beveiligingsmaatregel, volgens de Procureur-Generaal, als ze enige doeltreffendheid wil hebben, eveneens kenmerken van leedtoevoeging en dus van een straf moeten vertonen.¹³⁵ Het argument dat de wetgever en de regering vooral het accent leggen op de geest van bijstand en zorg, kan hem helemaal niet overtuigen. Het blijft, volgens hem, een straf na straf, wat de regering ook zeggen mag. De betrokken delinquenten zullen de zogenaamde maatregel ervaren als tweede straf, wat dan weer kan

¹³¹ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 77-78; E. BOUCQUEY et J. JANSSEN, "La nature juridique de la mise à la disposition du Gouvernement des récidivistes et des délinquants d'habitude", *Rev.Dr.pen.* 1957-58, (894) 895.

¹³² *Hand. Kamer*, 1925-1926, 23 juni 1926, 1774; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 834.

¹³³ Wetsontwerp tot bescherming der maatschappij tegen abnormalen, gewoonte-misdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St. Kamer* 1927-28, nr. 11, 5.

¹³⁴ J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 122; F. VANHAMME, "Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l'ordre social: discours et pratiques d'une logique linéaire", *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, (1044) 1048.

¹³⁵ Opmerkelijk is dat ook door grote rechtsgeleerden quasi-automatisch werd/wordt aangenomen dat straf = leedtoevoeging. Ik heb hoger in voetnoot nr. 167 en de bijhorende tekst al kort eens verwezen naar de boeiende discussie hieromtrent.

leiden tot gevoelens van opstandigheid. CORNIL is er ook van overtuigd dat ook de rechters de maatregel zo zullen zien en weigerachtig zullen staan tegenover het opleggen van tweede straf. Daarenboven is ook het principe van non-retroactiviteit van de strafwet van toepassing, wat voor CORNIL ook een duidelijke aanwijzing is dat de beveiligingsmaatregel wel een penaal karakter heeft. Daarom poneert Léon CORNIL dat het beter zou zijn om te werken met een enkelvoudige straf van onbepaalde duur met een progressief regime, maar met de mogelijkheid tot invrijheidsstelling.¹³⁶

Ook in de rechtspraak kan moeilijk aanvaard worden dat de TBR als een sociaal-verweer maatregel moet geschouwd worden en niet als een straf. Drie jaar na de Mercuriale van L. CORNIL oordeelt het Hof van Cassatie in het arrest van 11 december 1933 dat de terbeschikkingstelling van de regering een veiligheidsmaatregel is “*qui participe de la nature de la peine.*” Het Hof van Cassatie is van mening dat de er vooreerst een onderscheid moet gemaakt worden tussen enerzijds de internering van de abnormalen die aan een curatief en educatief regime onderworpen worden. En anderzijds de criminelen die ter beschikking van de regering worden gesteld omwille van hun sociale gevaarlijkheid. Het is enkel bij deze laatste categorie dat het moreel element van het misdrijf aanwezig is en enkel zij kunnen gestraft worden. Hieruit leidt het Hof af dat, indien dat de maatregel geen straf is, dan moet deze maatregel ook op personen die uit het strafrecht onttrokken worden, zoals de eerste categorie in de wet, nl. de abnormalen, kunnen toegepast worden.¹³⁷

Daarnaast steunt het Hof van Cassatie in dat arrest haar argumentatie op het gegeven dat het bijzonder politietoezicht gecatalogeerd is onder artikel 7 van het Strafwetboek. Dat artikel geeft een opsomming van mogelijke toepasbare straffen. Aangezien de regering in de parlementaire voorbereidingen van de wet bescherming maatschappij expliciet vermeldt dat de straf van het bijzonder politietoezicht vervangen wordt door de terbeschikkingstelling van de regering, concludeert het Hof daaruit, net zoals CORNIL drie jaar eerder al deed, dat de wetgever de bedoeling had dat de terbeschikkingstelling als een straf moet beschouwd worden. Daarenboven wijst het Hof erop dat beide sancties hetzelfde doel nastreven, nl. de bescherming van de maatschappij ten aanzien van bepaalde gevaarlijke categorieën van personen.¹³⁸ Tenslotte poneert het Hof van Cassatie dat de TBR niets anders dan een straf kan zijn, aangezien ze niet alleen het bijzonder politietoezicht vervangt, maar ook een veel strengere sanctie is dan het bijzonder politietoezicht, aangezien ze veroordeelde delinquenten uit de maatschappij kan

¹³⁶ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 78-79 en 94; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 113; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 49.

¹³⁷ Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 96; E. BOUCQUEY et J. JANSSEN, “La nature juridique de la mise à la disposition du Gouvernement des récidivistes et des délinquants d’habitude”, *Rev.Dr.pen.* 1957-58, (894) 897.

¹³⁸ Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 96; *Parl.St.* Kamer 1922-23, nr. 151, 5; *Parl.St.* Kamer 1927-28, nr. 11, 1-2; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 834; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 49;

verwijderen. Dit ernstige vrijheidsberovende karakter is een wezenlijk kenmerk van een straf die de zogenaamde maatregel ook draagt.¹³⁹ Een sanctie met zo'n ingrijpende gevolgen kan, aldus het Hof, niet anders dan als straf gekwalificeerd worden.¹⁴⁰ Deze interpretatie wordt dan ook in latere arresten door het Hof, maar ook door lagere rechtbanken, hernomen en bevestigd.¹⁴¹ Zo stelt het Hof in het arrest van 22 juli 1955 nog eens duidelijk dat de terbeschikkingstelling van recidivisten en gewoontemisdadigers "*une peine privative de liberté*" is, en dus echt wel als een vrijheidsberovende straf moet beschouwd worden,¹⁴² die bovendien ondeelbaar is met de hoofd(gevangenis)straf.¹⁴³ Tenslotte stelt het Hof dat de terbeschikkingstelling van de regering een bijkomende straf is, die niet zelfstandig kan worden opgelegd, maar bij een hoofdstraf moet worden gevoegd.¹⁴⁴

Hoewel de interpretatie van Cassatie in verscheidene arresten wordt hernomen en bevestigd, toch blijft ze bediscussieerbaar en blijft er in de rechtsleer een waas van onduidelijkheid hangen vooral wat betreft de gevolgen die maatregel of straf met zich meebrengen.¹⁴⁵ Als de visie van het Hof van Cassatie wordt gevolgd en dus de terbeschikkingstelling van de regering juridisch als een straf moet worden beschouwd dan heeft dit onder andere tot gevolg dat:

- a. het beginsel van non-retroactiviteit van toepassing is, indien de TBR als een straf moet worden beschouwd. Dit wil zeggen dat de terbeschikkingstelling als straf niet retroactief kan worden toegepast, in tegenstelling tot een beveiligingsmaatregel, en dus niet in werking kan treden voor misdrijven gepleegd vóór de inwerkingtreding van de Wet Bescherming Maatschappij;¹⁴⁶
- b. de rechter bij het opleggen van een straf in de regel een grotere keuzevrijheid bij de straftoemeting heeft;¹⁴⁷

¹³⁹ Y. VAN DEN BERGE, "De draagwijdte van de rechterlijke controle van de ministeriële beslissing tot internering van een ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde" (noot onder KI Antwerpen 18 december 2006), *RABG* 2007, afl. 12 (818) 822.

¹⁴⁰ E. BOUCQUEY et J. JANSSEN, "La nature juridique de la mise à la disposition du Gouvernement des récidivistes et des délinquants d'habitude", *Rev.Dr.pen.* 1957-58, (894) 900.

¹⁴¹ Zie onder andere: Luik 20 februari 1946, *Pas.* 1946, II, 16; Cass. 22 juli 1955, *Pas.* 1955, I, 1270; Cass. 4 april 1978, *Pas.* 1978, I, 858-862.

¹⁴² Cass. 22 juli 1955, *Pas.* 1955, I, 1270.

¹⁴³ J. MOREAU, "Mise à la disposition du gouvernement des condamnés" in P. CHOME, O. KLEES en A. LORENT (eds.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2002, (159) 168.

¹⁴⁴ Cass. 17 juni 1975, *Arr.Cass.* 1975, 1103-1104; Cass. 4 april 1978, *Arr.Cass.* 1978, 884-889.

¹⁴⁵ E. BOUCQUEY et J. JANSSEN, "La nature juridique de la mise à la disposition du Gouvernement des récidivistes et des délinquants d'habitude", *Rev.Dr.pen.* 1957-58, (894) 894-902; F. VANHAMME, "Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l'ordre social: discours et pratiques d'une logique linéaire", *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, (1044) 1047-1051.

¹⁴⁶ L. HUYBRECHTS, "Straffen" in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (419) 431.

¹⁴⁷ L. HUYBRECHTS, "Straffen" in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (419) 431.

- c. dat bij het opleggen van een straf de rechter gebonden wordt door een steeds strenger wordende bijzondere motiveringsverplichting, terwijl bij een beveiligingsmaatregel vaak enkel moet gecontroleerd worden of de wettelijke voorwaarden vervuld zijn;¹⁴⁸
- d. de terbeschikkingstelling van de regering het voorwerp kan uitmaken van een genademaatregel;¹⁴⁹
- e. de terbeschikkingstelling van de regering het voorwerp kan uitmaken van een eerherstel;¹⁵⁰
- f. de TBR voor het eerst in graad van hoger beroep kan worden uitgesproken. Dit is enkel maar mogelijk op verzoek van het openbaar ministerie, maar kan zelfs zonder unanimitéit onder alle leden van het hof van beroep. De ratio achter dit gevolg is dat als de hoofdstraf in graad van hoger beroep verminderd wordt, de rechter bij de beoordeling van de relatieve zwaarte van de straf geen rekening meer moet houden met de bijkomende straffen, zoals de terbeschikkingstelling van de regering, zodat eenparigheid van de stemmen onder de leden van het hof van beroep niet vereist is. Er zal wel een eenparigheid moeten zijn, indien in hoger beroep de hoofdstraf en de eventuele bijkomende geldboete integraal worden bevestigd (en dus niet verminderd wordt) en rechters in hoger beroep de TBR eraan zouden willen toevoegen.¹⁵¹ Het is voldoende dat de betrokkene gehoord wordt en zich voor het hof van beroep kan verdedigen. Desalniettemin blijft het steeds vereist dat de betrokkene zich in staat van wettelijke herhaling bevindt;¹⁵²
- g. wanneer de beslissing waarbij de TBR wordt bevolen van een beklaagde die zich in staat van herhaling bevindt, onwettig is, dan strekt de vernietiging van het arrest door het Hof van Cassatie zich uit tot de hele beslissing over de bestraffing, aangezien de terbeschikkingstelling in het licht van *de omvang van de cassatie* niet als een “bijkomende straf” moet worden bestempeld, maar als een hoofdstraf.¹⁵³ Dit wil niet

¹⁴⁸ L. HUYBRECHTS, “Straffen” in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, (419) 431.

¹⁴⁹ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 835 ; J. MOREAU, “Mise à la disposition du gouvernement des condamnés” in P. CHOME, O. KLEES en A. LORENT (eds.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2002, (159) 168.

¹⁵⁰ J. MOREAU, “Mise à la disposition du gouvernement des condamnés” in P. CHOME, O. KLEES en A. LORENT (eds.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2002, (159) 168.

¹⁵¹ S. VAN OVERBEKE, “De terbeschikkingstelling van de regering en het eenparigheidsvereiste in hoger beroep” (noot onder Cass. 28 november 2000), *RW* 2001-02, 469-470, nr. 6-9.

¹⁵² Zie o.m. Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 97; Cass. 27 februari 1939, *Rev.dr.pén.* 1939, 649 ; Cass. 7 november 1938, *Rev.dr.pén.* 1939, 110 ; Cass. 28 november 2000, *RW* 2001-02, 467, noot S. VAN OVERBEKE; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 835 ; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 125.

¹⁵³ Opmerking: wanneer het Hof van Cassatie zegt dat de TBR een bijkomende straf is dan verwijst ze naar het begrip zoals het begrepen moet worden naar het materiële strafrecht, nl. een straf die niet zelfstandig kan worden opgelegd, maar bij een hoofdstraf wordt gevoegd. Hier moet het begrip “bijkomende straf” echter begrepen worden vanuit het oogpunt van de omvang van de cassatie wat niet *per se* gelijk is aan de indeling volgens het

zeggen dat daardoor de wettigheid van de schuldigverklaring is aangetast. De vernietiging strekt zich enkel uit tot de straf;¹⁵⁴

- h. de terbeschikkingstelling van de regering opgelegd door het Hof van Assisen illegaal is, wanneer de beslissing om de beschuldigde ter beschikking van de regering te stellen alleen genomen werd door het Hof zonder interventie van de jury, zelfs indien beiden vastgesteld hebben dat de betrokkene zich in staat van wettelijke herhaling bevond.¹⁵⁵

Concluderend kan er niet ontkent worden dat deze beveiligingsmaatregel ook een zekere factor van leedtoevoeging in zich heeft, aangezien deze maatregel van verwijdering in de regel ook een vrijheidsbeperkende of –berovende consequentie met zich meebrengt.¹⁵⁶ Voor CARTUYVELS is er zelfs weinig twijfel mogelijk: *“De TBR van recidivisten en gewoontemisdadigers kan in haar functioneringswijze een administratief karakter vertonen, het penale karakter ervan blijft duidelijk. Ze draagt bij, tenminste in de teksten, tot een verhoging van de punitiviteit.”*¹⁵⁷

Opmerkelijk is wel dat de maatregel steeds als een beveiligingsmaatregel blijft beschouwd worden ten aanzien van de souteneurs, waarover in de afdeling van de wet van 27 november 1891 reeds sprake is, terwijl ook hier gesproken wordt van TBR. Deze bepaling zal later wel vervangen worden door de Wet Seksueel Misbruik Minderjarigen¹⁵⁸. Voor landlopers en bedelaars geldt hetzelfde. De TBR van landlopers en bedelaars is uiteindelijk met de wet van 12 januari 1993¹⁵⁹ afgeschaft.¹⁶⁰

materiële strafrecht.; Cass. 19 mei 1947, *Pas.* 1947, I, 209; Cass. 17 juni 1975, *Pas.* 1975, I, 998-999; Cass. 21 maart 1989, *Arr.Cass.* 1988-89, 849, nr. 416; Cass. 5 augustus 1997, AR P.97.0924.N, *Arr.Cass.* 1997, 756; S. VAN OVERBEKE, “De terbeschikkingstelling van de regering en het eenparigheidsvereiste in hoger beroep” (noot onder Cass. 28 november 2000), *RW* 2001-02, 468-469, nr. 5-7.

¹⁵⁴ Cass. 18 maart 2008, AR P.07.1887.N, *Pas.* 2008, afl. 3, 757.

¹⁵⁵ Cass. 17 juni 1975, *Pas.* 1975, I, 998-999; J. MOREAU, “Mise à la disposition du gouvernement des condamnés” in P. CHOME, O. KLEES en A. LORENT (eds.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2002, (159) 169.

¹⁵⁶ G. KNIGGE, *Het irrationele van de straf: rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in het straf- en strafprocesrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen op dinsdag 2 februari 1988*, Arnhem, Gouda Quint, 1988, 7; N. VERLINDE, *De terbeschikkingstelling van de regering/strafuitvoeringsrechtbank: straf of beveiligingsmaatregel?*, Masterproef van de opleiding Master in de Rechten aan de Universiteit Gent, 2009-2010, 29-30.

¹⁵⁷ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 50.

¹⁵⁸ Wet van 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen, *BS* 25 april 1995.

¹⁵⁹ Wet van 12 januari 1993 houdende een urgentieprogramma voor een meer solidaire samenleving, *BS* 4 februari 1993.

¹⁶⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 412.

E. De Terbeschikkingstelling van de regering

§ 1. *Algemeen*

De terbeschikkingstelling van de regering (afgekort als TBR) is volgens de Wet Bescherming Maatschappij van 1930, alsook volgens de vervanging van deze wet, nl. Wet Bescherming Maatschappij van 1 juli 1964, een beveiligingsmaatregel die door de rechter, naar gelang het geval, verplicht of facultatief, aan bepaalde veroordelingen tot vrijheidsstraffen kan gekoppeld worden. Volgens het Hof van Cassatie moet deze maatregel daarentegen als een straf worden gecatalogeerd, onder meer omwille van het ernstig vrijheidsberovende karakter van de maatregel. De TBR wordt geregeld in de artikelen 22 tot 26 van de Wet Bescherming Maatschappij.¹⁶¹ De rechter koppelt de terbeschikkingstelling aan bepaalde veroordelingen tot vrijheidsstraffen en deze kan pas worden uitgevoerd na het ondergaan van de vrijheidsstraffen. Bij een TBR wordt de veroordeelde, in tegenstelling tot wat nu het geval is, niet geplaatst onder het toezicht van de rechterlijke macht, maar onder de voogdij van de uitvoerende macht, zijnde de minister van Justitie of zijn gemachtigden.¹⁶²

§ 2. *Bevoegde Rechtbank*

De TBR is een beveiligingsmaatregel die door de rechter aan bepaalde veroordeling tot vrijheidsstraffen kan gekoppeld worden. De TBR moet worden uitgesproken door een strafrechtbank.¹⁶³ De bevoegde strafrechter is de rechter die bij wet is aangewezen om kennis te nemen over de grond van de zaak. De bevoegdheidsregels in strafzaken zijn van openbare orde. De bevoegdheid van de strafrechten worden aan de hand van drie criteria bepaald, zijnde de aard van het misdrijf (*ratione materiae*), de hoedanigheid van de verdachte (*ratione personae*) en de plaats van het misdrijf (*ratione loci*). Aan de hand van deze criteria zal concreet de bevoegde rechter worden aangewezen.¹⁶⁴ In eerste aanleg zullen het de correctionele rechtbanken en de Hoven van Assisen zijn die oordelen over de veroordeling tot het opleggen van een vrijheidsstraf, en bevoegd zullen zijn om al dan niet verplicht de TBR op te leggen. Zoals reeds hoger vermeld, is in een bepaalde hypothese ook mogelijk om voor het eerst in graad van hoger beroep de terbeschikkingstelling van de regering op te leggen.¹⁶⁵

¹⁶¹ Er zal verwezen worden naar de gebruikte nummering van de artikels zoals bepaald in de Wet Bescherming Maatschappij van 1 juli 1964.

¹⁶² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 412; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 222.

¹⁶³ Cass. 3 januari 1962, *Pas.* 1962, I, 525; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 125; Y. VAN DEN BERGE, *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier 2006, 266, nr. 770.

¹⁶⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, II, 2011, 1140-1144.

¹⁶⁵ Zie supra; zie ook J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 125; S. VAN OVERBEKE, “De terbeschikkingstelling

§ 3. Toepassingsgebied *ratione personae*

De wet bepaalt in de artikel 22 en 23 dat de terbeschikkingstelling kan worden uitgesproken ten aanzien van gewoontemisdadigers en recidivisten. Beide categorieën gelijken in bepaalde mate wel op elkaar, maar zijn niettemin toch verschillend.

a. Recidivisten

Iemand verkeert in staat van herhaling indien deze persoon reeds een vroegere strafrechtelijke veroordeling heeft opgelopen die uitgesproken is door een Belgische rechtbank, en opnieuw een misdrijf pleegt en hiervoor vervolgd wordt. De veroordeling moet een strafrechtelijke veroordeling zijn. Dat wil zeggen dat disciplinaire en administratieve veroordelingen geen basis kunnen vormen voor de toepassing van de regels inzake herhaling. Daarenboven moet de veroordeling reeds in kracht van gewijsde zijn getreden op het ogenblik dat het nieuwe misdrijf gepleegd wordt. Is de eerdere veroordeling nog niet in kracht van gewijsde getreden, dan kan er geen sprake zijn van recidive, maar heeft men te maken met de situatie van samenloop van misdrijven. Daarnaast moet het misdrijf dat de persoon pleegt ook een nieuw misdrijf zijn. Hiervoor dient de aard van het misdrijf onderzocht te worden om te bepalen of er al dan niet sprake is van herhaling, en welke gevolgen eraan gekoppeld worden. Tot slot geven enkel de gevallen van herhaling die in de wet zijn bepaald aanleiding tot strafverzwaring. Enkel indien deze wettelijke voorwaarden zijn vervuld, is er juridisch technisch gezien sprake van recidive of herhaling.¹⁶⁶

De grondslag van de wettelijke herhaling of recidive kan je terugvinden in boek I, hoofdstuk V, artikelen 54 tot en met 57 van het Strafwetboek. Meer bepaald is er sprake van recidive in het geval dat iemand een misdaad pleegt na reeds eerder veroordeeld te zijn tot een criminele straf (*herhaling van misdaad na misdaad*, art. 54-55 Sw.), iemand een wanbedrijf pleegt na reeds eerder tot een criminele straf te zijn veroordeeld (*herhaling van wanbedrijf na misdaad*, art. 56, eerste lid Sw.), en wanneer iemand een wanbedrijf pleegt na een eerdere veroordeling tot een gevangenisstraf van ten minste één jaar, indien de veroordeelde het nieuwe wanbedrijf pleegt voordat vijf jaren zijn verlopen sinds hij zijn straf heeft ondergaan of sinds zijn straf verjaard is (*herhaling van wanbedrijf na wanbedrijf*, art. 56, tweede lid Sw.).

Het is de taak van het openbaar ministerie om aan te tonen dat er in hoofde van de beklaagde sprake is van recidive. Het parket moet als bewijs een uitgifte van het vonnis of arrest met de beslissing van een

van de regering en het eenparigheidsvereiste in hoger beroep” (noot onder Cass. 28 november 2000), RW 2001-02, 467-470.

¹⁶⁶ T. COLLIGNON et R. VAN DER MADE, *La loi belge de Défense sociale à l'égard des Anormaux et des Délinquants d'habitude: loi du 9 avril 1930 : commentaire doctrinale et jurisprudentiel*, Brussel, Maison Ferdinand Larcier, 1943, 309; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 491-495.

vorige veroordeling aanbrengen teneinde aan te tonen dat de voorgaande veroordeling reeds in kracht van gewijsde is getreden. Een uittreksel uit het strafregister is niet voldoende. Het bewijs zou, naar Frans voorbeeld, ook geleverd kunnen worden door de bekentenis van de beklaagde.¹⁶⁷

De Wet Bescherming Maatschappij voorziet, naast de gevallen bepaald in het Strafwetboek, nog in een vierde geval van herhaling dat niet in het strafwetboek is opgenomen, maar waarbij de terbeschikkingstelling toch kan worden uitgesproken.¹⁶⁸ Het gaat om de hypothese waarbij iemand een misdaad pleegt na eerder tot een correctionele straf veroordeeld te zijn geweest (*herhaling van misdaad na wanbedrijf*). In deze hypothese is het dus niet mogelijk om te voorzien in een strafverzwaring, aangezien dit geval niet wettelijk is bepaald. Het is echter wel mogelijk om de personen die zich in deze hypothese bevinden ter beschikking van de regering te stellen.¹⁶⁹

Recidivisten zijn dus veroordeelden die zich in staat van wettelijke herhaling bevinden, zoals bepaald in de artikelen 54 tot 57 van het Strafwetboek. In al deze gevallen en in de hoger vermelde vierde hypothese kan of moet een rechter de terbeschikkingstelling van de regering uitspreken. Hierop bestaat wel een uitzondering, namelijk wanneer het een politiek misdrijf betreft. In het geval dat het eerder gepleegde misdrijf of het nieuwe misdrijf een misdrijf van politieke aard is, zal de TBR op grond van artikel 22 en 23, derde lid Wet Bescherming Maatschappij uitgesloten zijn.¹⁷⁰

b. Gewoontemisdadigers

Naast de recidivisten kunnen ook de zogenaamde gewoontemisdadigers onder TBR worden geplaatst. Gewoontemisdadigers zijn eigenlijk een bepaalde categorie van recidivisten. Het is, volgens artikel 23, tweede lid Wet Bescherming Maatschappij, al wie in een periode van vijftien jaar ten minste drie misdrijven hebben gepleegd die elk met een correctionele gevangenisstraf van minstens zes maanden zijn bestraft en die een aanhoudende neiging tot wetsovertreding blijken te hebben.

Uit de jurisprudentie van het Hof van Cassatie kan worden afgeleid dat het volstaat dat er drie misdrijven gepleegd zijn die elk afzonderlijk gestraft zijn geweest met een minimum van zes maanden gevangenisstraf en dat de rechter op een soevereine wijze vaststelt dat de delinquent een aanhoudende neiging tot wetsovertreding blijkt te hebben, om in hetzelfde vonnis van veroordeling de terbeschikkingstelling van de regering te mogen uitspreken. Het heeft dus geen enkel belang of de drie misdrijven op hetzelfde moment of achtereenvolgens worden berecht, noch of het om afzonderlijke

¹⁶⁷ Fr. Cass. 7 juli 1876, *D.P.* 1878, I, 94; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 837, nr. 791;

¹⁶⁸ Art. 23, tweede lid Wet Bescherming Maatschappij.

¹⁶⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 495.

¹⁷⁰ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 836; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu 2011, 373, nr. 1584.

misdrijven dan wel om samenlopende misdrijven gaat.¹⁷¹ Het is dus volgens deze rechtspraak ook mogelijk dat iemand onder het regime van TBR kan worden gesteld naar aanleiding van de bestraffing van een feit dat de reeds bestrafte feiten voorafging, tenminste wanneer dat alle misdrijven gepleegd zijn binnen de termijn van vijftien jaar. Het is dan ook mogelijk dat het net het derde misdrijf is dat aanleiding geeft tot de TBR.¹⁷² De terbeschikkingstelling kan dus worden opgelegd door slechts één vonnis dat tegelijkertijd drie veroordelingen tot een gevangenisstraf van telkens ten minste zes maanden bevat en de beslissing tot het opleggen van de TBR-maatregel.¹⁷³ Anders dan bij de regels met betrekking tot de recidive, is het, gelet op het bovenstaande, dan ook bij regels met betrekking tot gewoontemisdadigers geen vereiste dat de eerdere veroordelingen reeds in kracht van gewijsde zijn getreden.¹⁷⁴

§ 4. Motivering

Vooraleer de strafrechter kan overgaan tot het opleggen van de TBR, zal hij eerst moeten nagaan of aan de vereisten zijn voldaan. De rechter zal moeten vaststellen dat aan de voorwaarden voor een terbeschikkingstelling van de regering voldaan is. In het geval dat de terbeschikkingstelling van de regering facultatief kan worden opgelegd, moet de rechter ook vaststellen dat de vorige dossiers van vorige misdrijven, waardoor de persoon in staat van herhaling verkeert, ook bij het dossier van vervolging zijn toegevoegd.¹⁷⁵ Dit is zelfs een substantiële vormvereiste.¹⁷⁶ Indien dit niet gebeurd is, zal de beslissing tot TBR onwettig zijn. Daarnaast dient de strafrechter in het geval de TBR facultatief kan worden opgelegd, de beslissing ook nog te motiveren. Hij zal dus concreet moeten aangeven waarom hij van oordeel is dat de betrokken persoon onder de terbeschikkingstelling van de regering moet gesteld worden. De rechter dient met andere woorden een afweging te maken tussen enerzijds het nastreven van het doel van de wetgeving, zijnde de noodzaak om de samenleving tegen het

¹⁷¹ Cass. 8 november 1954, *Pas.* 1955, I, 196; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 836-837; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 124-125.

¹⁷² Cass. 18 oktober 1954, *Pas.* 1955, I, 124-125; ¹⁷² L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 83-85, nr. 73-75; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 124-125.

¹⁷³ Cass. 8 november 1954, *Pas.* 1955, I, 196; L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 84, nr. 74; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 837; F. VANHAMME, “Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l’ordre social: discours et pratiques d’une logique linéaire”, *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, (1044) 1048.

¹⁷⁴ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 836; F. VANHAMME, “Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l’ordre social: discours et pratiques d’une logique linéaire”, *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, (1044) 1049.

¹⁷⁵ Art. 24 Wet Bescherming Maatschappij; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 125.

¹⁷⁶ Cass. 5 augustus 1997, AR P.97.924 N, *Arr.Cass.* 1997, 756; Cass. 17 oktober 2007, AR P.07.1142 F, *Pas.* 2007, afl. 10, 1817; Cass. 18 maart 2008, AR P.07.1887 N, *Pas.* 2008, afl. 3, 757; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1848, nr. 4612.

individu te beschermen en anderzijds de individuele vrijheid van de veroordeelde te waarborgen.¹⁷⁷ Een loutere bevestiging dat aan de wettelijke voorwaarden zijn voldaan, volstaat dus niet.¹⁷⁸ Wat bijvoorbeeld volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie wel afdoende gemotiveerd is, is een beslissing van een rechter die vaststelt dat het plausibel is dat de beklaagde bij zijn vrijlating een ernstig gevaar zal betekenen voor de maatschappij en dat, wegens zijn aanhoudende neiging tot het plegen van misdrijven, er ook gevaar bestaat voor nieuwe recidive.¹⁷⁹ Een ander voorbeeld van een regelmatig goed gemotiveerde veroordeling is de beslissing die erop wijst dat een herhaling van de feiten te vrezen valt nadat de persoon opnieuw schuldig is bevonden wegens het plegen van zware misdrijven tegen eigendommen.¹⁸⁰

§ 5. Duur, aanvang en einde van de termijn

De terbeschikkingstelling van de regering wordt, naargelang het geval, uitgesproken voor een periode van twintig, tien of vijf jaar. Naargelang het geval zal de terbeschikkingstelling van de regering dan ook verplicht of facultatief moeten worden uitgesproken.¹⁸¹ Enkel in de hypothese van herhaling van misdaad na misdaad dient de TBR verplicht uitgesproken te worden. In dit geval bedraagt de duur van de TBR twintig jaar.¹⁸² Dit wil dus zeggen dat in geval van herhaling van misdaad na misdaad het Hof van Assisen sowieso verplicht is om de beschuldigde ter beschikking van de regering te stellen.¹⁸³ In de andere gevallen kán de TBR worden opgelegd en is ze dus facultatief.¹⁸⁴ De termijn bedraagt tien jaar in geval van een veroordeling van de delinquent wegens een wanbedrijf na een eerder opgelopen criminele veroordeling, of na een veroordeling tot een gevangenisstraf van tenminste één jaar, rekening houdend met de voorwaarden zoals bepaald in artikel 56 van het Strafwetboek, mits de straf bij de nieuwe veroordeling op zijn minst één jaar bedraagt.¹⁸⁵ In alle andere gevallen van wettelijke herhaling kan de termijn vijf tot tien jaar bedragen. Dat wil zeggen dat in het geval wanneer een correctionele veroordeling volgt op een vroegere criminele straf, wanneer een correctionele veroordeling van minder dan één jaar volgt op een vroegere correctionele veroordeling van minstens één jaar, mits de voorwaarden van artikel 56 Sw. vervuld zijn, en wanneer een criminele veroordeling

¹⁷⁷ Cass. 12 maart 1934, *Rev.dr.pén.* 1934, 367; Cass. 29 april 1935, *Pas.* 1935, I, 226; Cass. 19 mei 1947, *Pas.* 1947, I, 209; L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 87; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 839-840.

¹⁷⁸ Cass. 14 oktober 1986, AR 890, RW 1986-87, 1607.

¹⁷⁹ Cass. 29 april 1980, *Pas.* 1980, I, 1074-1076.

¹⁸⁰ Cass. 20 december 1977, *Arr.Cass.* 1978, I, 494-495.

¹⁸¹ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 837-838, nr. 793-795.

¹⁸² Art. 22 Wet Bescherming Maatschappij.

¹⁸³ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 83, nr. 71.

¹⁸⁴ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu 2011, 374, nr. 1586.

¹⁸⁵ Art. 23, eerste lid Wet Bescherming Maatschappij.

volgt op een vroegere correctionele veroordeling. Ook in het geval van gewoontemisdadigheid kan de termijn vijf tot tien jaar bedragen.¹⁸⁶

De terbeschikkingstelling van de regering wordt uitvoerbaar bij het einde van de hoofdstraf en vangt dus pas aan vanaf het ogenblik van het verstrijken van de hoofdstraf(fen).¹⁸⁷ Dit is met andere woorden nadat de hoofdstraf volledig is uitgevoerd, hetzij na het verstrijken van de proeftermijn in geval van voorwaardelijke invrijheidsstelling, hetzij vanaf de verjaring van de hoofdstraf in het geval van voorlopige invrijheidsstelling of in het geval van ontvluchting, of hetzij vanaf de datum waarop genade wordt verleend voor de hoofdstraf.¹⁸⁸ De termijn begint dus niet vanaf de eventuele daadwerkelijke vrijheidsberoving ingevolge de bevolen TBR, waardoor de termijn ook loopt bij voortvluchtige veroordeelden.¹⁸⁹ In de hypothese dat de veroordeelde bij twee opeenvolgende beslissingen wegens niet samenlopende misdrijven onder het toezicht van de regering is gesteld, zal de termijn van de tweede beslissing gelaste terbeschikkingstelling slechts een aanvang nemen na verloop van de eerste termijn, maar indien deze haar eindpunt niet heeft bereikt bij de afloop van de bij de in de tweede plaats gewezen beslissing uitgesproken gevangenisstraf.¹⁹⁰

De termijn van de terbeschikkingstelling van de regering kan worden geschorst, namelijk in het geval dat de veroordeelde tijdens de tenuitvoerlegging van de terbeschikkingstelling van zijn vrijheid wordt beroofd, hetzij in de vorm van voorlopige hechtenis, hetzij krachtens een definitieve veroordeling.¹⁹¹

De terbeschikkingstelling eindigt als de door de vonnisrechter vastgestelde termijn is verstreken of als de rechterlijke beslissing die de opheffing van de gevolgen van de TBR verleent in kracht van gewijsde is getreden.¹⁹²

¹⁸⁶ Art. 23 Wet Bescherming Maatschappij.

¹⁸⁷ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 838, nr. 793; A. VANDEPLAS, "De terbeschikkingstelling van de regering" (noot onder Cass. 8 juni 1982), *RW* 1982-83, 1316; J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 126; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu 2011, 465, nr. 2044.

¹⁸⁸ Cass. 27 maart 1939, *Arr.Verbr.* 1939, 116 en *Pas.* 1939, I, 170; Cass. 4 april 1978, *Arr.Cass.* 1978, II, 888 en *Rev.dr.pén.* 1979, 599, noot R. S; L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 82, nr. 70-71;

¹⁸⁹ Cass. 14 december 1982, *Pas.* 1983, I, 464; Cass. 8 juni 1982, *RW* 1982-83, 1315, noot VANDEPLAS; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu 2011, 465, nr. 2044.

¹⁹⁰ A. VANDEPLAS, "De terbeschikkingstelling van de regering" (noot onder Cass. 8 juni 1982), *RW* 1982-83, 1317.

¹⁹¹ Cass. 27 februari 1956, *Pas.* 1956, 672; Antwerpen 9 december 1982, *RW* 1982-83, 1931; A. VANDEPLAS, "De terbeschikkingstelling van de regering" (noot onder Cass. 8 juni 1982), *RW* 1982-83, (1316) 1316.

¹⁹² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu, 2011, 465, nr. 2044.

§ 6. *Uitvoering*

Veroordeelden die ter beschikking van de regering zijn gesteld, worden na afloop van hun hoofdstraf(fen) onder het toezicht van de minister van Justitie geplaatst, en meer bepaald bij de Dienst Individuele Gevallen van het Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen.¹⁹³ Als de vonnisgerechten aan de recidivist of aan de gewoontemisdadiger de bijkomende sanctie van TBR oplegt, dan zal de minister van Justitie beslissen onder welke vorm de TBR zal worden uitgevoerd, zijnde, hetzij in een verdere beroving van de vrijheid van de veroordeelde, met andere woorden internering in een inrichting, hetzij in een invrijheidsstelling op proef.¹⁹⁴ Artikel 25 Wet Bescherming Maatschappij bepaalt dat de tenuitvoerlegging begint na afloop van de straf “zo daartoe termen zijn” (Franse tekst: “*S’il y a lieu*”). Dit toont aan dat de minister van Justitie in deze aangelegenheid een erg grote soevereine beoordelingsmacht heeft. Er zijn in tegenstelling tot latere wetgeving dan ook geen criteria in de wet van 1930 en 1964 opgesteld waarmee de minister mee rekening dient te houden.

De minister heeft dus de mogelijkheid om de veroordeelde in vrijheid te stellen na afloop van zijn straf, gelet op de vastgestelde verbetering van de veroordeelde, aangezien de uitvoering van de beveiligingsmaatregel dan niet meer als gerechtvaardigd voorkomt. Maar de minister kan dus evengoed de gerechtelijke beslissing ten uitvoer laten leggen. Er zou ook overgegaan kunnen worden tot de administratieve voortijdige invrijheidsstelling van artikel 26 Wet Bescherming Maatschappij 1964. Van deze laatste mogelijkheid is in praktijk maar zelden gebruik gemaakt.¹⁹⁵ Wel dient opgemerkt te worden dat de beslissing van de minister absoluut geen beslissing over een strafvervolgning is, maar wel een beslissing over de uitvoering van een door de rechter opgelegde maatregel.¹⁹⁶

Indien de minister van Justitie de veroordeelde niet (meer) sociaal gevaarlijk acht en de reclasseringskansen vrij groot zijn, dan kan hij opteren voor de invrijheidstelling onder toezicht. Deze vorm van TBR is minder streng dan de internering.¹⁹⁷ Ook een regime van halve vrijheid is mogelijk.¹⁹⁸ De minister kan in geval van de invrijheidsstelling de betrokkene ook voorwaarden opleggen. Als algemene voorwaarde zou bijvoorbeeld het verbod van het plegen van nieuwe straffen

¹⁹³ Y. VAN DEN BERGE, *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier 2006, 267, nr. 774.

¹⁹⁴ Y. VAN DEN BERGE, “De draagwijdte van de rechterlijke controle van de ministeriële beslissing tot internering van een ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde” (noot onder KI Antwerpen 18 december 2006), *RABG* 2007, afl. 12 (818) 823; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1848, nr. 4612.

¹⁹⁵ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, II, Gent, Story-Scientia, 1976, 565, nr. 1141.

¹⁹⁶ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1848, nr. 4612

¹⁹⁷ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 82, nr. 70.

¹⁹⁸ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 120.

kunnen opgelegd worden. De bijzondere voorwaarden kunnen betrekking hebben op o.a. de sociale re-integratie, op het voorkomen van recidive, op de bescherming van de maatschappij en op de belangen van het slachtoffer. Indien de voorwaarden niet worden nageleefd, kan de betrokkene opnieuw worden opgesloten ter uitvoering van de restant van de maatregel onder de vorm van een internering. Een eventueel nieuwe invrijheidsstelling kan later opnieuw worden toegestaan door de minister. Het is ook mogelijk dat de minister beslist om geen voorwaarden op te leggen.¹⁹⁹

In de voorbereidende werken wordt bepaald dat de uitvoering van de terbeschikkingstelling van de regering onder de vorm van de internering moet gebeuren in een inrichting die “*geen huis is van levenslange dwangarbeid noch een verbeteringsgesticht*”, maar wel “*een werkinrichting, een landbouwkolonie, een openbare of een private instelling van weldadigheid of van bijzondere bijstand, zelfs van een godshuis, een hospitaal of een bijzonder tehuis voorbehouden aan zekere categorieën van kostgangers, volgens hun leeftijd, hun beroepsbekwaamheid, hun gezondheidstoestand of hun zedelijke ingesteldheid*”²⁰⁰ Artikel 25 van de Wet Bescherming Maatschappij bepaalt ook dat de recidivisten en gewoontemisdadigers die ter beschikking van de regering worden gesteld, moeten geïnterneerd worden in een bij K.B. aangewezen gesticht. Om de plaatsing van de geïnterneerde onder ter beschikking van de regering gestelde veroordeelden mogelijk te maken, heeft de overheid bij Koninklijk Besluit van 15 december 1930 secties voor geïnterneerde recidivisten op in de penitentiaire instelling van Merksplas (voor mannen) en Sint-Andries Brugge (voor vrouwen) opgericht.²⁰¹ De indeling in deze instelling maakt het voorwerp uit van een speciaal regime. De geïnterneerde recidivisten zijn onderverdeeld in vier verschillende groepen. Een eerste groep is de observatiegroep die bestond uit personen die ter beschikking van de regering werden gesteld en die pas in de instelling waren opgenomen. Deze groep mocht maximum twee maanden in observatie gehouden worden. Een tweede groep was de proefgroep van geïnterneerden die de observatietijd achter de rug hadden. De derde groep was een vertrouwensgroep van geïnterneerden die zich onderscheidden door goed gedrag. Tenslotte zaten in de vierde groep de geïnterneerden die weerspannig waren.²⁰²

§ 7. *Ontheffing van de gevolgen van de beslissing*

Zoals in de vorige paragraaf al even vermeld is, is het ook mogelijk dat de ontheffing van de gevolgen van de beslissing van TBR te verkrijgen, conform artikel 26 Wet Bescherming Maatschappij van 1964. Om de ontheffing te verkrijgen, moeten ze hun aanvraag richten tot de procureur-generaal van

¹⁹⁹ Y. VAN DEN BERGE, “Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de regering gestelde veroordeelden”, *T.Strafr.* 2002, (91) 92-93, nr. 7.

²⁰⁰ Wetsontwerp tot bescherming van de samenleving tegen de abnormalen, de gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1924-25, nr. 38, 3; Wetsontwerp tot bescherming der maatschappij tegen de abnormalen, de gewoonte-misdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1925-26, nr. 341, 3.

²⁰¹ KB 15 december 1930, *BS* 21 december 1930; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 116.

²⁰² J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 841, nr. 800.

het hof van beroep van het rechtsgebied waar de rechter zetelt die de terbeschikkingstelling heeft uitgesproken. De procureur-generaal zal dan vervolgens alle nodige inlichtingen trachten in te winnen, teneinde uit te maken of de aangevraagde invrijheidsstelling geen gevaar zou opleveren voor de samenleving. Hierbij zal onder andere nagegaan worden of de persoon al dan niet over voldoende bestaansmiddelen beschikt en of de persoon al dan niet nog familiale banden heeft.²⁰³ Na het inwinnen van de inlichtingen zal de magistraat het resultaat ervan bij het dossier voegen en zal dit, samen met zijn vorderingen aan de correctionele kamer van het hof van beroep voorleggen. Het hof zal een uitspraak doen bij een met redenen omklede beslissing, na het horen van de betrokken persoon, die verplicht bijstand geniet van een raadsman. Indien de aanvrager geen raadsman heeft gekozen, zal er voor hem ambtshalve een raadsman worden aangewezen door de voorzitter van het hof van beroep.²⁰⁴

De aanvraag mag pas drie jaar na het verstrijken van de straf ingediend worden, wanneer de duur van de TBR tien jaar niet te boven gaat. Indien het verzoek wordt afgewezen kan de betrokkene pas om de drie jaar een ontheffing aanvragen. In het geval dat de TBR tien jaar toch te boven gaat, dan mag de aanvraag pas worden ingediend na vijf jaar en mag de aanvraag pas om de vijf jaar worden hernieuwd.²⁰⁵

§ 8. Verjaring

In het geval dat de visie van het Hof van Cassatie wordt gevolgd met betrekking tot de juridische aard van de TBR, en de TBR dus als een straf moet worden beschouwd, en dat dus alle gevolgen van een straf in de regel ook van toepassing moeten zijn, zou logischerwijze verondersteld kunnen worden dat ook de regels met betrekking tot de verjaring van de straf van toepassing is.²⁰⁶ Toch oordeelt de rechtspraak en rechtsleer dat de terbeschikkingstelling van de regering niet vatbaar is voor verjaring.²⁰⁷

De verjaring als grond tot tenietgaan van de straf betekent dat de straf niet meer uitgevoerd kan worden. Hieruit volgt dat bepaalde straffen die automatisch worden uitgevoerd, niet geacht worden te verjaren, mits de uitvoering van de straf dadelijk plaats greep. Deze straffen vereisen geen speciale uitvoeringshandeling en zijn dus automatisch van toepassing van zodra de veroordeling definitief geworden is. Dat wil zeggen dat deze straffen enkel maar teniet kunnen gaan door hetzij de volledige uitvoering, hetzij door genade of amnestie, hetzij door de dood van de veroordeelde, of hetzij door eerherstel en herziening. De terbeschikkingstelling van de regering wordt ook automatisch uitgevoerd

²⁰³ Wetsontwerp tot bescherming der maatschappij tegen abnormalen, gewoonte-misdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1927-28, nr. 11, 4; L. CORNIL, *La loi de défense sociale*, 87-88.

²⁰⁴ Art. 26 Wet Bescherming Maatschappij; C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, II, Gent, Story-Scientia, 1976, 565, nr. 1141.

²⁰⁵ Art. 26 Wet Bescherming Maatschappij

²⁰⁶ Zie art. 91-96 Sw.

²⁰⁷ Zie o.m. Antwerpen 9 december 1982, *RW* 1982-83, 1931; J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 845-846, nr. 806.

geacht van zodra de veroordeling definitief is geworden. Deze bijkomende straf bestaat in een toestand die *ipso facto* aanwezig is en die enkel in een internering omgezet wordt wanneer “*s’il y a lieu*”. Dit alles wil zeggen dat de TBR onverjaarbaar is.²⁰⁸

Afdeling 2: De wet van 17 juli 1990: de eerste echte aanpassing

A. Inleiding

De Wet Bescherming Maatschappij van 1964 die de wet van 1930 verving, heeft wat betreft het deel van de recidivisten en gewoontemisdadigers geen grote veranderingen met zich meegebracht. Enkel de nummering wordt licht gewijzigd.²⁰⁹

Een eerste echte legislatieve aanpassing is er gekomen met de wet van 17 juli 1990,²¹⁰ ten gevolge van een veroordeling van de Belgische staat door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in 1982, wegens een schending van de Wet Bescherming Maatschappij van 1964 met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Het Hof oordeelde dat de bovenvermelde wet onvoldoende juridische middelen bood aan de geïnterneerde om via rechterlijke weg zijn invrijheidsstelling te krijgen. Daarnaast stelde het Hof ook dat de uitvoerende macht, *de facto* de minister van Justitie en zijn diensten, een te grote discretionaire bevoegdheid hadden en dus te veel macht om de geïnterneerde van zijn vrijheid te beroven. Als gevolg van dit arrest is de Wet Bescherming Maatschappij aangevuld en aangepast met nieuwe artikelen die de rechtspositie van de onder ter beschikking van de regering gestelde persoon zouden moeten versterken.²¹¹

B. Het arrest Van Droogenbroeck

De aanleiding van de aanpassing van de wet kwam er door het *arrest Van Droogenbroeck*. Valery VAN DROOGENBROECK werd op 29 juli 1970 veroordeeld door de correctionele rechtbank te Brugge tot een gevangenisstraf van twee jaar voor diefstal en poging tot diefstal. In 1968 was VAN DROOGENBROECK reeds voor gelijkaardige feiten veroordeeld en bevond zich dus in staat van herhaling. Aangezien hij een recidivist was, legde de Brugse rechter hem eveneens de bijkomende straf van de ter beschikkingstelling van de regering op voor een periode van tien jaar. Na het uitzitten van zijn hoofdstraf, oordeelde de minister van Justitie dat de gevangene nog niet voldoende gereclasseerd was om volledig in vrijheid te worden gesteld. Hij mocht wel overdag de gevangensmuren verlaten om te

²⁰⁸ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 845-846, nr. 806.

²⁰⁹ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, II, Gent, Story-Scientia, 1976, 562-563, nr. 1137.

²¹⁰ Wet van 17 juli 1990 tot wijziging van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en de gewoontemisdadigers, *BS* 9 augustus 1990.

²¹¹ EHRM, Van Droogenbroeck t. België, 24 juni 1982; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 50.

gaan werken. Uiteindelijk zal VAN DROOGENBROECK gedurende bijna zestig maanden, tussen 1972 en 1980, weliswaar met tussenpozen, ter beschikking van de regering worden gesteld. In 1976 zal VAN DROOGENBROECK een eerste maal een verzoek tot invrijheidstelling indienen bij het Hof van Beroep te Gent, conform artikel 26 Wet Bescherming Maatschappij. In zijn verzoek poneerde hij onder andere dat de vrijheidsberoving, die door de minister was bevolen, in strijd was met het EVRM. Zijn verzoek werd afgewezen, waarop hij zich tegen deze beslissing in Cassatie voorzag. Cassatie antwoordde dat de oorspronkelijke beslissing waarbij de TBR werd bevolen, niet meer kon worden betwist naar aanleiding van de aanvraag tot ontheffing van de gevolgen van die beslissing. Enigszins opmerkelijk was dat Cassatie niet antwoordde op de vraag over de verenigbaarheid van de TBR met het EVRM. In 1979 diende VAN DROOGENBROECK een tweede verzoek tot invrijheidstelling in bij het Hof van Beroep te Gent, dat uiteindelijk werd toegekend bij arrest van 18 maart 1980. In tussentijd had VAN DROOGENBROECK wel een klacht ingediend bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens.²¹² VAN DROOGENBROECK stipuleerde dat de vrijheidsberoving, ter uitvoering van de terbeschikkingstelling van de regering, in strijd was met artikel 5.1 EVRM, artikel 5. 4 en artikel 4 EVRM. Het Europees Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) oordeelde dat er geen schending was van artikel 5.1, a) en artikel 4 van het EVRM. Er was wel een schending van artikel 5.4 van het Europese Verdrag.

Artikel 5.4 EVRM bepaalt dat: *“Een ieder, wie door arrestatie of detentie zijn vrijheid is ontnomen, heeft het recht voorziening te vragen bij het gerecht opdat deze spoedig beslist over de rechtmatigheid van zijn detentie en zijn invrijheidstelling beveelt, indien de detentie onrechtmatig is”* De rechter die hier dan over moet oordelen, moet binnen een korte termijn beslissen.²¹³ In het systeem dat in de wet van 1964 voorziet, kan de ontheffing van de gevolgen slechts om de drie of vijf jaar gevraagd worden. VAN DROOGENBROECK werpt ook op dat hij niet in de mogelijkheid verkeerde om een deugdelijk beroep aan te tekenen bij een rechterlijke instantie, telkens wanneer de minister van Justitie besloot hem effectief van zijn vrijheid te beroven in het kader van de ten uitvoerlegging van zijn TBR. Het Europees Hof is van mening dat het onvoldoende is dat de aanvankelijke beslissing het rechterlijk toezicht incorporeert. Het Hof wijst erop dat de internering slechts gehandhaafd kan worden zolang de veroordeelde, zoals artikel 23, derde lid Wet Bescherming Maatschappij bepaalt, *“een aanhoudende neiging tot wetsovertredingen blijkt te hebben”*. De internering kan dus slechts gehandhaafd worden zolang er met andere woorden een ‘gevaar voor de samenleving’ bestaat. De invulling van deze voorwaarde is essentieel afhankelijk van de evolutie van het gedrag en de persoonlijkheid van de

²¹² Cass. 15 februari 1977, *Arr.Cass.* 1977, 658; P. LEMMENS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers (arrest Van Droogenbroeck)”, *RW* 1982-83, 1072-1073; K. WEIS, “Gewikt en gewogen: de internering opgelegd door de Minister”, *RW* 2009-10, afl. 27, 1117.

²¹³ F. DHONDT, “Recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid”, in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (red.), *Handboek EVRM Deel 2*, Antwerpen, Intersentia, 2004, (267) 350.

veroordeelde delinquent, daarom acht het Europees Hof rechterlijk toezicht met redelijke tussenpozen echt noodzakelijk.²¹⁴

Met dit arrest veroordeelt het Hof de TBR *in se* niet, maar stelt dat de Belgische reglementering met betrekking tot de invrijheidsstelling van de geïnterneerde recidivist in strijd is met het EVRM, in zoverre zij aan de geïnterneerde onvoldoende mogelijkheden geeft om langs rechterlijke weg een invrijheidsstelling te verkrijgen. De Belgische overheid verweert zich onder andere met het argument dat de veroordeelde ook steeds de mogelijkheid heeft om voor de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg in kort geding de invrijheidsstelling te vragen. Het EHRM besliste dat dit argument onvoldoende is, omdat de rechter in kort geding slechts bij voorraad uitspraak doet en niet ten gronde, terwijl artikel 5, 4 van het EVRM dit wel veronderstelt.²¹⁵

De Belgische staat blijkt niet doof voor deze veroordeling van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, maar paste uiteindelijk pas in 1990 de regels met betrekking tot de terbeschikkingstelling van de regering in de Wet Bescherming Maatschappij aan door de eerder genoemde wet van 17 juli 1990, waardoor sindsdien in een regelmatige beoordeling door de rechter van de wettelijkheid van de vrijheidsberoving van de ter beschikking van de regering gestelde wordt voorzien.²¹⁶

C. De aanpassingen aan de wet van 1964

Na de veroordeling van het Europees Hof in de zaak Van Droogenbroeck v. België wordt de Wet Bescherming Maatschappij bijgewerkt. De artikelen 25 en 26 Wet Bescherming Maatschappij worden aangepast en de artikelen *25bis*, *25ter*, *25quater* en *26bis* worden aan diezelfde wet toegevoegd.²¹⁷

§ 1. *Beslissing van de minister*

In de Wet Bescherming Maatschappij wordt ook na de aanpassing van de wet nog steeds voorzien dat de veroordeelde na het verstrijken van de hoofdstraf onder het toezicht van de minister van Justitie wordt geplaatst, die hem in vrijheid kan laten of hun internering kan gelasten.²¹⁸ In de regeling van de wet van 1964 kon de minister de internering gelasten “zo daartoe termen waren”, waardoor de minister een grote discretionaire autonomie had. Deze autonomie is enigszins beperkter geworden

²¹⁴ EHRM, Van Droogenbroeck t. België, 24 juni 1982; P. LEMMENS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers (arrest Van Droogenbroeck)”, *RW* 1982-83, (1072) 1074-1075; K. WEIS, “Gewikt en gewogen: de internering opgelegd door de Minister”, *RW* 2009-10, afl. 27, 1118-1119.

²¹⁵ P. LEMMENS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers (arrest Van Droogenbroeck)”, *RW* 1982-83, (1072) 1075-1077.

²¹⁶ Y. VAN DEN BERGE, “Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de regering gestelde veroordeelden”, *T.Strafr.* 2002, (91) 93, nr. 11.

²¹⁷ Wet van 17 juli 1990 tot wijziging van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en de gewoontemisdadigers, *BS* 9 augustus 1990.

²¹⁸ Artikel 25 Wet Bescherming Maatschappij, zoals aangepast door de wet van 17 juli 1990, *BS* 9 augustus 1990.

door het aangepaste artikel 25 en de invoeging van artikel 25bis, waardoor de internering van recidivisten en gewoontemisdadigers slechts kan plaatsvinden in het geval de reclassering van de veroordeelde onmogelijk blijkt te zijn, of wanneer de gedragingen van de veroordeelde in vrijheid een gevaar voor de maatschappij zouden kunnen geven.²¹⁹ Daarenboven is de minister ingevolge artikel 25bis, tweede lid, nu ook verplicht om zijn beslissing tot internering met redenen te omkleden. De beslissing moet, naargelang het geval, ofwel de gegevens in verband met de persoonlijkheid of met de maatschappelijke toestand van de betrokkene die zijn reclassering in de weg staan, ofwel de praktijken waardoor de veroordeelde een gevaar voor de maatschappij is gebleken, verduidelijken. Indien dit laatste moet gepreciseerd worden, zal vooral de aandacht gevestigd worden op wat de tekortkomingen rond de opgelegde voorwaarden zijn. Deze beslissing van de minister is tevens onmiddellijk uitvoerbaar en wordt door de directeur van de inrichting waar de veroordeelde zich in hechtenis bevindt of waar hij geïnterneerd wordt, ter kennis gebracht.²²⁰

§ 2. *Aanvechten beslissing van de minister*

Nieuw in de Wet Bescherming Maatschappij is de mogelijkheid om tegen de beslissing van de minister tot internering ingevolge de tenuitvoerlegging van de terbeschikkingstelling van de regering op te komen.

Een recidivist of gewoontemisdadiger die tegen de beslissing van de minister wil opkomen, kan binnen de vijftien dagen, na de kennisgeving van de beslissing, een aanvraag tot de raadkamer bij de rechtbank van eerste aanleg die de TBR heeft uitgesproken of die de zaak in eerste aanleg heeft behandeld, richten. De griffie zal de aanvraag bij de procureur des Konings bezorgen.²²¹

De procureur moet de aanvraag onmiddellijk meedelen aan de minister van Justitie, die hem het administratieve dossier van de veroordeelde moet bezorgen en hem de uitleg dient te geven als hij dit nuttig acht. De procureur zal binnen de maand de aanvraag aan de raadkamer onderwerpen en moet de aanvrager, ten laatste acht dagen voor de zitting, bij aangetekend schrijven op de hoogte brengen van de dag en het uur van de behandeling van de zaak.²²² In de regel is de zitting voor de raadkamer achter gesloten deuren, tenzij de aanvrager om een openbare zitting verzoekt. Het verzoek tot openbaarmaking van de zitting zal niet kunnen ingewilligd worden in de gevallen dat de openbaarheid gevaarlijk wordt geacht voor de openbare orde of de goede zeden.²²³ De aanvrager kan, volgens de

²¹⁹ Artikel 25, 25bis, eerste lid, 1° en 2° Wet Bescherming Maatschappij, zoals aangepast en ingevoegd door de wet van 17 juli 1990, BS 9 augustus 1990; J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 126.

²²⁰ Art 25bis, derde lid Wet Bescherming Maatschappij.

²²¹ Art. 25ter, eerste lid Wet Bescherming Maatschappij.

²²² Art. 25ter, tweede lid Wet Bescherming Maatschappij.

²²³ Art. 25ter, derde lid Wet Bescherming Maatschappij.

wet, zich laten bijstaan door een raadsman, maar moet dit m.i. niet doen, gelet op de woordkeuze van de wet. Hij is wel verplicht om persoonlijk te verschijnen op de zitting, op straffe van onontvankelijkheid van de aanvraag.

Ten minste vijf dagen voor de zitting zal het dossier ter beschikking van de aanvrager en zijn raadsman worden gesteld.²²⁴ De raadkamer doet uitspraak binnen de maand na de indiening van de aanvraag, na de aanvrager, evenals zijn raadsman en het openbaar ministerie te hebben gehoord²²⁵ Indien de aanvrager niet is gehoord, kan hij niet poneren dat dit een schending uitmaakt van artikel 6.3, c EVRM, omdat dit artikel namelijk betrekking heeft op de verdediging bij de vervolging wegens een strafbaar feit en niet toepasselijk is in het geval de minister van Justitie de internering gelast van een veroordeelde ter uitvoering van een vroegere rechterlijke beslissing.²²⁶ De raadkamer zal bij de beoordeling niet de opportuniteit van de beslissing van de minister beoordelen, maar enkel de legaliteit van de beslissing en de formele vereisten van de wet, zoals de wettelijke basis van het besluit, de motiveringsvereiste en de termijnen.²²⁷ Indien de raadkamer niet tijdig een beslissing neemt, wordt de terbeschikkinggestelde in vrijheid gesteld. De geïnterneerde recidivist of gewoontemisdadiger zal dus ook in vrijheid worden gesteld wegens het niet naleven van de vormvoorschriften, in het bijzonder de kennisgeving van de beslissing aan de betrokkene. Deze invrijheidstelling zal enkel maar kunnen worden ingetrokken door een nieuw ministerieel besluit dat de wettelijke vereisten wel correct naleeft.²²⁸ Wanneer de raadkamer niet beschikt over alle informatie kan zij die vragen aan het openbaar ministerie of de veroordeelde vragen om die inlichtingen te verschaffen. Deze beschikking brengt automatisch, dus van rechtswege, een verlenging van twee weken van de termijn van één maand met zich mee.²²⁹ Diezelfde termijn van één maand om uitspraak te doen, wordt ook geschorst wanneer de veroordeelde of zijn raadsman om uitstel verzoekt.²³⁰ Tenslotte kan nog opgemerkt te worden dat deze termijnen, in tegenstelling tot de bepaling van artikel 644, eerste lid van het wetboek van Strafvordering, niet worden verlengd tot de eerst volgende

²²⁴ Art. 25ter, vierde lid Wet Bescherming Maatschappij.

²²⁵ Art. 25ter, vijfde lid Wet Bescherming Maatschappij.

²²⁶ Cass. 4 september 2001, *T.Strafr.* 2002, 91-94, noot Y. VAN DEN BERGE; Y. VAN DEN BERGE, *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier 2006, 268, nr. 775.

²²⁷ Art. 25ter, achtste lid Wet Bescherming Maatschappij; Y. VAN DEN BERGE, "Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de Regering gestelde veroordeelden", *T.Strafr.* 2002, 93, nr. 11; X., noot onder Cass. 18 april 2006, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, 267; Y. VAN DEN BERGE, "De draagwijdte van de rechterlijke controle van de ministeriële beslissing tot internering van een ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde" (noot onder KI Antwerpen 18 december 2006), *RABG* 2007, afl. 12 (818) 823.

²²⁸ Cass. 20 oktober 1992, AR 7063, *Arr.Cass.* 1991-92, nr. 676; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1849, nr. 4614.

²²⁹ Art. 25ter, zesde lid Wet Bescherming Maatschappij; X., noot onder Cass. 18 april 2006, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, 267.

²³⁰ Art. 25ter, zevende lid Wet Bescherming Maatschappij.

werkdag, indien de termijn eindigt op een weekend of feestdag. Artikel 644, eerste lid Sv. viseert namelijk niet de termijn waarbinnen *in casu* de raadkamer een uitspraak moet doen.²³¹

§ 3. *Vraag tot invrijheidsstelling*

De geïnterneerde kan na één jaar vrijheidsberoving, uitsluitend in het kader van artikel 25bis Wet Bescherming Maatschappij, aan de minister verzoeken om in vrijheid te worden gesteld. Dit verzoek kan jaarlijks worden hernieuwd. De minister moet binnen een maand beslissen over de aanvraag en moet, zoals de beslissing tot internering, ook met redenen omkleed zijn. Indien het verzoek van de terbeschikkinggestelde wordt afgewezen kan hij tegen de beslissing opkomen bij de raadkamer volgens de procedure van artikel 25ter Wet Bescherming Maatschappij.²³² Ook de beslissing tot afwijzing van de minister dient gemotiveerd te zijn. Indien de persoon in vrijheid wordt gesteld op grond van artikel 25quater, dan doet dit geen afbreuk aan de terbeschikkingstelling als zodanig. De terbeschikkingstelling zelf blijft bestaan.²³³

§ 4. *Ontheffing van de gevolgen van de terbeschikkingstelling*

Ook met de wetwijziging van 17 juli 1990 blijft het mogelijk voor recidivisten en gewoontemisdadigers om de ontheffing van de gevolgen van de TBR te vragen. Alleen moet sinds de wetwijziging de aanvraag niet meer gericht worden aan de procureur-generaal van het hof van beroep, maar aan de procureur des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg. Ook hij zal alle inlichtingen moeten inwinnen die hij nuttig acht en het verslag ervan bij het dossier toevoegen. Nog verschillend met de vorige regeling, is dat de raadkamer nu beslist en niet het hof van beroep. Net zoals de regels met betrekking tot de invrijheidstelling, is de regel dat de zitting achter gesloten deuren plaatsvindt, tenzij de betrokkene om de openbaarheid verzoekt, eveneens op voorwaarde dat de openbare orde of de goede zeden niet in gevaar worden gebracht.²³⁴

²³¹ Dit artikel viseert daarentegen wel alle strafprocesrechtelijke akten, waaronder diegene die ter griffie moeten worden verleden, zoals akten van hoger beroep; X., noot onder Cass. 18 april 2006, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, 267.

²³² Art. 25quater Wet Bescherming Maatschappij; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, 127; Y. VAN DEN BERGE, “Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de Regering gestelde veroordeelden”, *T.Strafr.* 2002, 92, nr. 6; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1849, nr. 4616.

²³³ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1849, nr. 4616.

²³⁴ Art. 26, eerste lid Wet Bescherming Maatschappij, zoals aangepast door de wet van 17 juli 1990, *BS* 9 augustus 1990; J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 128; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1849, nr. 4617.

De aanvraag tot ontheffing van de gevolgen kan voor het eerst worden ingediend drie jaar na het verstrijken van de hoofdgevangenisstraf en kan eventueel hernieuwd worden om de drie jaar. Indien de duur van de TBR de tien jaar te boven gaat, dan worden de termijnen op vijf jaar gebracht.²³⁵

§ 5. Hoger beroep

Een andere vernieuwing die de wet van 17 juli 1990 met zich meebracht is de mogelijkheid voor de recidivist of gewoontemisdadiger en het parket om hoger beroep in te stellen tegen de beslissingen van de raadkamer in het kader van de beslissing tot internering (art. 25ter) en de ontheffing van de gevolgen (art. 26).²³⁶ De rechtspleging gebeurt voor de kamer van inbeschuldigingstelling en is in de regel ook een gesloten zitting, tenzij de betrokkene om de openbaarheid verzoekt, behoudens enig gevaar voor de openbare orde en de goede zeden.²³⁷ De procedure is gelijkaardig als procedure voor de handhaving van de voorlopige hechtenis.²³⁸ Ook hier moet onder andere het hoger beroep ingesteld worden binnen een termijn van vierentwintig uur²³⁹ en dient er een beslissing genomen te zijn binnen de vijftien dagen.²⁴⁰

§ 6. Cassatie

Tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling is cassatieberoep mogelijk. Dit is niet voorzien in een nieuwe of oude bepaling van de Wet Bescherming Maatschappij, maar is mogelijk volgens gemeen recht, zonder toepassing te maken van artikel 31 van de Wet betreffende de voorlopige hechtenis²⁴¹.²⁴² Dat wil onder andere zeggen dat de termijn om cassatieberoep in te stellen 15 vrije dagen bedraagt.²⁴³

²³⁵ Art 26, tweede lid Wet Bescherming Maatschappij, zoals aangepast door de wet van 17 juli 1990, *BS* 9 augustus 1990; J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 128; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1849, nr. 4617.

²³⁶ Art. 26bis, eerste lid, Wet Bescherming Maatschappij, ingevoegd door de wet van 17 juli 1990, *BS* 9 augustus 1990.

²³⁷ Art. 26bis, eerste en laatste lid, Wet Bescherming Maatschappij, ingevoegd door de wet van 17 juli 1990, *BS* 9 augustus 1990.

²³⁸ Zie art. 30, § 2 en § 3 Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1850, nr. 4618.

²³⁹ Ten aanzien van het openbaar ministerie te rekenen van de dag van de beslissing, en ten aanzien van de betrokkene te rekenen van de dag waarop de beslissing aan de betrokkene is betekend op de wijzen voorzien in de artikelen 25ter en 26.

²⁴⁰ Art. 26bis, tweede en achtste lid, Wet Bescherming Maatschappij, ingevoegd door de wet van 17 juli 1990, *BS* 9 augustus 1990.

²⁴¹ Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.

²⁴² Cass. 13 september 2011, AR P.11.1471.N, *Pas*. 2011, afl. 9, 1933; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1850, nr. 4618.

²⁴³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2003, 1042.

D. Discussie over de juridische aard: deel 2

Al sinds de invoering van de terbeschikkingstelling van de regering in ons strafbepalingenboek heerst er discussie en onduidelijkheid over de aard van de sanctie. De wetgever catalogeert de TBR als een beveiligingsmaatregel, terwijl het Hof van Cassatie pragmatisch van oordeel is dat de TBR geen maatregel, maar een bijkomende straf is.²⁴⁴

Met de aanpassing van de Wet Bescherming Maatschappij, zou kunnen gedacht worden dat de wetgever of het Hof de visie over de juridische aard van de terbeschikkingstelling heeft gewijzigd. Niets is minder waar. De wetgever blijft nog steeds van oordeel dat het om een beveiligingsmaatregel gaat die, ook na het arrest Van Droogenbroeck, een duidelijke dubbele doelstelling nastreeft, namelijk het beschermen van de samenleving tegen recidivisten en gewoontemisdadiger en de poging tot verbetering van deze delinquenten.²⁴⁵ Ook de rechtspraak en de visie van het Hof van Cassatie blijft ongewijzigd.²⁴⁶

E. De TBR toegepast

Een relevante vraag die kan gesteld worden is of in praktijk wel toepassing gemaakt wordt van de TBR en dus van deze wetgeving? Of blijft deze wetgeving eerder symbolisch? In wat hier volgt zal een korte bespreking gemaakt worden van het aantal opgelegde terbeschikkingstellingen met betrekking van de beginperiode van de wetgeving tot eind de jaren negentig van de vorige eeuw. De gegevens en het cijfermateriaal wordt voor deze bespreking gehaald uit de bijdragen van GOETHALS en VAN HAMME, die destijds alle cijfergegevens verzameld hebben bij de gerechtelijke en penitentiaire diensten bevoegd voor de statistiek en het verzamelen van statistische gegevens.²⁴⁷

In de beginjaren van de maatregel wordt deze vrij vaak opgelegd. In het eerste decennium zijn er dan ook in totaal 768 terbeschikkingstellingen. Nadien zal het aantal terbeschikkingstellingen, behoudens een kleine stijging in 1954 en 1955, steeds afnemen.²⁴⁸ Vanaf de jaren zestig tot het einde van de jaren tachtig zijn er zelfs zo weinig terbeschikkingstellingen waardoor het lijkt alsof de TBR bijna

²⁴⁴ S. DE DECKER, "Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties" in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146.

²⁴⁵ Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en de gewoontemisdadigers, *Parl.St.* Kamer 1986-87, nr. 977, 1.

²⁴⁶ Zie supra ; Cass. 16 oktober 2007, AR P.07.0916.N, Pas. 2007, afl. 10, 1807.

²⁴⁷ Zie: J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, 128-133; F. VAN HAMME, "La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l'ordre social: discours et pratique d'une logique linéaire", *Rev.dr.pén.* 2002, afl.11, 1044-1065.

²⁴⁸ J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, 129.

verdwenen was, aangezien in deze twintigjarige periode de TBR slechts 478 keer is uitgesproken.²⁴⁹ In de periode van 1985 tot 1991 wordt de terbeschikkingstelling zelfs geen enkele keer uitgesproken.²⁵⁰

De dalende tendens is volgens sommigen te wijten aan het project van de sociale (welvaart)staat en van het rehabilitatieve gedachtegoed. Mogelijks zou het spaarzame gebruik van de TBR ook een oorzaak kunnen zijn van die dalende tendens.²⁵¹ Léon CORNIL verwachtte al sinds het begin dat rechters te veel scrupules zouden hebben om twee straffen op te leggen. Het was, volgens hem dan ook mogelijk dat de rechters ervan uitgingen dat de lengte van de gewone straffen voldoende waren om de delinquenten te straffen, waardoor ze spaarzaam met het opleggen van de maatregel omgingen.²⁵² Als laatste oorzaak van het relatief weinig aanwenden, zou ook kunnen gedacht worden aan het feit dat de maatregelen betreffende de internering voor abnormalen meer aandacht kregen dan de TBR ooit heeft gehad, ondanks het feit dat de terbeschikkingstelling van de regering ook geboren is in diezelfde filosofie en achtergrond van de internering van abnormalen.²⁵³

Daarnaast is het ook opmerkelijk dat in de twintigste eeuw de beveiligingsmaatregel hoofdzakelijk is toegepast op gewoontemisdadigers. Daarenboven is dit dan in acht op de tien gevallen nog naar aanleiding van vermogensdelicten. Hierdoor komt duidelijk tot uiting waar de prioriteiten van de samenleving van toen lagen. GOETHALS stelt zelfs dat in vergelijking met de doorsneedelinquenten en de geïnterneerde abnormalen, de vermogensdelinquenten in de TBR-bevolking oververtegenwoordigd zijn en de gewelddelinquenten ondervertegenwoordigd. Een ander opmerkelijk gegeven is dat sinds het ontstaan van de maatregel tot het einde van de jaren , de TBR slechts vijf keer door een Hof van

²⁴⁹ F. VAN HAMME, “La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l’ordre social: discours et pratique d’une logique linéaire”, *Rev.dr.pén.* 2002, afl.11, (1044) 1044-1065; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

²⁵⁰ F. VAN HAMME, “La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l’ordre social: discours et pratique d’une logique linéaire”, *Rev.dr.pén.* 2002, afl.11, (1044) 1063-64; D. KAMINSKI, E. MAES, P. MARY en F. VANHAMME “Le traitement de la « dangerosité » en Belgique : internement et mise à la disposition du gouvernement”, *Champ pénal/ Penal field* 2011, afl. 8, 1-37 en <http://champpenal.revues.org/8188#abstract>, nr. 73.

²⁵¹ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 120; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

²⁵² L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 77-78 ; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

²⁵³ J. GOETHALS, “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, (110) 134; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

Assisen is opgelegd geweest. De grote meerderheid van de maatregelen zijn door de correctionele rechtbanken uitgesproken.²⁵⁴

Uit het bovenstaand kan dus worden afgeleid dat de terbeschikkingstelling gedurende de twintigste eeuw eerder uitgesproken werd tegen daders die misdrijven tegen eigendommen pleegde, dan tegen psychopaten, criminele recidivisten of seksuele delinquenten, en dat de maatregel in de meeste gevallen werd opgelegd door de correctionele rechtbank.²⁵⁵

Afdeling 3: De wet van 5 maart 1998: focus op seksuele delinquenten

A. Inleiding

De jaren '90 stonden onder meer borg voor een aantal seksueel getinte strafzaken, waarvan de Dutroux-affaire een katalysator was tot zowel juridische en wetgevende initiatieven, als maatschappelijke discussies. Die omstandigheden zorgden ervoor dat de samenleving, toen, maar ook nu, ongeveer 20 jaar later, een buitengewoon gedachtengoed betreffende deze problematiek heeft aangenomen.²⁵⁶

In die sfeer wordt ook de indruk gecreëerd dat seksuele misdrijven een nieuw maatschappelijk probleem zijn. Dit is niet volledig correct. Seksuele misdrijven bestaan als het ware al zo lang er seks is, en bestonden dus ook in de periode voor de jaren '90 van de vorige eeuw. Het is inderdaad zo dat de jaren '90 gekenmerkt worden door seksueel getinte strafzaken, maar dit kan mede te verklaren zijn door de hoger aangifte bereidheid, het strafbaar stellen van verkrachting binnen het gezin, een betere opvang van slachtoffers, een grotere bereidheid tot vervolging, maar vooral de verandering van de normen en waarden in de samenleving. Met de focus op seksuele misdrijven wordt het accent op de bescherming van nieuwe waarden gelegd.²⁵⁷

²⁵⁴ J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 131; F. VAN HAMME, "La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l'ordre social: discours et pratique d'une logique linéaire", *Rev.dr.pén.* 2002, afl.11, (1044) 1052-53; Y. CARTUYVELS, "De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en 'seksuele delinquenten': van 'veiligheidsmaatregel' naar dubbele straf", *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

²⁵⁵ J. GOETHALS, "De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België", *Panopticon* 1992, (110) 130; Y. CARTUYVELS, "De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en 'seksuele delinquenten': van 'veiligheidsmaatregel' naar dubbele straf", *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

²⁵⁶ N. DE MOT, J. VANDE WALLE en M. TAEYMANS, "Begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten", in G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, (565) 565.

²⁵⁷ N. DE MOT, J. VANDE WALLE en M. TAEYMANS, "Begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten" in G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, (565) 565; Y. CARTUYVELS, "De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en 'seksuele delinquenten': van 'veiligheidsmaatregel' naar dubbele straf", *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 50-51.

Een van de wetgevende initiatieven die er gekomen is ten gevolge van de Dutroux-katalysator en de Commissie Dutroux, is de wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen bij de wet van 1 juli 1964.²⁵⁸ Deze wet voorziet met de terbeschikkingstelling van de regering, in een extra beveiligingsmaatregel tegen seksuele delinquenten, gelet op het grote recidive gevaar en hun deviante persoonlijkheidsstructuur.²⁵⁹ Tevens blaast deze wet de TBR nieuw leven in, bij wijze van compensatie voor het niet invoeren van het systeem van niet-samendrukbare straffen.²⁶⁰ In deze meesterproef zal enkel op dit wetgevend initiatief worden ingegaan, inzonderheid op het aspect met betrekking tot de TBR.

B. De aanpassing aan de Wet Bescherming Maatschappij

De aanpassingen door de wet van 5 maart 1998 zijn, in vergelijking met de aanpassingen van de wet van 17 juli 1990, vrij beperkt gebleven. De wetgever heeft met deze aanpassing zich gefocust op de TBR van seksuele delinquenten. Hij voegt in de Wet Bescherming Maatschappij één nieuwe bepaling in, namelijk artikel 23*bis*, en past en vult artikel 25 van diezelfde wet aan. Daarnaast vervangt de wetgever de begrippen “recidivist of gewoontemisdadiger” door de term “de veroordeelde die ter beschikking van de regering is gesteld”.²⁶¹

§ 1. *Seksuele delinquenten*

De Wet Bescherming Maatschappij was tot voor de wet van 5 maart 1998 enkel van toepassing op gewoontemisdadigers en recidivisten, zonder de nadruk te leggen op seksuele delinquenten. Het is dus foutief om te zeggen dat er een nieuwe categorie aan de Wet Bescherming Maatschappij wordt toegevoegd, omdat seksuele delinquenten reeds vóór de wet van 1998 al onder de TBR konden vallen, mits aan de voorwaarden van de Wet Bescherming Maatschappij te voldoen.²⁶²

In de Wet Bescherming Maatschappij wordt met artikel 23*bis* een nieuw artikel ingevoegd, waarbij het materiële toepassingsgebied van de wet op een limitatieve wijze wordt uitgebreid tot delinquenten van

²⁵⁸ Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen bij de wet van 1 juli 1964, *BS* 2 april 1998.

²⁵⁹ H. TUBEX en S. SNACKEN, “Straffen en behandelen: evolutie van de aanpak van seksuele delinquentie”, *Panopticon* 1998, (287) 295.

²⁶⁰ S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 145.

²⁶¹ N. DE MOT, J. VANDE WALLE en M. TAEYMANS, “Begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten” in G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, (565) 575-576.

²⁶² P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 63-67; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 50.

in de wet opgesomde misdrijven. Het betreft meer bepaald delinquenten die een veroordeling oplopen voor een of meerdere onderstaande feiten:

- a. aanranding van de eerbaarheid op of met behulp van een persoon jonger dan zestien jaar;²⁶³
- b. aanranding van de eerbaarheid met geweld of bedreiging op een minderjarige boven de volle leeftijd van zestien jaar;²⁶⁴
- c. verkrachting;²⁶⁵
- d. verkrachting of aanranding van de eerbaarheid met de dood tot gevolg;²⁶⁶
- e. verkrachting of aanranding van de eerbaarheid door een familielid of iemand met een bepaalde gezagsuitoefening.²⁶⁷

Opmerkelijk is wel de afwezigheid van artikel 373, lid 3 Sw. in deze opsomming. Dit impliceert dat de veroordeelde wegens aanranding van de eerbaarheid met geweld of bedreiging op een minderjarige beneden de leeftijd van zestien jaar niet onder het toezicht van de regering kan worden gesteld, terwijl wanneer hetzelfde misdrijf wordt gepleegd op een minderjarige boven de leeftijd van zestien jaar, wel onder de opsomming valt en dus wel onder de regeling van de TBR valt.²⁶⁸

De nadruk op seksuele delinquenten in de Wet Bescherming Maatschappij is toch wel enigszins de vreemde eend in de bijt. De terbeschikkingstelling van de regering was tot de wetswijziging van 1998 enkel maar van toepassing op delinquenten die meerdere misdrijven hadden gepleegd en die dus in staat van herhaling of van gewoontemisdadigheid moesten verkeren. Met de wetswijziging volstaat voor een terbeschikkingstelling van de regering wegens seksuele misdrijven in de regel één misdrijf, waardoor de Wet Bescherming Maatschappij wat afstand neemt van het bestrijden van het recidivisme en gewoontemisdadigheid, wat het oorspronkelijke doel was, en dus ook wat van het sociaal verweer denken dat *dadergericht* was en niet *dadengericht*.²⁶⁹ De ratio achter het gegeven dat seksuele

²⁶³ Art. 372 Sw.

²⁶⁴ Art. 373, tweede lid Sw.

²⁶⁵ Art. 375 Sw.

²⁶⁶ Art. 376 Sw.

²⁶⁷ Art. 377, eerst, tweede, vierde, vijfde en zesde lid Sw.

²⁶⁸ Art. 373, tweede lid Sw.; N. DE MOT, J. VANDE WALLE en M. TAEYMANS, "Begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten" in G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, (565) 565.

²⁶⁹ F. VANHAMME, "Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l'ordre social: discours et pratiques d'une logique linéaire", *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, (1044) 1056; S. DE DECKER, "Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties" in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 145; Y. CARTUYVELS, "De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en 'seksuele delinquenten': van 'veiligheidsmaatregel' naar dubbele straf", *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

delinquenten niet in staat van herhaling moeten verkeren, is volgens de wetgever te wijten aan het feit dat bij hen net de kans op mogelijks recidive zeer groot is en omdat de drijfveer voor het plegen van dergelijke feiten verbonden is met een “*deviante persoonlijkheidsstructuur*”.²⁷⁰

Deze nadruk op de categorie van de seksuele delinquenten heeft er ook voor gezorgd dat het opschrift van de Wet Bescherming Maatschappij gewijzigd is in de Wet tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van seksuele strafbare feiten.²⁷¹

§ 2. *Duur*

Een seksueel delinquent kan na afloop van zijn hoofdstraf onder de terbeschikkingstelling van de regering worden gesteld gedurende een termijn van maximum tien jaar, op voorwaarde dat de hoofdstraf minstens één jaar of meer dan één jaar zonder uitstel bedraagt.²⁷² Wanneer een seksueel delinquent veroordeeld is tot een van de misdrijven die in artikel 23*bis*, eerste lid Wet Bescherming worden opgesomd, opnieuw, binnen een termijn van vijf jaar sinds hij zijn straf heeft ondergaan of sinds zijn straf verjaard is, wordt veroordeeld tot een straf van meer dan één jaar zonder uitstel wegens feiten opgesomd in datzelfde artikel 23*bis*, eerste lid, kan hij voor een periode van maximum twintig jaar na afloop van zijn straf ter beschikking van de regering worden gesteld.²⁷³

§ 3. *Beslissing van de minister*

Ook seksuele delinquenten die naast de veroordeling tot een vrijheidsberovende straf ook de TBR opgelegd krijgen, komen na afloop van hun hoofdstraf ook onder het toezicht van de regering, *in concreto* van (de diensten van/onder) de minister van Justitie. Deze zal de beslissing nemen om de persoon hetzij in vrijheid te stellen, al dan niet onder bepaalde voorwaarden, hetzij de internering te gelasten.²⁷⁴

²⁷⁰ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 1070/1, 28; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 145.

²⁷¹ Art. 16, §1 wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervang bij de wet van 1 juli 1964, *BS* 2 april 1998.

²⁷² Art. 23*bis*, eerste lid Wet Bescherming Maatschappij zoals ingevoerd door art. 16, § 3 van de wet van 5 maart 1998, *BS* 2 april 1998.

²⁷³ Art. 56, tweede lid Sw.; Art. 23*bis*, tweede lid Wet Bescherming Maatschappij zoals ingevoerd door art. 16, § 3 van de wet van 5 maart 1998, *BS* 2 april 1998; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen Maklu 2011, 373, nr. 1584.

²⁷⁴ Art. 25, eerste lid Wet Bescherming Maatschappij, zoals ingevoegd door artikel 16, § 4 van de wet van 5 maart 1998, *BS* 2 april 1998; K. WEIS, “Gewikt en gewogen: de internering opgelegd door de Minister”, *RW* 2009-10, afl. 27, (1114) 1114.

Verschillend met de andere veroordeelden die onder TBR zijn gesteld, is de verplichting voor de minister die vooraf advies moet inwinnen wanneer hij een veroordeelde van seksuele delicten in vrijheid wil stellen en dus niet wil interneren. De minister moet voorafgaand advies vragen aan een dienst gespecialiseerde in de begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten, wanneer het gaat om veroordeelden van misdrijven bedoeld in de artikelen 372 tot 378 van het Strafwetboek, of om feiten bedoeld in de artikelen 379 tot 386ter Sw. wanneer ze gepleegd worden op minderjarigen of met hun deelneming. Het is de minister die deze dienst zal aanwijzen.²⁷⁵

Wanneer de minister na het advies oordeelt dat de betrokkene in vrijheid kan worden gesteld, dan kan de minister, net zoals bij gewone ter beschikking van de regering gestelde veroordeelden, algemene en bijzondere voorwaarden opleggen. Indien een voorwaarde het volgen van begeleiding of behandeling zou zijn, dan is het ook de minister die de bevoegde dienst of persoon zal aanduiden.²⁷⁶ Wanneer deze laatste de opdracht aanvaardt, zal hij binnen de maand na het begin van de begeleiding of behandeling en telkens als het nuttig wordt geacht, of op verzoek van de minister en ten minste om de zes maanden, verslag moeten uitbrengen over de toestand van de betrokken seksuele delinquent.

Net zoals andere veroordeelden die onder TBR zijn geplaatst, maar na hun hoofdstraf in vrijheid zijn gesteld onder bepaalde voorwaarden, moet de seksuele delinquent zich ook aan de opgelegde voorwaarden houden. Wanneer de voorwaarden niet worden nageleefd of hij pleegt een nieuw misdrijf, dan kan de betrokkene opnieuw worden opgesloten ter uitvoering van het restant van de TBR.²⁷⁷

C. Discussie over de juridische aard: deel 3

Al sinds de invoering van de terbeschikkingstelling van de regering in ons strafbestel heerst er discussie en onduidelijkheid over de aard van de sanctie.²⁷⁸ De wetgever catalogeert de TBR als een beveiligingsmaatregel, terwijl het Hof van Cassatie pragmatisch van oordeel is dat de TBR geen maatregel, maar een bijkomende straf is.²⁷⁹

²⁷⁵ Art. 25, tweede lid Wet Bescherming Maatschappij, zoals ingevoegd door artikel 16, § 4 van de wet van 5 maart 1998, *BS* 2 april 1998; N. DE MOT, J. VANDE WALLE en M. TAEYMANS, “Begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten” in G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, (565) 576.

²⁷⁶ Art. 25, derde lid Wet Bescherming Maatschappij, zoals ingevoegd door artikel 16, § 4 van de wet van 5 maart 1998, *BS* 2 april 1998; Y. VAN DEN BERGE, “Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de Regering gestelde veroordeelden”, *T.Strafr.* 2002, (91) 92-93, nr. 7.

²⁷⁷ Y. VAN DEN BERGE, “Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de Regering gestelde veroordeelden”, *T.Strafr.* 2002, (91) 93, nr. 7

²⁷⁸ Zie supra.

²⁷⁹ S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146.

Ook met deze nieuwe aanpassingen aan de Wet Bescherming Maatschappij komt deze reeds vijftienjarige discussie opnieuw wat op het toneel. Maar niettemin blijft de wetgever bij haar standpunt dat de TBR een beveiligingsmaatregel uitmaakt. In de parlementaire voorbereidingen spreekt ze over “een strafaanvullende beveiligingsmaatregel bedoeld om het fenomeen van de herhaling te bestrijden”,²⁸⁰ “de bijzondere beveiligingsmaatregel van Terbeschikkingstelling van de regering voor bepaalde seksuele delinquenten”,²⁸¹ en “Dit is een zuivere beveiligingsmaatregel los van de vrijheidsstraf”.²⁸² Ook het Hof van Cassatie blijft bij haar standpunt. Ze oordeelt in recent arrest van 16 oktober 2007 dat de TBR een beveiligende strafmaatregel is, die als dusdanig als een bijkomende straf moet worden beschouwd.²⁸³ Ook de Raad van State blijkt de mening van het Hof van Cassatie te volgen. De Raad van State stelt in het advies dat de TBR een “bijkomend straf” is.²⁸⁴

Ook met deze wetsaanpassing is de discussie nog niet ten einde en blijft er onduidelijkheid over de juridische aard van de TBR.

D. De TBR toegepast

Ook vanaf het jaar 2000 blijft het aantal uitgesproken ter beschikkingstellingen van de regering zeer gering. Niettegenstaande is er wel een opmerkelijke tendens merkbaar. Het totaal aantal opgelegde terbeschikkingstellingen blijft nog steeds zeer weinig, maar van dit aantal hebben er steeds meer betrekking op seksuele misdrijven. Bijvoorbeeld in 2003 waren op vierentwintig opgelegde terbeschikkingstellingen, negen het gevolg van een veroordeling voor een seksueel misdrijf. Deze

²⁸⁰ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/1, 28; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146.

²⁸¹ Verslag Kamercommissie Justitie over het wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/8, 15; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146.

²⁸² Verslag Kamercommissie Justitie over het wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/8, 46; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146

²⁸³ Cass. 16 oktober 2007, AR P.07.0916.N, *Pas.* 2007, afl. 10, 1807.

²⁸⁴ Advies van de Raad van State bij het Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/1, 49; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146

tendens is mogelijk te verklaren door de grotere aandacht voor de bestrijding van seksuele misdrijven ten gevolge van o.a. de Dutroux-affaire en de aanpassing van de Wet Bescherming Maatschappij.²⁸⁵

Besluit

In dit hoofdstuk wordt de terbeschikkingstelling van de regering besproken. Dit is de regeling die van kracht was voor de huidige regelgeving van de TBS.

De terbeschikkingstelling is een maatregel die naast de hoofdgevangenisstraf kan worden opgelegd in bepaalde gevallen van recidive, maar verplicht moet worden opgelegd in het geval van een herhaling van misdaad na misdaad. Ook in het geval van gewoontemisdadigheid kan de terbeschikkingstelling, naast een hoofdstraf, worden opgelegd. Opmerkelijk is dat in het geval van een herhaling van misdaad na wanbedrijf ook de TBR kan worden opgelegd, terwijl deze vorm van herhaling niet in de strafwet is voorzien.

De TBR kan worden opgelegd voor een periode van twintig, tien of vijf jaar en vangt pas aan na het verstrijken van de hoofdstraf. Voor de uitvoering van de terbeschikkingstelling van de regering komt de veroordeelde onder het toezicht van de Uitvoerende Macht, nl. van de minister van Justitie te staan. Deze laatste kan, na afloop van de hoofdstraf, beslissen of de persoon in het kader van de TBR in vrijheid wordt gesteld, dan wel wordt geïnterneerd in een gevangenis.

De TBR vindt zijn grondslag in de Wet Bescherming Maatschappij van 9 april 1930. Deze sociale verweer-wet vormt niet alleen de basis voor de bestrijding van recidivisten en gewoontemisdadigers, maar kent ook een regeling met trekking tot de aanpak van een tweede probleemgroep, nl. de krankzinnige wetsovertreders, soms ook wel de ‘abnormalen’ genoemd.

Met deze regelgeving probeert de overheid de problematiek van recidivisten en gewoontemisdadigers een halt toe te roepen door middel van een nieuwe sanctie: de terbeschikkingstelling van de regering. Aangezien de middelen waarover de overheid toen beschikte om deze problematiek aan te pakken, nl. de strafverzwaring en het bijzonder politietoezicht, onvoldoende bleken. Toch moet benadrukt worden dat de wetgever met deze wet geenszins de bedoeling heeft gehad om het geldende strafrecht grondig te veranderen. Dergelijke maatregel heeft volgens de overheid enkel de bedoeling om het repressief systeem te vervolledigen, zonder aan het geldende systeem te raken.

²⁸⁵ D. KAMINSKI, E. MAES, P. MARY en F. VANHAMME “Le traitement de la « dangerousité » en Belgique : internement et mise à la disposition du gouvernement”, *Champ pénal/Penal field* 2011, afl. 8, 1-37 en <http://champpenal.revues.org/8188#abstract>, nr. 73 en 78; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 52.

De Wet Bescherming Maatschappij van 1930 is voor het eerst vervangen en aangepast door de wet van 1 juli 1964, omwille van de vele kritiek die de wet van 1930 kreeg. De kritiek heeft niet echt te maken met de regeling betreffende de terbeschikkingstelling van de regering, maar wel met de 'tweede probleemgroep van de abnormalen'. Deze wetwijziging heeft dan ook voor het deel met betrekking tot de TBR geen grote veranderingen met zich meegebracht dan louter een wijziging aan de nummering van de artikelen.

De eerste echte wetwijziging is er gekomen in 1990 ten gevolge van het arrest Van Droogenbroeck. In dit arrest wordt België op de vingers getikt wegens een schending met het EVRM. Door dit arrest heeft de wetgever meer rechtswaarborgen aan de veroordeelde gegeven. Zo kan de veroordeelde bijvoorbeeld nu, ingevolge de wetwijziging, de beslissing van de minister aanvechten.

Een tweede aanpassing van de Wet Bescherming Maatschappij is er gekomen met de wet van 5 maart 1998. Deze aanpassing is in vergelijking met de vorige veel beperkter, maar brengt wel een eerste lichte verschuiving van het toepassingsgebied met zich mee. Door de aanpassing is de TBR van seksuele delinquenten op de voorgrond gekomen en is het nu ook mogelijk om bij zogenaamde primaire delinquenten in bepaalde gevallen de terbeschikkingstelling op te leggen. In de wetgeving van 1930 en 1964 is dit niet het geval en moest een veroordeelde al meerdere misdrijven hebben gepleegd. Door de focus op primaire seksuele delinquenten te gaan leggen, heeft de wetgever de eerste stappen richting de *dadengerichte* aanpak, met betrekking tot de terbeschikkingstelling, gezet, welke nog duidelijker veruitwendigd zal worden in de huidige regeling van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank.

Over de juridisch aard van de terbeschikkingstelling van de regering is er sinds het ontstaan al discussie. Uit de parlementaire voorbereidingen van de wet van 1930 blijkt duidelijk dat de wetgever de TBR als een maatregel beschouwt. Terwijl de rechtsleer, bij monde van L. CORNIL, en de rechtspraak oordelen dat de terbeschikkingstelling geen maatregel maar een straf is, omwille van onder ander het argument dat die zogenoemde maatregel toch wel een ernstig vrijheidsberovend karakter heeft. Deze discussie over de juridische aard zorgt in praktijk wel voor grote onduidelijkheid en onzekerheid, zeker voor wat betreft de toepasbare gevolgen van de terbeschikkingstelling, welke afhankelijk zijn van de aard van de sanctie. Zo zou bijvoorbeeld indien de TBR als straf gekwalificeerd wordt, de TBR het voorwerp kunnen uitmaken van een eerherstel of een genademaatregel, wat niet kan indien de TBR als een maatregel wordt beschouwd. Ook na de aanpassingen aan de wet van 9 april 1930 blijft deze discussie voortbestaan. Zowel de wetgever, als de rechtspraak en rechtsleer blijven bij hun standpunt, waardoor in praktijk ook de onduidelijkheid en rechtsonzekerheid een feit blijft.

Met betrekking tot de toepassing van de terbeschikkingstelling van de regering kunnen we besluiten dat de terbeschikkingstelling gedurende de twintigste eeuw eerder uitgesproken wordt tegen daders die misdrijven tegen eigendommen plegen, dan tegen psychopaten, criminele recidivisten of seksuele delinquenten, en dat de maatregel in de meeste gevallen wordt opgelegd door de correctionele rechtbank. Na het jaar 2000 komt er wel een kentering en wordt de TBR steeds meer opgelegd tegen seksuele delinquenten. Toch is en blijft het aantal toepassingen van de TBR zeer gering en heeft de TBR dus vooral een symbolische functie.²⁸⁶

²⁸⁶ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 53.

Hoofdstuk 3: ...naar een bijkomende straf

Afdeling 1: de strafuitvoeringsrechtbank

A. Oprichting

Vooraleer er ook maar sprake kan zijn van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank (hierna afgekort als TBS), dient eerst de strafuitvoeringsrechtbank te worden opgericht, aangezien er anders geen sprake zou kunnen zijn van de TBS in zijn huidige vorm.

De oprichting van de strafuitvoeringsrechtbank wordt in twee verschillende wetten geregeld.

De eerste belangrijke wet is de wet van 17 mei 2006 houdende de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken.²⁸⁷ Deze wet richt, zoals het opschrift aangeeft, de strafuitvoeringsrechtbanken op en brengt ook een wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, de wet met betrekking tot de personeelsformatie van de rechtbanken van eerste aanleg²⁸⁸ en de wet inzake het taalgebruik in gerechtszaken²⁸⁹ met zich mee.

De tweede belangrijke wet is eveneens een wet van 17 mei 2006 en is eveneens op 15 juni 2006 in het Belgisch Staatsblad verschenen. Het betreft de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelde tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten. (hierna verkort als: Wet Externe Rechtspositie). De externe rechtspositie van veroordeelden heeft betrekking op de regeling van rechtspositie van veroordeelden met betrekking tot de extramurale aspecten van de detentie. De externe rechtspositie regelt de duur, de onderbreking en de beëindiging van de detentie. Bij de externe rechtspositie staat met andere woorden de relatie tussen individu en de samenleving centraal, terwijl bij de interne rechtspositie²⁹⁰ de relatie van de gedetineerde tot de penitentiaire overheid centraal staat. De Wet Externe Rechtspositie is in dit kader van belang omdat de werkwijze en de materiële bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbanken grotendeels door deze wet worden geregeld.²⁹¹

²⁸⁷ Wet van 27 mei 2006 houdende de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, *BS* 15 juni 2006.

²⁸⁸ Wet 2 juli 1975 tot vaststelling van de personeelsformatie van de rechtbanken in eerste aanleg, *BS* 30 augustus 1975.

²⁸⁹ Wet 15 juni 1935 op het gebruik der talen in rechtszaken, *BS* 22 juni 1935.

²⁹⁰ De interne rechtspositie is geregeld in de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005

²⁹¹ R. PERRIËNS, "Wie is er bang van de strafuitvoeringsrechtbank?", *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (7) 8; Y. VAN DEN BERGE, "De uitvoering van vrijheidsstraffen: van nu en straks...met de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken", *T.Strafr.* 2006, afl. 5, (249) 249, nr. 2.

B. Samenstelling van de strafuitvoeringsrechtbank

De strafuitvoeringsrechtbanken worden ingedeeld bij de rechtbanken van eerste aanleg, waar de zetel van het hof van beroep is gevestigd. Ze worden dus een kamer binnen de rechtbank van eerste aanleg naast de kamers van de burgerlijke rechtbank, de correctionele rechtbank en de jeugdrechtbank.²⁹²

De concrete samenstelling van de strafuitvoeringskamers is afhankelijk van de duur van de opgelegde straf. Er dient een onderscheid gemaakt te worden naargelang het uitvoerbaar gedeelte van de straf langer of korter is dan drie jaar. Indien het uitvoerbaar gedeelte van de straf drie jaar of minder bedraagt, dan zal een alleenzettelende strafuitvoeringsrechter bevoegd zijn.²⁹³ Opgemerkt moet worden dat de inwerkingtreding van deze bepaling, nl. art. 51 Wet houdende de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, reeds voor de vierde keer is uitgesteld tot uiterlijk 1 september 2015.²⁹⁴ Hierdoor is tot op heden en waarschijnlijk tot ten minste september 2015, de uitvoerende macht bevoegd voor straffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte drie jaar of minder bedraagt.

Wanneer daarentegen het uitvoerbaar gedeelte van de straf de drie jaar te boven gaat, dan is de strafuitvoeringsrechtbank bevoegd.²⁹⁵ De strafuitvoeringsrechtbank bestaat uit een beroepsrechter, die voorzitter van de rechtbank is, en twee assessoren in strafuitvoeringszaken, waarvan de ene gespecialiseerd is in penitentiaire zaken en de andere in de sociale re-integratie.²⁹⁶ Daarnaast worden ook magistraten van het parket aan de strafuitvoeringsrechtbanken verbonden.²⁹⁷

C. Zitting van de strafuitvoeringsrechtbank

Volgens artikel 76 van het Gerechtelijk Wetboek kunnen de strafuitvoeringskamers zitting hebben in elke rechtbank van eerste aanleg gevestigd in het rechtsgebied van het hof van beroep, alsmede in de strafinrichtingen.²⁹⁸ Sinds 1 januari 2014 zal de regel voortaan zijn dat de strafuitvoeringsrechtbank zitting houden in de strafinrichtingen, met uitzondering van de zittingen van de uitspraak, die steeds plaatsvinden in de gerechtsgebouwen.²⁹⁹

²⁹² Art. 76, eerste en tweede lid Ger. W.; Y. VAN DEN BERGE, “De uitvoering van vrijheidsstraffen: van nu en straks...met de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, (249) 257, nr. 62.

²⁹³ M. DE RUE, “Wetsontwerp houdende oprichting van een strafuitvoeringsrechtbank en wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (15) 15-16.

²⁹⁴ Zie art. 29 en 30 Wet van 31 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *BS* 31 december 2012

²⁹⁵ M. DE RUE, “Wetsontwerp houdende oprichting van een strafuitvoeringsrechtbank en wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (15) 15-16.

²⁹⁶ Art. 78, tweede lid Ger. W.

²⁹⁷ Y. VAN DEN BERGE, “De uitvoering van vrijheidsstraffen: van nu en straks...met de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, (249) 257, nr. 62.

²⁹⁸ Art. 76, vierde lid Ger. W.

²⁹⁹ X. “Slachtoffers bij strafuitvoering”, *NjW* 2014, afl. 294, (19) 19-20.

D. Bevoegdheid

Met de twee wetten van 17 mei 2006 worden niet alleen de strafuitvoeringsrechtbanken opgericht en de externe rechtspositie van de gedetineerden geregeld, maar worden ook bepaalde strafuitvoeringsmodaliteiten geregeld. Bij de verdeling van de materiële bevoegdheid wordt als regel gesteld dat de tussenkomst van de rechterlijke macht zich opdringt wanneer de modaliteiten van de strafuitvoering tot gevolg hebben dat de situatie van de veroordeelde zo verandert, dat deze wijziging kan worden gelijkgesteld met een verandering van de aard van de straf. Zo zal de minister van Justitie de beslissingen kunnen blijven nemen over de uitgaansvergunning, het penitentiair verlof en de onderbreking van de strafuitvoering, aangezien het hier over precieze maatregelen gaat die de uitgesproken straf niet wijzingen.³⁰⁰ De strafuitvoeringsrechtbanken zijn dan weer bevoegd voor de strafuitvoeringsmodaliteiten van de voorwaardelijke invrijheidstelling, de voorlopig invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overlevering, de beperkte detentie en het elektronisch toezicht.³⁰¹ Ook hier dient opgemerkt te worden dat de bevoegdheid ook nog steeds afhankelijk is van het uitvoerbaar gedeelte van de straf.³⁰² Dit wil concreet zeggen dat straffen met een uitvoerbaar gedeelte van drie jaar of minder tot op heden tot de bevoegdheid blijven behoren van de minister van Justitie. In de toekomst zou ook hier de strafuitvoeringsrechter bevoegd moeten worden. Naast bovenvermelde bevoegdheden betreffende de strafuitvoeringsmodaliteiten zijn de strafuitvoeringsrechtbanken ook nog voor andere zaken bevoegd zoals voor het onderwerp van deze masterproef, nl. de terbeschikkingstelling.

Afdeling 2: De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank

A. Inleiding

De meest vergaande hervorming met betrekking tot de terbeschikkingstelling vond plaats in 2007 met de wet van 26 april 2007, waardoor de terbeschikkingstelling van de regering (TBR) is vervangen door de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank (TBS).³⁰³ Deze wet is er in navolging van

³⁰⁰ R. PERRIËNS, “Wie is er bang van de strafuitvoeringsrechtbank?”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (7) 10-11; M. DE RUE, “Wetsontwerp houdende oprichting van een strafuitvoeringsrechtbank en wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (15) 17.

³⁰¹ Zie art. 21, 22, 24 en 26 Wet Externe Rechtspositie; R. PERRIËNS, “Wie is er bang van de strafuitvoeringsrechtbank?”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (7) 10-11; Y. VAN DEN BERGE, “De uitvoering van vrijheidsstraffen: van nu en straks...met de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, (249) 258, nr. 76.

³⁰² T. DAEMS, “Een wettelijke regeling van de strafuitvoering: wat nu?”, *Fatik* 2006, afl. 112, (3) 3; R. PERRIËNS, “Wie is er bang van de strafuitvoeringsrechtbank?”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (7) 10-11; M. DE RUE, “Wetsontwerp houdende oprichting van een strafuitvoeringsrechtbank en wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, (15) 16; X. “Korte gevangenisstraffen voor strafuitvoeringsrechtbank”, *NjW* 2012, afl. 268, (590) 590.

³⁰³ Wet van 26 april 2007 betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *BS* 13 juli 2007.

het wetsontwerp tot hervorming van de wet op de internering³⁰⁴ gekomen, waardoor de Wet Bescherming Maatschappij van 1930, vervangen door de wet van 1964, ook diende vervangen te worden. Samenhangend hiermee wou de wetgever ook het regime van de recidivisten, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten onder handen nemen en grondig wijzigen.³⁰⁵ De wet van 26 april 2007 is uiteindelijk pas, bijna 5 jaar na de wet zelf, op 1 januari 2012 in werking getreden. De achterliggende reden van deze late inwerkingtreding is mij, in navolging van strafuitvoeringsrechter F. PIETERS, niet geheel duidelijk, te meer omdat het om relatief weinig dossiers gaat en omdat er geen extra magistraten nodig waren.³⁰⁶ Mogelijks kan er m.i., naast eventueel uitstelgedrag, een verklaring gezocht worden in het grillige politieke klimaat met verschillende korte regeringen en (veel pogingen tot) regeringsvormingen sinds 2007.

B. Hertekening van het sociaal verweer denken

Met de intrede van bovenstaande wetten in ons rechtssysteem gaat ook een hertekening van het sociaal verweer gepaard en komt er een einde aan de ambiguïteit en het mystificerend taalgebruik. Deze hervorming bracht drie belangrijke consequenties met zich mee.³⁰⁷

§ 1. *Opsplitsing van twee categorieën*

De Wet Bescherming Maatschappij kampt al sinds het begin met het probleem dat de wet onduidelijk is en voor verwarring zorgt doordat de wet zowel voor geesteszieken, als voor gewoontemisdadigers en recidivisten over internering spreekt, terwijl de terminologie in de ene, dan wel de andere categorie een fundamenteel andere inhoud krijgt. Ook het statuut van beide categorieën is erg verschillend, terwijl nochtans beide categorieën als een gevaar voor de maatschappij worden beschouwd. Door de opsplitsing van de twee categorieën in twee verschillende wetten zou, volgens de wetgever, de verwarring en de bijhorende problemen en onduidelijkheden moeten verholpen zijn.³⁰⁸

³⁰⁴ Wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis, *BS* 13 juli 2007.

³⁰⁵ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 21; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

³⁰⁶ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 10; F. PIETERS, “Vijf jaar strafuitvoeringsrechtbanken – faute de grive, on mange des merles”, *Fatik* 2012, afl. 135, (5) 8.

³⁰⁷ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

³⁰⁸ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 3; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 21-22; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

§ 2. Bijkomende straf

Mede door de opsplitsing van beide categorieën, wordt ook het verschil tussen de maatregelen duidelijk. CORNIL stelde in zijn uiteenzetting in 1930 reeds dat er een conceptuele kloof is tussen de internering voor mensen met een geestesstoornis en TBR/TBS voor recidivisten en daders van bepaalde afschuwelijke misdrijven tegen de integriteit van personen.³⁰⁹ In beide gevallen werd er tot nu gesproken van een beveiligingsmaatregel, waarbij er telkens ook discussie was of die beveiligingsmaatregel in het kader van de terbeschikkingstelling geen straf uitmaakte. Dit probleem is nu opgelost. De wetgever spreekt vanaf nu ook, net zoals de rechtspraak eerder deed,³¹⁰ uitdrukkelijk van een bijkomend straf, die zelfs wordt opgenomen in het Strafwetboek.³¹¹ Hierdoor wordt eindelijk een einde gemaakt aan de bijna tachtigjarige discussie over de juridische aard van de terbeschikkingstelling. Een verklaring van deze formele erkenning zou kunnen gevonden worden in de hedendaagse tendens tot juridisering. Door de strafuitvoeringsrechtbank bevoegd te maken voor de terbeschikkingstelling komt de tenuitvoerleggingsmacht in handen van de rechterlijke macht en niet meer van de uitvoerende macht.

Een belangrijke consequentie van erkenning van de TBS als bijkomende straf is dat ook alle gevolgen van straffen van toepassing zijn, terwijl hierover vroeger heel wat onduidelijkheid was. Het is nu dus bijvoorbeeld mogelijk om voor de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank eerherstel te vragen.³¹² Daarnaast zal de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank ook, net zoals al het geval was bij de TBR, opgenomen worden in het Strafrechtregister.³¹³

§ 3. Uitbreiding toepassingsgebied

Met de hervorming van de terbeschikkingstelling door de wet van 26 april 2007 heeft de wetgever het toepassingsgebied van de TBS, in het verlengde van wat door de wet van 5 maart 1998 is ingevoerd, ingrijpend aangepakt. De wetgever blijft ook in deze wet het systeem van een verplichte of facultatieve toepassing van de bijkomende straf behouden. Nieuw is dat de TBS niet alleen kan worden opgelegd bij recidivisten, maar ook bij primaire delinquenten in het geval dat ze misdrijven plegen die *“dermate afschuwelijk zijn en wijzen op een zodanige minachting voor de essentiële*

³⁰⁹ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 94.

³¹⁰ Zie o.m.: Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 96; Cass. 4 april 1978, *Pas.* 1978, I, 858-862.

³¹¹ Art. 34bis Sw.; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

³¹² Art. 624 Sv.

³¹³ Art. 590, 5° Sv.

waarden van het menselijk leven door de dader”.³¹⁴ De eerste stappen in deze richting waren reeds met de wet van 5 maart 1998 gezet.

Tevens is de wetgever ook gaan werken met een misdrijvenlijst. Door de keuze voor een lijst met misdrijven is de nadruk eerder op de feiten en de daad komen te liggen, dan op de personen.³¹⁵ Wat je doet, is belangrijker geworden, dan wie je bent.³¹⁶ De verschuiving is ook te merken in de waarden en belangen die de wet poogt te beschermen. De nieuwe wetgeving focust niet, zoals de vorige wetgeving, op enkele ‘gemarginaliseerde outlaws’ die vooral vermogensdelicten pleegden en een aanhoudende neiging tot het plegen van misdrijven hadden, maar viseert nu een bredere doelgroep van daders van bepaalde ernstige misdrijven, omdat de wetgever de samenleving in een ruimere mate wenst te beschermen tegen deze daders die de integriteit van andere mensen in gevaar brengen.³¹⁷ Deze gedachtegang volgend, is het dan ook niet echt verwonderlijk, maar toch enigszins opvallend, dat de wetgever de categorie van gewoontemisdadigers niet meer in het toepassingsgebied van de TBS opneemt.³¹⁸

C. Discussie juridische aard: einde

Uit het voorgaande is duidelijk op te merken dat ik bij de bespreking van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank niet langer spreek over een beveiligingsmaatregel, maar spreek over een volwaardige bijkomende straf. Met de wet van 26 april 2007 betreffend de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank wordt een einde gemaakt aan de lange discussie over de juridische aard van de terbeschikkingstelling.³¹⁹ De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank is voortaan een bijkomende straf. Het is zelfs expliciet in artikel 34*bis* van de Strafwet opgenomen. Door de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank te catalogeren als een bijkomende straf is de wetgever eindelijk van zijn oorspronkelijk standpunt afgeweken. Zowel in het kader van de Wet

³¹⁴ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 5; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

³¹⁵ Zie ook infra; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 22; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150.

³¹⁶ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, 21-24.

³¹⁷ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 15; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 22; Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

³¹⁸ P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 64.

³¹⁹ Wet van 26 april 2007 betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *BS* 13 juli 2007.

Bescherming Maatschappij van 1930 en 1964 bleef de wetgever destijds volhouden dat de terbeschikkingstelling een beveiligingsmaatregel ter bescherming van de samenleving is, terwijl het Hof van Cassatie en de rechtsleer, bij monde van L. CORNIL, al vanaf het begin stellen dat de terbeschikkingstelling van de regering *in se* een straf is, o.a. wegens het ernstige vrijheidsberovende karakter.³²⁰

In de parlementaire voorbereidingen verwijst de wetgever uitdrukkelijk naar cassatierechtspraak van 1978 en concludeert ze daaruit dat de terbeschikkingstelling dus een bijkomende straf is.³²¹ Met de verwijzing naar “recente” cassatierechtspraak wil de wetgever m.i. precies wat de indruk wekken dat het Hof van Cassatie pas sinds 1978 de mening is toegedaan dat de terbeschikkingstelling een bijkomende straf is, terwijl dit rechtscollege al sinds het ontstaan van de terbeschikkingstelling in de Wet Bescherming Maatschappij oordeelde dat de maatregel beschouwd moet worden als een straf.³²² Maar ondanks het feit dat de wetgever ook in het begin van de voorbereidende werken vermeldt dat de TBS een bijkomende straf is, wordt er toch nog over de TBS als (beveiligings)maatregel die door de strafuitvoeringsrechtbank kan worden opgelegd, gesproken.³²³ De minister van Justitie geeft zelfs aan dat: “*de terbeschikkingstelling een maatregel is die op het einde van de straf wordt genomen*” (eigen onderlijning).³²⁴ Hopelijk is dit taalgebruik te wijten aan het nog niet vertrouwd zijn met de correcte begrippen ten tijde van het opstellen van de wetgeving. Op zijn minst moet hieruit, naar mijn inzien, geconcludeerd worden dat de wetgever ook in de parlementaire voorbereidingen, die als richtlijn kunnen worden gebruikt om de wetgeving te interpreteren, weinig consequent met de woordkeuze omgaat.

Aansluitend daarbij kan de vraag gesteld worden waarom de wetgever van zijn oorspronkelijk standpunt is afgeweken en nu de redenering van het Hof van Cassatie volgt? Mogelijks moet de ratio hierachter gezocht worden in het veranderen van de visie op het strafrecht. Het strafrecht wordt beïnvloed door evoluties binnen de maatschappij, aangezien kan gesteld worden dat het strafrecht en het strafrechtelijk beleid steeds een afgeleide is van wat er zich op sociaal, politiek en economisch vlak afspeelt in de maatschappij. De visie die de wetgever, de rechtspraak, de rechtsleer en de bevolking heeft op de maatschappij, beïnvloedt de visie op strafrecht. Zo is de Wet Bescherming Maatschappij en de TBR er gekomen onder invloed van het positivisme en het sociaal verweer, aangezien het gros

³²⁰ Zie o.m. : Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 96; L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 78-79 en 94; Zie ook supra.

³²¹ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 4;

³²² Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 96.

³²³ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 3, 9, 11, 12 en 15.

³²⁴ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 12.

van de samenleving toen van oordeel was dat de maatschappij moest beschermd worden tegen bepaalde personen die in feite gedetermineerd waren om criminele daden te stellen. Vandaag lijkt de visie op maatschappij veranderd.³²⁵

Naar mijn oordeel is bij de evolutie van dit juridische vraagstuk duidelijk te merken welke invloed strafrechttheorieën hierop hebben gehad en uiteindelijk dit vraagstuk hebben beslecht. Onze samenleving wordt vandaag gekenmerkt door de strafrechtstheorie van het nieuw realisme, ook wel neoclassicisme genoemd. Het nieuw realisme of het neoclassicisme is, net zoals het positivisme, een verzamelnaam voor verschillende denkrichtingen³²⁶ die kritiek geven op de ideeën van het positivisme en het nieuw sociaal verweer, en waarbij hoofdzakelijk uitgegaan wordt van de ideeën van het klassieke strafrecht.³²⁷ Er heerst met andere woorden vandaag een tendens in de maatschappij om de samenleving aan te pakken volgens de ideeën van het klassiek strafrecht, als reactie op bestaande systemen die blijkbaar niet alles meer kunnen controleren en die dus blijkbaar niet steeds meer aanvaard worden.³²⁸ Een duidelijk en actueel voorbeeld hiervan zijn de kreten van het volk bij de voorwaardelijke invrijheidstelling van Michel MARTIN, waarbij de menigte luidkeels “*dertig jaar, is dertig jaar!*” scandeert. Bij dit voorbeeld is een duidelijke weerspiegeling op te merken van de ideeën van het neoclassicisme en het klassieke strafrecht, waarbij men jammer genoeg ook minder aandacht gaat besteden aan het individuele en persoonlijke aspect van maatschappelijke en juridische problemen.

Deze tendens is, volgens mij, ook merkbaar in het antwoord dat dit juridische vraagstuk heeft beslecht. De TBS wordt gecatalogeerd als een bijkomende straf waarbij de nadruk wordt gelegd op wat je doet en niet op wie je bent, waardoor het sociaal verweer denken duidelijk wordt verlaten. Dit impliceert dat het misdrijf opnieuw centraal komt te staan, zoals eens in het klassieke strafrecht het geval was en minder aandacht wordt besteed aan de persoon.

³²⁵ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “‘Wat je doet, niet wie je bent’”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, 21-24.

³²⁶ Er wordt soms ook wel eens gesproken van een ‘*lappendeken*’.

³²⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 27.

³²⁸ Binnen het neoclassicisme moeten verschillende stromingen worden onderscheiden. Zo kan men onder andere binnen het nieuw realisme het abolitionisme, het justice model en de due process-strekking onderscheiden. Voor meer info: zie o.a.: C. ELIAERTS, “Het ‘nieuw realisme’ in het strafrecht en de criminele politiek”, *Panopticon* 1984, 10p.; D. GARLAND, *Punishment and modern society. A study in Social Theory*, Oxford, Clarendon Press, 1990, 312p.; T. J. BERNARD, J. B. SNIPES and G. B. VOLD, *Theoretical criminology*, New York Oxford, Oxford University Press, 2002, 346p.; F. TULKENS, “Les Transformations du droit pénal aux états-unis. Pour un autre modèle de justice” in X., *Nouveaux itinéraires en droit. Hommage à François Rigaux*, Brussel, Bruylant, 1993, 461-493; R. MARTINSON, “What works? Questions and answers about prison reform” in P. BEAN, *Crime: critical concepts in sociology*, I, Londen, Routledge, 2003, 200-231; I. AERTSEN, P. DAENINCK, F. HODIAUMONT, H. MALEMPRÉ, T. VAN CAMP en T. VAN WIN, *Vademecum: herstelrecht en gevangenis*, Gent, Academia Press, 2004, 357p.; J. R. BLAD en R. VAN SWAANINGEN, *De ontmaskering van het strafrechtelijk discours: Een bloemlezing uit het werk van Louk Hulsman*, Den Haag, Boom Lemma uitgevers, 2011, 213p.; T. ELLIS en M. NASH, “Crime control or due process?”, in T. ELLIS en S. P. SAVAGE, *Debates in criminal justice: key themes and issues*, Londen/New York, Routledge, 2012, 7-33.

D. Toepassingsgebied

§ 1. *Algemeen*

Zoals gezegd, schaft de wetgever met de wet van 26 april 2007 de terbeschikkingstelling van de regering af en vervangt deze door de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, die uitdrukkelijk als bijkomende straf wordt ingevoerd in het Strafwetboek. De wetgever verwijst zelf in haar wetsontwerp naar het cassatiearrest van 4 april 1978 waarin gesteld wordt dat de terbeschikkingstelling een bijkomende straf is die door de vonnisgerechten *moet* of *kan* worden uitgesproken in bepaalde door de wet gedefinieerde situaties.³²⁹

Niettegenstaande de TBS de TBR vervangt, zijn de gronden die aanleiding konden geven tot TBR niet geheel gelijk aan de gronden die vandaag aanleiding kunnen geven tot een TBS.³³⁰ Ook in deze wet wordt het systeem van een verplichte en een facultatieve oplegging van de terbeschikkingstelling gehanteerd, maar is het toepassingsgebied met betrekking tot welke misdrijven de strafuitvoeringsrechter de TBS mag opleggen, erg gespecificeerd, aangepast en uitgebreid ten opzichte van het toepassingsgebied van de TBR.³³¹

Waarom de wetgever voor een onderscheid tussen de verplichte en facultatieve oplegging van TBS kiest, wordt in de parlementaire voorbereidingen als volgt uitgelegd:

“Dit onderscheid tussen de verplichting om een terbeschikkingstelling uit te spreken en de mogelijkheid om dat te doen, berust op het idee dat er situaties bestaan, die weliswaar maar beperkt voorkomen, maar die dermate ernstig zijn, ofwel door het herhalen van de feiten, ofwel wegens de bijzondere zwaarwichtigheid ervan, dat de maatschappij zich op een wettige manier moet beschermen tegen degenen die deze feiten plegen, door vanaf het moment van het uitspreken van het vonnis te besluiten dat ze niet alleen de door de rechtbank uitgesproken straf zullen ondergaan, maar dat het ook mogelijk zal zijn om ze na het aflopen van die straf gedetineerd te houden indien dat nodig zou blijken.”³³²

³²⁹ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 4.

³³⁰ Zie art. 34bis t.e.m. 34quinquies Sw.; C. CONINGS, “Terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *NjW* 2014, afl. 297, (174) 174.

³³¹ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 51.

³³² Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 4; Memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 2006-2007, 3-2054/1, 5; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 223.

Uit deze ratio kan afgeleid worden dat de wetgever de mening is toegedaan dat de maatschappij in bepaalde gevallen verplicht is zich te beschermen zonder een beoordelingsmarge te laten aan de initiële rechter.³³³

§ 2. *Verplichte TBS*

Artikel 34ter Sw. somt de veroordelingen op waarbij de hoven en rechtbanken een terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank *moet* uitspreken. In deze gevallen is de rechter ten gronde dus verplicht om de terbeschikkingstelling op te leggen. Het gaat meer bepaald om:

1. De veroordelingen die toepassing maken van het artikel 54, behalve indien de vroegere straf voor een politieke misdaad werd opgelegd. (*herhaling van misdaad na misdaad*)
2. De veroordelingen die, toepassing makend van het artikel 57, een herhaling van misdaad op misdaad vaststellen, behalve indien de vroegere straf voor een politieke misdaad werd opgelegd. Dit geval heeft betrekking op een eerdere veroordeling, uitgesproken door een militaire rechtbank.³³⁴
3. De veroordelingen tot een criminele straf wegens het plegen van een aantal misdrijven die op limitatieve wijze door de wet zijn opgesomd. Het gaat specifiek om het misdrijf van:
 - Art. 137 Sw.: terroristisch misdrijf dat de dood heeft veroorzaakt;
 - Art. 376, eerste lid Sw.: verkrachting of aanranding van de eerbaarheid met de dood van het slachtoffer tot gevolg;
 - Art. 417ter, derde lid, 2° Sw.: foltering die de dood veroorzaakt heeft;
 - Art. 428, § 5 Sw.: ontvoering van een minderjarige die de dood veroorzaakt heeft.

De misdrijven in de hierboven opgesomde lijst waarbij de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank verplicht, ook zonder staat van herhaling, moet worden opgelegd, worden door de wetgever verantwoord als misdrijven die “*dermate afschuwelijk zijn en wijzen op een zodanige minachting voor de essentiële waarden van het menselijk leven door de dader,*” die een

³³³ P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 64.

³³⁴ Opmerking: In vredetijd zijn rechtbanken ingevolge artikel 157, eerste lid van de Grondwet afgeschaft. In andere bijdragen die over het toepassingsgebied van de TBS handelen zal dit punt dan ook vaak niet vermeld worden.

bijkomende straf rechtvaardigen. Deze misdrijven doen daarenboven, “wegens hun aard, vrezen dat de personen die ze gepleegd heeft een ernstig gevaar vormt voor de samenleving.”³³⁵

Bij het vastleggen van deze lijst is de wetgever voornamelijk uitgegaan van de *modus operandi* van het misdrijf en de hoedanigheid van het slachtoffer.³³⁶ Toch blijft deze indeling enigszins opmerkelijk. Ondanks de motivering van de wetgever om uit te gaan van de *modus operandi* van het misdrijf, de hoedanigheid van het slachtoffer of de aard van het misdrijf, blijft deze lijst toch nog een arbitrair samenraapsel van misdrijven.³³⁷ Ook voor bepaalde andere misdrijven kan m.i. aangewezen zijn om ze bij de lijst van verplichte oplegging van TBS toe te voegen, aangezien ook deze misdrijven naar mijn oordeel dermate afschuwelijk zijn en met een even grote minachting voor de essentiële waarden van het menselijk leven worden gepleegd. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de situatie dat delinquent iemand eerst foltert en of verkracht of aanrandt, en nadien pas doodt. Of het geval waarbij een necrofiele dader zijn slachtoffer(s) eerst doodt en dan “*verkracht*” of “*aanrandt*”.³³⁸ Doordat de wet alleen maar de zwaarste kwalificaties vermeldt, is het voldoende dat de rechtstreekse causaliteit tussen het geveerde basismisdrijf en het dodelijke gevolg ontbreekt om niet in de lijst van de verplichte TBS te vallen.³³⁹

§ 3. *Facultatieve TBS*

Naast de verplichte gevallen waarin de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank moet opgelegd worden, zijn er ook gevallen waarin de terbeschikkingstelling kán opgelegd worden. Artikel 34*quater* van het Strafwetboek bepaalt in welke gevallen de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank kan worden uitgesproken. Het gaat meer bepaald om:

³³⁵ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 5; Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp TBS, *Parl.St.* Senaat 2006-2007, 3-2054/1, 5-6; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 223.

³³⁶ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 12.

³³⁷ Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 224.

³³⁸ In dit laatste geval kan er per definitie eigenlijk wel niet meer gesproken worden van verkrachting of aanranding, aangezien de dood van het slachtoffer het karakter van een zedenmisdrijf ontnemt.; Advies Raad van State bij het Wetsontwerp TBS, *Parl.St.* Senaat 2006-2007, 3-2054/1, 54; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150.

³³⁹ S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150.

1. De veroordelingen ten aanzien van personen die, na tot een straf van ten minste vijf jaar gevangenis te zijn veroordeeld wegens feiten waardoor opzettelijk ernstig lijden of ernstig lichamelijk letsel of schade aan de geestelijke of lichamelijke gezondheid wordt veroorzaakt, binnen een termijn van tien jaar, te rekenen vanaf het ogenblik dat de veroordeling in kracht van gewijsde is gegaan, opnieuw veroordeeld wordt wegens gelijkaardige feiten;
2. De veroordelingen op grond van de artikelen:
 - Art. 136*bis*, 136*ter*, 136*quater*, 136*quinquies*, 136*sexies*, 136*septies* Sw.: ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht;
 - Art. 347*bis*, § 4, 1° *in fine* Sw.: gijzelneming met de dood tot gevolg;
 - Art. 393 Sw.: doodslag;
 - Art. 394 Sw.: moord;
 - Art. 395 Sw.: oudermoord;
 - Art. 396 Sw.: kindermoord;
 - Art. 397 Sw.: vergiftiging;
 - Art. 417*quater*, derde lid, 2° Sw.: onmenselijke behandeling met de dood tot gevolg;
 - Art. 433*octies*, 1° Sw.: mensensmokkel met de dood tot gevolg;
 - Art. 475: roofmoord;
 - Art. 518, derde lid Sw.: opzettelijke brandstichting met de dood tot gevolg;
 - Art. 532 Sw.: doodslag om vernieling of schade te vergemakkelijken of straffeloosheid te verzekeren.
3. De veroordelingen op grond van de artikelen:
 - Art. 372 Sw.: aanranding van de eerbaarheid zonder geweld of bedreiging op een minderjarige;
 - Art. 373, tweede en derde lid Sw.: aanranding van de eerbaarheid met geweld of bedreiging op een minderjarige;
 - Art. 375 Sw.: verkrachting;
 - Art. 376, tweede en derde lid: verkrachting of aanranding van de eerbaarheid met foltering of ten aanzien van een kwetsbaar slachtoffer of met gebruik van een wapen;
 - Art. 377, eerste, tweede, vierde en zesde lid Sw.: bij strafverzwaring i.v.m. de hoedanigheid van de dader behalve bij aanranding van de eerbaarheid en verkrachting op een meerderjarige.

De feiten die in deze lijst zijn opgenomen en dus aanleiding kunnen geven tot een facultatieve terbeschikkingstelling zijn volgens de regering onduidelijk, maar niet even afschuwelijk als de feiten

opgesomd in de lijst van de verplichte TBS. Met deze toch wel specifieke lijst wil de regering aantonen dat ze “wilskrachtig wil strijden tegen de meest ernstige vormen van geweldpleging, maar ze houdt eveneens rekening met het feit dat, aangezien de terbeschikkingstelling een bijzonder zware maatregel is (hiermee kan men een veroordeelde gedetineerd houden gedurende een zeer lange tijd na het aflopen van zijn straf), die beperkt moet blijven tot de meest ernstige misdrijven die sociaal onaanvaardbaar zijn en die ook meestal de meest zwakke personen in onze maatschappij raken.”³⁴⁰

Ook bij deze lijst kan de vraag worden gesteld waarom de wetgever nu net wel die artikelen en niet (nog) andere heeft opgenomen, of waarom enkele misdrijven van deze lijst niet bij de lijst van de verplichte TBS staan. Het is toch enigszins een beangstigende gedachte dat de wetgever dergelijke subjectieve begrippen, als “ernstig” en “afschuwelijk”, gebruikt om het onderscheid te maken tussen de verplichte en de facultatieve terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank.³⁴¹ Ze stelt dat de feiten van de facultatieve lijst minder afschuwelijk zijn dan die van de verplichte lijst en houdt zich het dus met andere woorden het recht voor om te bepalen wat als afschuwelijk moet gecatalogeerd worden. Zijn feiten van moord, moord om diefstal of genocide minder afschuwelijk dan bijvoorbeeld verkrachting of aanranding met de dood tot gevolg? Waarom zouden personen die bijvoorbeeld een roofmoord of genocide plegen een minder ernstig gevaar zijn voor de maatschappij zijn dan de dader van een ontvoering van een minderjarige met de dood tot gevolg of de dader van een terroristisch misdrijf met enkele doden? Deze indeling lijkt op zijn minst dan ook niet consistent en onvoldoende transparant, aangezien de wetgever enkel gebruik maakt van het criterium ‘aard van het misdrijf’ zonder rekening te houden met de individuele periculositeit van de dader.³⁴² De vraag is dan ook of dit gehanteerde subjectief criterium een toetsing van het Grondwettelijk Hof zou doorstaan wanneer het in de toekomst de vraag voorgelegd krijgt of het afschuwelijke, dan wel onduidbare karakter van bepaalde feiten een objectief en pertinent onderscheid uitmaakt om een dergelijk verschil in de strafmaat te rechtvaardigen.³⁴³

³⁴⁰ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp TBS, *Parl.St.* Senaat 2006-2007, 3-2054/1, 6-7; S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 224.

³⁴¹ S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150.

³⁴² K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 22; P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 65.

³⁴³ S. DE DECKER, “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 150-151.

§ 4. *Samenlopende misdrijven*

In de regel wordt de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank uitgesproken voor de zwaarste straf. Bij samenloop tussen bepaalde misdrijven die onder de regeling van de terbeschikkingstelling vallen en misdrijven die niet onder die regeling vallen, rijzen er problemen. Het Hof van Cassatie oordeelde in vroegere rechtspraak dat bij een veroordeling voor een verkrachting en drugsbezit geen terbeschikkingstelling kon worden uitgesproken, omdat de terbeschikkingstelling moet uitgesproken worden bij de zwaarste straf. In dat geval werd de zwaarste straf uitgesproken voor het drugsmisdrijf, dat niet onder het toepassingsgebied van de terbeschikkingstelling viel. Om aan deze problematiek tegemoet te komen, heeft de wetgever artikel 34*quater*, 4° Sw. in het leven geroepen.³⁴⁴ Dat artikel bepaalt dat het de rechter de TBS nu ook kan uitspreken bij samenloop tussen verschillende wanbedrijven, bij samenloop tussen verschillende misdaden, en wanneer één feit verscheidene misdrijven opleverde, of wanneer verschillende misdrijven de opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van eenzelfde misdadig opzet.³⁴⁵

E. Duur, aanvang en einde van de termijn

De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank kan zowel in het geval van een verplichte, als in het geval facultatieve terbeschikkingstelling voor een termijn van minimum vijf jaar tot maximum 15 jaar opgelegd worden.³⁴⁶ Met de wet van 26 april 2007 worden de termijnen dus enigszins wat aangepast in vergelijking met de termijnen van de Wet Bescherming Maatschappij. De minimumtermijn van één jaar in de Wet Bescherming Maatschappij wordt opgetrokken tot een minimumtermijn van vijf jaar in de nieuwe regeling. De maximumtermijn van twintig jaar in de Wet Bescherming Maatschappij wordt dan weer verlaagd tot vijftien jaar.

In de parlementaire voorbereidingen kan men vooral langs de zijde van extreemrechts, bij monde van de heer B. LAEREMANS van het Vlaams belang, kritiek horen op de aanpassing van de termijnen.³⁴⁷ De minister van Justitie redeneert dat een maximumtermijn van vijftien jaar lang genoeg is, omdat wanneer een delinquent veroordeeld wordt tot een gevangenisstraf van dertig jaar met TBS voor een termijn van vijftien jaar, de veroordeelde voor een periode van vijfenveertig jaar achter de tralies kan worden gehouden.³⁴⁸ Dit moet volgens de minister voldoende zijn. Door de minimum-, maar vooral de

³⁴⁴ Zoals ingevoerd door Wet van 30 november 2011 tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie betreft, BS 20 januari 2012.

³⁴⁵ Cass. 22 mei 2007, AR P.07.0221.N, onuitg.; X. "Terbeschikkingstelling bij samenloop met niet-seksuele misdrijven", *NjW* 2012, afl. 256, (96) 96; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 224.

³⁴⁶ Art. 34*ter* Sw. en art. 34*quater* Sw.

³⁴⁷ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 9 en 14.

³⁴⁸ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23.

maximumtermijn aan te passen probeert de wetgever het een en ander wat evenwichtiger te maken. Maar of met de aanpassing van de maximumtermijn het evenwicht is hersteld, gelet op het uitgebreide toepassingsgebied, is dan ook sterk te betwijfelen.³⁴⁹

De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank vangt, zoals de terbeschikkingstelling van de regering, aan na het verstrijken van de effectieve hoofdstraf.³⁵⁰

Buiten het geval van een inwilliging van het verzoek tot ontheffing van de TBS, neemt de terbeschikkingstelling definitief een einde na het verstrijken van de bij de rechter vastgestelde termijn.³⁵¹

F. Procedure tot uitvoering van de TBS

§ 1. *Algemeen*

Met de inwerkingtreding van de wet van 26 april 2007 op 1 januari 2012 is niet langer de minister van Justitie bevoegd voor de uitvoering van de terbeschikkingstelling, maar behoort die bevoegdheid voortaan tot de bijzondere bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechtbanken.³⁵² Deze bevoegdheden worden opgenomen in de Wet Externe Rechtspositie van 17 mei 2006 in titel *XIbis* ‘Bijzondere bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechtbank’.³⁵³ De uitvoeringsbevoegdheid is dus van de uitvoerende macht naar de rechterlijke macht verschoven, wat het vertrouwen in deze sanctie moet versterken.³⁵⁴

In wat volgt zal, in chronologische orde, de procedure tot uitvoering van TBS worden besproken. Meer bepaald zal nagegaan worden welke adviezen vooraf moeten worden ingewonnen en welke beslissing de strafuitvoeringsrechtbank kan nemen. In een volgend punt zal het verloop van de

³⁴⁹ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 12; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “‘Wat je doet, niet wie je bent’”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23.

³⁵⁰ Art. 34ter Sw. en art. 34^{quater} Sw.; Art. 95/2 Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, “De aanvang van de nieuwe bijkomende straf van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank” (noot onder Su. Antwerpen 20 april 2012), *RABG* 2012-13, (919) 919.

³⁵¹ Art. 95/2 Wet Externe Rechtspositie; P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 66.

³⁵² C. CONINGS, “Terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *NjW* 2014, afl. 297, (174) 174.

³⁵³ Zie: Titel *XIbis* “Bijzondere bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechtbank’ van de Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelde tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

³⁵⁴ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003, 7; P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 64; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 225.

terbeschikkingstelling worden bekeken.³⁵⁵ Tenslotte zal er in een laatste punt ook nog aandacht zijn voor de ontheffing van de terbeschikkingstelling.³⁵⁶

Vooraleer de TBS echt kan aanvangen, dient voorafgaand aan het verstrijken van de hoofdstraf nog een activeringsprocedure te worden doorlopen.³⁵⁷ Voor de uitvoering van de terbeschikkingstelling moet een onderscheid worden gemaakt naargelang de delinquent hetzij nog gedetineerd is, hetzij zich in voorwaardelijke invrijheidstelling of in voorlopige invrijheidstelling met het oog op het verwijderen van het grondgebied, bevindt. In het eerste geval zal de gevangenisdirecteur een advies moeten verlenen aan de strafuitvoeringsrechtbank. In het andere geval moet het Openbaar Ministerie advies verlenen.³⁵⁸

§ 2. De veroordeelde is gedetineerd

In het geval dat de betrokkene zich dus nog in de gevangenis bevindt aan het einde van de hoofdstraf, is de gevangenisdirecteur verplicht om een gemotiveerd advies te verlenen omtrent de vrijheidsbenaming of invrijheidstelling onder toezicht. Dit advies moet uiterlijk vier maanden voor het verstrijken van de effectieve hoofdstraf verleend worden.³⁵⁹ Om dit advies te geven stelt de directeur een dossier samen en hoort hij de veroordeelde.³⁶⁰ Wanneer de betrokkene een seksueel delinquent is en dus een straf ondergaat voor de feiten bedoeld in de artikelen 372, 373, tweede en derde lid, 375, 376, tweede en derde lid, of 377, eerste, tweede, vierde en zesde lid van het Strafwetboek, dan zal bij het dossier een omkleed advies van een instantie dat gespecialiseerd is in de diagnostische expertise van seksuele delinquenten moeten worden toegevoegd.³⁶¹ Het horen van de veroordeelde moet volgens een Ministeriële Omzendbrief worden beschouwd als een informeel onderhoud tussen de gevangenisdirecteur en de betrokkene waarbij de bijstand van de raadsman van de veroordeelde niet voorzien wordt.³⁶² De directeur kan voorstellen om bijzondere voorwaarden op te leggen aan de veroordeelde indien hij van oordeel is, dat met betrekking tot de invrijheidstelling onder toezicht van de betrokkene, een positief advies dient verleend te worden.³⁶³ Het dossier wordt dan uiteindelijk overgezonden naar de griffie van de bevoegde strafuitvoeringsrechtbank en naar het

³⁵⁵ Zie infra.

³⁵⁶ Zie infra.

³⁵⁷ V. DE SOUTER, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank", *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444.

³⁵⁸ Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 225.

³⁵⁹ Art. 95/3, §1 en §2, eerste lid Wet Externe Rechtspositie.

³⁶⁰ Art. 95/3, §2, tweede lid Wet Externe Rechtspositie j° art. 31, §1, §2 en §4 Wet Externe Rechtspositie.

³⁶¹ Art. 95/3, derde lid Wet Externe Rechtspositie.

³⁶² M.O. nr. 1813, 18 november 2011, m.b.t. de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, onuitg.; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 225.

³⁶³ Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 225.

bijhorend Parket. De veroordeelde krijgt ook een afschrift van het advies van de directeur.³⁶⁴ Binnen de maand na de ontvangst van het advies van directeur, moet het Openbaar Ministerie op haar beurt een advies geven over de al dan niet invrijheidstelling onder toezicht van de betrokken ter beschikking van de strafuitvoeringsrechtbank gestelde veroordeelde.³⁶⁵

De termijn van vier maanden voor het verstrijken van de effectieve hoofdstraf tegen wanneer de directeur een advies moet uitbrengen is niet op straffe nietigheid voorgeschreven, evenmin is er enige sanctie in de wet voorzien.³⁶⁶

In de rechtspraak zijn reeds gevallen bekend waarbij deze termijn niet wordt nageleefd. Dit is onder andere ook het geval bij een veroordeelde die reeds door de gevangenisdirecteur in vrijheid was gesteld, maar pas veertien dagen later door de strafuitvoeringsrechtbank beslist werd tot vrijheidsbeneming in het kader van de TBS. De strafuitvoeringsrechtbank argumenteerde dat het niet de bedoeling kan zijn geweest van de wetgever dat ten gevolge van een situatie van overmacht de terbeschikkingstelling niet meer kan uitgevoerd of gecontroleerd worden gelet op de specifieke doeleinden van de terbeschikkingstelling, namelijk het beschermen van de maatschappij.³⁶⁷ Het Hof van Cassatie bevestigde de uitspraak van de strafuitvoeringsrechtbank.³⁶⁸

In strafrechtsprocedures moet er steeds voorzichtig worden omgesprongen met termijnen en procedures, zeker in het kader van een vrijheidsberoving. Om soortgelijke probleemsituaties te voorkomen, lijkt het mij dan ook aangeraden om dit euvel via wetgevend initiatief weg te werken door bijvoorbeeld de argumentatie van de strafuitvoeringsrechtbank in de wet op te nemen.³⁶⁹

§ 3. De veroordeelde is in vrijheid gesteld

Ook wanneer de veroordeelde tijdens de uitvoering van zijn hoofdstraf in vrijheid is gesteld, moet er voorafgaand aan de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank advies verleend worden. Het is dus helemaal niet uitgesloten dat een veroordeelde tot TBS, tijdens zijn hoofdstraf in vrijheid

³⁶⁴ Art. 31, §4 Wet Externe Rechtspositie.

³⁶⁵ Art. 95/4 Wet Externe Rechtspositie

³⁶⁶ Cass. 24 juli 2012, AR P.12.1185.N, *Pas.* 2012, afl. 6-7-8, 1540; Cass. 17 september 2013, AR P.13.1504.N; Su. Antwerpen 20 april 2012, *RABG* 2012, afl. 13, 915-919, noot Y. VAN DEN BERGE; Su. Antwerpen 12 juli 2012, nr. VZ 12/1434, *Limb.Rechtsl.* 2012, afl. 4, 277; Su. Gent 24 september 2012, *TGR-TWVR* 2013, afl. 2, 135.

³⁶⁷ Su. Antwerpen 20 april 2012, *RABG* 2012, afl. 13, 915-919, noot Y. VAN DEN BERGE; Su. Antwerpen 12 juli 2012, nr. VZ 12/1434, *Limb.Rechtsl.* 2012, afl. 4, 277.

³⁶⁸ Cass. 22 mei 2012, AR.P.12.0761N; Y. VAN DEN BERGE, “De aanvang van de nieuwe bijkomende straf van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank” (noot onder Su. Antwerpen 20 april 2012), *RABG* 2012-13, (919) 921.

³⁶⁹ Y. VAN DEN BERGE, “De aanvang van de nieuwe bijkomende straf van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank” (noot onder Su. Antwerpen 20 april 2012), *RABG* 2012-13, (919) 921.

wordt gesteld.³⁷⁰ Hier ligt het initiatief weliswaar niet bij de directeur van de gevangenis waar de veroordeelde opgesloten zit, maar ligt het initiatief bij het Openbaar Ministerie.³⁷¹ Wanneer de veroordeelde voorwaardelijk in vrijheid is gesteld moet het advies uiterlijk vier maanden voorafgaand aan de definitieve invrijheidstelling ingediend zijn. Indien de veroordeelde zich in de strafuitvoeringsmodaliteit van een voorlopige invrijheidstelling bevindt, moet het advies uiterlijk één maand nadat de veroordeelde op het grondgebied is teruggekeerd, ingediend worden.³⁷² Dit laatste geval heeft betrekking op veroordeelden zonder recht op verblijf op het Belgisch grondgebied en met een geheel van straffen boven de drie jaar, maar die in vrijheid worden gesteld in het kader van de voorlopige invrijheidstelling met het oog op de verwijdering van het Belgische grondgebied.³⁷³

§ 4. *Behandeling door de strafuitvoeringsrechtbank*

De behandeling van de zaak vindt plaats op de eerste nuttige zitting van de strafuitvoeringsrechtbank na de ontvangst van het advies van het Openbaar Ministerie. Deze zitting moet plaatsvinden uiterlijk twee maanden vóór het verstrijken van de effectieve hoofdstraf. Ingeval het advies van het Openbaar Ministerie niet wordt toegezonden binnen de bij artikel 95/4 Wet Externe Rechtspositie bepaalde termijn,³⁷⁴ dient het Openbaar Ministerie zijn advies schriftelijk uit te brengen voor of tijdens de zitting.³⁷⁵

Ook de termijn waarbinnen de zitting moet plaatsvinden is niet op straffe van nietigheid voorgeschreven, noch is er een sanctie voorzien. Toch lijkt het Hof van Cassatie de mening toegedaan dat wanneer de termijn verstreken is, de strafuitvoeringsrechtbank geen uitspraak meer kan doen.³⁷⁶ Het is m.i. daarom ook nuttig om eens kort na te gaan wat met *'het verstrijken van de effectieve hoofdstraf'* wordt bedoeld.

Het verstrijken van de effectieve hoofdstraf, kan wijzen op het effectief uitzitten van de hoofdstraf in de gevangenis. In het kader van uitstel van de hoofdstraf, begint, ingevolge de ministeriële omzendbrief, de termijn te lopen bij het verstrijken van het uitstel.³⁷⁷ Wanneer aan de veroordeelde

³⁷⁰ V. DE SOUTER, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank", *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444.

³⁷¹ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23.; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 225.

³⁷² Art. 95/4 Wet Externe Rechtspositie.

³⁷³ Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 226.

³⁷⁴ Dit is één maand na het advies van de directeur ingeval van detentie, vier maanden in geval van voorwaardelijke invrijheidstelling, of één maand in geval van voorlopige invrijheidstelling. Zie supra.

³⁷⁵ Art. 95/5, §1 Wet Externe Rechtspositie

³⁷⁶ Cass. 17 september 2013, AR P.13.1504.N.

³⁷⁷ Min.Omz. nr. 1813, 18 november 2011, m.b.t. de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, onuitg; Cass. 17 september 2013, AR P.13.1504.N, concl. A. VAN INGELGEM

een voorwaardelijke invrijheidstelling is toegekend, dan begint de termijn van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank pas te lopen bij het verstrijken van de proeftermijn van de voorwaardelijke invrijheidstelling.³⁷⁸

Nadat de veroordeelde, de gevangenisdirecteur, als de betrokkene gedetineerd is, en het slachtoffer in kennis zijn gesteld van de dag, het uur en de plaats van de zitting conform artikel 95/5, §2 Wet Externe Rechtspositie, zal de strafuitvoeringsrechtbank ter zitting de veroordeelde, het Openbaar Ministerie en, als de betrokkene gedetineerd is, ook de directeur horen.³⁷⁹ Op te merken is dat de veroordeelde aanwezig moet zijn.³⁸⁰ Ook het slachtoffer wordt gehoord in verband met de bijzondere voorwaarden die kunnen worden opgelegd en zijn belang zijn. Sinds 1 januari 2014 bepaalt de wet dat het slachtoffer aanwezig is op de zitting voor de tijd die nodig is om deze voorwaarden te onderzoeken. Op die zitting zullen de directeur en het Openbaar Ministerie hun voorgestelde voorwaarden toelichten en kan het slachtoffer zijn opmerkingen voordragen.³⁸¹ De bewoording van deze wet is misschien ietwat ongelukkig gekozen, omdat het met de bewoording “aanwezig is” laat uitschijnen dat het slachtoffer op de zitting aanwezig moet zijn, terwijl het volgende lid van dat artikel poneert dat het slachtoffer zich ook kan laten vertegenwoordigen door een raadsman.³⁸² Het lijkt me dus geenszins een verplichting voor het slachtoffer om op de zitting *in personam* te verschijnen. Daarnaast kan de strafuitvoeringsrechtbank het ook nodig achten om nog andere personen te horen.³⁸³

Net als bij de terbeschikkingstelling van de regering van de Wet Bescherming Maatschappij is de regel dat de zitting achter gesloten deuren plaatsvindt, tenzij dat de veroordeelde om een openbare zitting verzoekt op voorwaarde dat geen gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede orde of de nationale veiligheid.³⁸⁴

De strafuitvoeringsrechtbank dient binnen een termijn van veertien dagen nadat de zaak in beraad is genomen, een beslissing te nemen. Ook deze termijn is, net zoals de hoger vermelde termijnen, niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Evenmin is er in een sanctie voorzien.³⁸⁵ Het is zelfs mogelijk

³⁷⁸ M.O. nr. 1813, 18 november 2011, m.b.t. de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, onuitg.; Cass. 17 september 2013, AR P.13.1504.N, concl. A. VAN INGELGEM; P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 65.

³⁷⁹ Art. 95/6, eerste lid Wet Externe Rechtspositie

³⁸⁰ Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 226.

³⁸¹ Art. 95/6, tweede lid Wet Externe Rechtspositie, zoals aangevuld door art. 29 van de Wet van 15 december 2013 houdende diverse bepalingen met het oog op de verbetering van de positie van het slachtoffer in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 19 december 2013.

³⁸² Art. 95/6, derde lid Wet Externe Rechtspositie.

³⁸³ Art. 95/6, vierde lid Wet Externe Rechtspositie.

³⁸⁴ Art. 95/6 vijfde lid Wet Externe Rechtspositie.

³⁸⁵ Art. 95/7, §1 Wet Externe Rechtspositie; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl.

dat de strafuitvoeringsrechtbank een uitspraak doet op verwijzing na een cassatiearrest en na de termijn van veertien dagen, zonder de wettigheid van de beslissing aan te tasten.³⁸⁶

§ 5. De beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank

Wanneer de hoven en rechtbanken naast de hoofdveroordeling ook nog de bijkomende straf van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank hebben opgelegd, moet de strafuitvoeringsrechtbank voordat de effectieve hoofdstraf is verstreken, een beslissing nemen of de betrokken persoon hetzij (verder) van zijn vrijheid wordt beroofd, hetzij dat hij in vrijheid wordt gesteld onder toezicht.³⁸⁷ Het is van geen belang of de terbeschikkingstelling facultatief of verplicht door de hoven en rechtbanken is opgelegd. De strafuitvoeringsrechtbank zal sowieso nagaan of de betrokken persoon al dan niet in detentie moet. Het verplichte karakter van een terbeschikkingstelling wijst er enkel op dat de wetgever vindt dat bij dergelijke ernstige en afschuwelijke misdrijven de mogelijkheid bestaat om de veroordeelde langer te detineren.³⁸⁸

a. Beslissing tot vrijheidsbeneming

Wanneer de strafuitvoeringsrechtbank oordeelt dat een risico op het plegen van ernstige strafbare feiten, die de fysieke of psychische integriteit van derden aantasten, en via een invrijheidstelling onder toezicht niet kan worden ondervangen door het opleggen van bijzondere voorwaarden, zal ze beslissen om de veroordeelde (verder) van zijn vrijheid te beroven.³⁸⁹

De beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank wordt aan alle partijen, het slachtoffer inclusief, schriftelijk ter kennis gebracht binnen de vierentwintig uur.³⁹⁰ Het vonnis wordt uitvoerbaar op het ogenblik dat de effectieve hoofdstraf is verstreken. In het geval dat de veroordeelde zich reeds in een situatie van vervroegde invrijheidstelling bevond zal de TBS, zoals reeds hoger aangegeven,³⁹¹ ingaan na het ondergaan van de proefperiode.³⁹²

116, (21) 23; P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 65; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 226.

³⁸⁶ Cass. 9 juli 2013, AR P.13.1070.F.

³⁸⁷ Art. 95/2, §2, eerste lid Wet Externe Rechtspositie.

³⁸⁸ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23.

³⁸⁹ Art. 95/2, §3 Wet Externe Rechtspositie.

³⁹⁰ Art.95/7, §3, eerste en tweede lid Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

³⁹¹ Zie supra.

³⁹² Art. 95/8 Wet Externe rechtspositie.

In deze laatste situatie zal wel zelden de beslissing genomen worden om de veroordeelde van zijn vrijheid te beroven, omdat hij al voorwaardelijk was vrij gelaten met betrekking tot zijn hoofdstraf en dus aan de voorwaarden van die vervroegde invrijheidstelling voldeed. De beslissing tot voorwaardelijke invrijheidstelling van de betrokkenen impliceert dus dat de betrokkene geen ernstig gevaar (meer) betekent voor de samenleving en dus niet van zijn vrijheid dient beroofd te worden. Daarom zal de strafuitvoeringsrechtbank in deze geschetste situatie eerder oordelen dat de veroordeelde in het kader van de TBS in vrijheid onder toezicht wordt gesteld.³⁹³

Tegen de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank tot vrijheidsbeneming van de ter beschikking van de strafuitvoeringsrechtbank gestelde persoon kan geen beroep worden aangetekend. Ook bij de beslissingen in verband met de strafuitvoeringsmodaliteiten is geen hoger beroep mogelijk. Wat wel tot de mogelijkheden behoort, is het cassatieberoep.³⁹⁴ Enkel het Openbaar Ministerie en de veroordeelde kunnen cassatieberoep aantekenen. Het slachtoffer kan dit dus niet. Het Parket kan ambtshalve of op bevel van minister van Justitie cassatieberoep aantekenen binnen een termijn van vierentwintig uur, te rekenen vanaf de uitspraak van de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank.³⁹⁵ De veroordeelde kan zelf geen cassatieberoep aantekenen ten gevolge van een arrest van het Hof van Cassatie van 15 juni 2010.³⁹⁶ In dit arrest besliste het Hof dat de advocaat van de veroordeelde en niet de veroordeelde zelf cassatieberoep moet aantekenen. Dit cassatieberoep moet binnen een termijn van vijftien dagen na het uitspreken van vonnis worden ingesteld. Het cassatieberoep heeft geen schorsende werking, in tegenstelling tot het cassatieberoep tegen een strafuitvoeringsmodaliteit. Dit betekent concreet dat de veroordeelde tijdens de procedure voor het Hof van Cassatie opgesloten blijft.³⁹⁷ Indien het Hof van Cassatie oordeelt dat de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank verboden moet worden, dan verwijst ze de zaak naar een andere strafuitvoeringsrechtbank die uitspraak moet doen binnen de veertien dagen.³⁹⁸

³⁹³ Art. 95/2, §2, tweede lid Wet Externe Rechtspositie; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23; V. DE SOUTER, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

³⁹⁴ P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 66.

³⁹⁵ Art. 96 en 97 Wet Externe Rechtspositie.

³⁹⁶ Cass. 15 juni 2010, AR P.10.0878.N, *Juristenkrant* 2010, afl. 213, 6; *Pas.* 2010, afl. 6-8, 1905, concl. DE SWAEF; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

³⁹⁷ Art. 97, §3, eerste lid Wet Externe Rechtspositie en Art. 98 Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

³⁹⁸ Art. 98 Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

b. Beslissing tot invrijheidstelling onder toezicht

De strafuitvoeringsrechtbank heeft zoals de minister van Justitie destijds kon, de mogelijkheid om, in het geval van een invrijheidstelling, de betrokkene aan bepaalde voorwaarden te onderwerpen. De strafuitvoeringsrechtbank kan de veroordeelde, indien de invrijheidstelling onder toezicht wordt toegekend, algemene voorwaarden, zoals bepaald door artikel 55 van Wet Externe Rechtspositie, opleggen.³⁹⁹ Dat artikel bepaalt dat de betrokkene geen misdrijven mag plegen, een gekend vast adres moet hebben en gevolg moet geven aan de oproepen van het Openbaar Ministerie en de justitieassistentie.⁴⁰⁰

Naast deze algemene voorwaarden heeft de strafuitvoeringsrechtbank ook de mogelijkheid om ook geïndividualiseerde bijzondere voorwaarden op te leggen. Deze bijzondere voorwaarden zullen worden opgelegd indien het risico van het plegen van ernstige strafbare feiten, die de fysieke of psychische integriteit van personen kunnen aantasten, moet ondervangen worden of noodzakelijk blijken in het belang van de slachtoffers.⁴⁰¹ Bij seksuele delinquenten zou deze bijzondere voorwaarde bijvoorbeeld kunnen bestaan in het volgen van een begeleiding.⁴⁰²

De regels in verband met het ter kennis brengen van de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank, de uitvoerbaarheid van de beslissing en de mogelijkheid tot het cassatieberoep zijn gelijk aan deze die behandeld zijn bij de beslissing tot vrijheidsbeneming. Hierop zal dus verder niet worden op ingegaan.⁴⁰³

In het geval dat zich een situatie voordoet die niet te rijmen valt met de voorwaarden die opgelegd zijn door de strafuitvoeringsrechtbank, dan kan die rechtbank, op verzoek van het Parket, de beslissing tot toekenning van de invrijheidstelling onder toezicht intrekken en een nieuwe beslissing nemen.⁴⁰⁴

G. Het verloop van de TBS

Ook tijdens de uitvoering van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank kan een veroordeelde genieten van bepaalde strafuitvoeringsmodaliteiten.⁴⁰⁵ De strafuitvoeringsrechtbanken kunnen aan ter beschikking van de strafuitvoeringsrechtbank gestelde veroordeelden

³⁹⁹ Art. 95/7, §2, eerste lid Wet Externe Rechtspositie.

⁴⁰⁰ Art. 55 Wet Externe Rechtspositie.

⁴⁰¹ Art. 95/7, §2, tweede lid Wet Externe Rechtspositie.

⁴⁰² Art. 95/7, §2, derde lid Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

⁴⁰³ Zie supra.

⁴⁰⁴ Art; 95/9 Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 227.

⁴⁰⁵ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23.

uitgaansvergunningen, penitentiair verlof, beperkte detentie, elektronisch toezicht en vrijheid onder toezicht toestaan.⁴⁰⁶ Hierbij moet wel één uitzondering in acht worden genomen, namelijk dat veroordeelden tot TBS, in het kader van een TBS, logischerwijze niet kunnen worden toegekend met het oog op het voorbereiden van een voorwaardelijke invrijheidstelling.⁴⁰⁷

Het moet dus wel degelijk benadrukt worden dat het de strafuitvoeringsrechtbank is die over de toekenning van deze strafuitvoeringsmodaliteiten beslist en niet de minister van Justitie en zijn penitentiaire administratie zoals bijvoorbeeld het geval is bij toekenning van de uitgaansvergunning of penitentiair verlof van “gewone veroordeelden”.⁴⁰⁸ De procedures met betrekking tot de toekenning, herroeping, schorsing of herziening van deze strafuitvoeringsmodaliteiten lopen *mutatis mutandis* grotendeels gelijk met de regels voor de strafuitvoeringsmodaliteiten in de “gewone” strafuitvoering.⁴⁰⁹ In deze masterproef zullen deze voorwaarden niet uitvoerig worden besproken, aangezien de omvang van de masterproef anders te groot zou worden.⁴¹⁰

Een vernieuwing in de wetgeving is dat de strafuitvoeringsrechtbank na één jaar vrijheidsberoving onder het stelsel van de TBS, ambtshalve de mogelijkheid onderzoekt of de betrokken persoon niet in aanmerking komt om onder het stelsel van de invrijheidstelling onder toezicht te worden geplaatst.⁴¹¹ Ook in dit geval zal voorafgaand aan het einde van de termijn van één jaar adviezen moeten van de directeur en het openbaar ministerie moeten ingewonnen worden.⁴¹² Indien vastgesteld wordt dat de veroordeelde niet langer een ernstig gevaar voor de maatschappij vormt, kan beslist worden om de persoon onder het stelsel van de invrijheidstelling onder toezicht te plaatsen.⁴¹³ Mocht de strafuitvoeringsrechtbank toch tot een beslissing tot vrijheidsbeneming komen, zal ze een datum

⁴⁰⁶ V. DE SOUTER, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444; P. DAENINCK, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 66.

⁴⁰⁷ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, “Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 23.

⁴⁰⁸ Zie ook supra in verband met de bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechtbank; V. DE SOUTER, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 228.

⁴⁰⁹ V. DE SOUTER, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 228.

⁴¹⁰ Voor meer info over dit onderdeel, zie: Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 228-236. In deze bijdrage worden de strafuitvoeringsmodaliteiten in het kader van de TBS uitvoerig besproken. De wetgeving betreffende dit onderdeel kan ook worden teruggevonden in de artikelen 95/10 tot 95/20 Wet Externe Rechtspositie.

⁴¹¹ Zie art. 95/21 tot en met 95/25 Wet Externe Rechtspositie; Y. VAN DEN BERGE, “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 233-234.

⁴¹² Art. 95/21, tweede lid en art. 95/22 Wet Externe Rechtspositie.

⁴¹³ Art. 95/23, §3, derde lid Wet Externe Rechtspositie j° art. 95/7 Wet Externe Rechtspositie.

bepalen, waarop de directeur een nieuw advies moet verlenen.⁴¹⁴ Deze termijn mag wel niet langer zijn dan één jaar.⁴¹⁵

H. De ontheffing van de TBS

Zoals reeds gezegd, is de ter beschikking van de strafuitvoeringsrechtbank gestelde veroordeelde na het verstrijken van de opgelegde termijn opnieuw een vrij persoon. Op dat ogenblik wordt hij definitief in vrijheid gesteld en eindigt de TBS.⁴¹⁶ Naast het uitzitten van deze termijn heeft de veroordeelde ook de mogelijkheid om de rechtbank te verzoeken reeds vroeger een einde te stellen aan de terbeschikkingstelling.⁴¹⁷ Deze mogelijkheid bestond ook al in de Wet Bescherming Maatschappij en de procedure is dan ook gelijkaardig.

Het verzoek moet schriftelijk ingediend worden. Zoals in regeling onder de Wet Bescherming Maatschappij, kan de ontheffing van de gevolgen van de TBS slechts gevraagd worden na al een bepaalde periode van de bijkomende straf te hebben ondergaan. De ontheffing kan pas voor het eerst worden gevraagd na reeds twee jaar onder terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank te zijn geplaatst. Indien het verzoek geweigerd wordt, moet de betrokkene opnieuw twee jaar wachten.⁴¹⁸ Na het advies van het Parket, dat alle nuttige inlichtingen kon inwinnen, en het horen van de veroordeelde, zijn raadsman en het Openbaar Ministerie, zal de strafuitvoeringsrechtbank een beslissing nemen.⁴¹⁹ De strafuitvoeringsrechtbank zal het verzoek pas inwilligen, wanneer ze van oordeel is dat er redelijkerwijze niet te vrezen valt dat de veroordeelde nieuwe strafbare feiten zal plegen.⁴²⁰ Ze moet dus oordelen dat het recidiverisico dermate is geminderd, waardoor de betrokken

⁴¹⁴ Art. 95/25, eerste lid Wet Externe Rechtspositie.

⁴¹⁵ Art. 95/25, tweede lid Wet Externe Rechtspositie.

⁴¹⁶ P. DAENINCK, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf", *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 66.

⁴¹⁷ V. DE SOUTER, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank", *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444-445; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 24; P. DAENINCK, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf", *Panopticon* 2009, afl. 3, (63) 66; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 236.

⁴¹⁸ Art. 95/29, §1, tweede lid Wet Externe Rechtspositie; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 24.

⁴¹⁹ Art. 95/29, §2 en art. 95/30, §1, eerste lid, § 3 en §5 Wet Externe Rechtspositie; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 24; Y. VAN DEN BERGE, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering", *T.Strafr.* 2013, afl. 4, (222) 236.

⁴²⁰ Art. 95/30, §5, tweede lid Wet Externe Rechtspositie; K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "Wat je doet, niet wie je bent". De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 24.

persoon eigenlijk geen gevaar meer voor de maatschappij betekent.⁴²¹ Op te merken is dat in deze procedure het slachtoffer niet meer wordt gehoord. De ratio achter deze uitsluiting moet gezocht worden in de verklaring dat dit debat enkel maar handelt over de vraag of kan aangenomen worden dat de veroordeelde geen feiten meer zal plegen.⁴²²

I. De TBS toegepast

Door de uitbreiding van het toepassingsgebied wordt verwacht dat terbeschikkingstelling meer zal toegepast worden door het feit dat de rechterlijke macht nu niet alleen bevoegd is om de TBS uit te spreken, maar nu ook de mogelijkheid heeft om zelf de aard van de terbeschikkingstelling te wijzigen indien zij dit nodig acht. De rechterlijke macht moet op dit gebied haar bevoegdheid en haar macht dus niet meer delen met de minister van Justitie. Maar het is vooral door de uitbreiding van het toepassingsgebied dat verwacht wordt dat de terbeschikkingstelling meer zal uitgesproken worden.⁴²³

Niemand weet vandaag precies hoeveel personen er onder het regime van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank zitten. Ook de minister van Justitie kan op deze vraag die ook gesteld is in de Kamer van Volksvertegenwoordigers geen antwoord geven.⁴²⁴ Uit een persoonlijke navraag bij de Dienst Strafrechtelijk Beleid, afdeling statistieken (hierna afgekort als: DSB) blijkt dat er een achterstand is bij de registratie van de veroordelingen in het Centraal Strafregister, waardoor het moeilijk is om op de vraag hoeveel personen vandaag onder het systeem van de TBS vallen, te antwoorden. Niettegenstaande de achterstand van de registratie kon de DSB toch het reeds beschikbare cijfermateriaal geven. Uit dit voorwaardelijk cijfermateriaal blijkt dat voor de periode van 2007 tot 2011 gemiddeld 35 TBR-veroordelingen zijn uitgesproken. Voor 2012 en 2013 zijn er respectievelijk slechts 11 en 9 veroordelingen tot TBS uitgesproken. Hierdoor lijkt het erop dat zelfs met de achterstand van de registratie in achtgenomen, het aantal toepassingen van de TBS voorlopig stijgt.⁴²⁵ Niettegenstaande blijft de hoeveelheid toepassingen nog steeds erg marginaal. Of dit in de toekomst zo

⁴²¹ V. DE SOUTER, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank", *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444-445.

⁴²² V. DE SOUTER, "De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank", *T.v.W.* 2007, afl. 4, (442) 444-445.

⁴²³ K. VERPROEST en T. VANDER BEKEN, "'Wat je doet, niet wie je bent'. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken", *Fatik* 2007, afl. 116, (21) 24.

⁴²⁴ *Vr. en Antw.* Kamer 2011-12, 28 februari 2012, 73 (Vr. nr. 350 S. De Wit).

⁴²⁵ Opmerking: deze cijfers maken een onderschatting uit van de werkelijkheid ten gevolge van een achterstand bij de registratie van de veroordelingsbulletins in het Centraal Strafregister. Deze achterstand is het meest uitgesproken voor de recentste jaren. Anno november 2012 waren naar schatting +/- 300.000 veroordelingsbulletins nog niet volledig ingevoerd in het Centraal strafregister en dit aantal stijgt nog steeds. Ten gevolge van deze achterstand hebben we geen zicht op het totaal aantal uitgesproken TBR's. Verder is ook gebleken dat nog bijna niet werd gecodeerd op basis van de code TBR(surb) terwijl dit er toch ook al een aantal zouden moeten zijn. Er moeten dus zeker vragen gesteld worden bij de betrouwbaarheid van deze cijfers. (mededeling ontvangen van het DSB)

zal blijven, is af te wachten, maar voorlopig lijkt het erop dat ook de TBS, na de TBR, ondanks een stijging van het aantal toepassingen, eerder een symbolische functie krijgt.⁴²⁶

Besluit

In het laatste hoofdstuk van deel II van deze masterproef wordt de huidige regeling met betrekking tot de terbeschikkingstelling besproken.

De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, of TBS, is dus een bijkomende sanctie die moet of kan opgelegd worden in bepaalde gevallen teneinde de maatschappij te beschermen. Het uitgangspunt van de bescherming van de maatschappij is ook bij deze vorm van terbeschikkingstelling behouden, maar de beoogde doelgroep van de sanctie zijn niet enkel recidivisten, gewoontemisdadigers of seksuele delinquenten. De wetgever heeft het toepassingsgebied zeer sterk uitgebreid door te werken met limitatieve lijsten van misdrijven. Wanneer de rechter dan dergelijk misdrijf voorgeschoteld krijgt, kan of moet hij, afhankelijk of de TBS facultatief of verplicht dient opgelegd te worden, de TBS opleggen. In dit hoofdstuk zijn er omtrent deze lijsten dan ook enkele bedenkingen gemaakt. Zo kan de vraag namelijk gesteld worden waarom de wetgever bepaalde misdrijven in een van de lijsten opneemt, of waarom de wetgever het ene misdrijf in de facultatieve lijst, dan wel in de verplichte lijst plaatst?

Sinds 1 januari 2012 is de regelgeving met betrekking tot de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank in werking getreden. Vanaf dat moment wordt de terbeschikkingstelling geacht een bijkomende straf te zijn en geen maatregel zoals door de wetgever geponeerd werd in het geval van de terbeschikkingstelling van de regering. De wetgever heeft nu zelfs expliciet in de wetgeving laten opnemen dat de TBS een bijkomende straf is. Door deze expliciete veruitwendiging in de wetgeving en de verwijzing in de parlementaire voorbereidingen naar cassatierechtspraak dat de TBS een straf en dus geen maatregel is, heeft de jarenlange discussie eindelijk een eindpunt bereikt en is er omtrent dit punt dan ook geen onduidelijkheid of onzekerheid meer. Dit heeft dus tot het rechtstreekse gevolg dat de gevolgen van een straf ook van toepassing zijn op de TBS. Dit wil bijvoorbeeld concreet betekenen dat de veroordeelde in dit kader nu ook om eerherstel kan vragen.

Naast de verbetering en de verduidelijking van de rechtspositie van de delinquent en de grotere aandacht voor het slachtoffer in de deze regelgeving, is ook de bevoegdheid met betrekking tot de tenuitvoerlegging veranderd. Dit is een van de grootste verschillen. Voorheen lag de bevoegdheid bij de

⁴²⁶ Y. CARTUYVELS, “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, (46) 53.

uitvoerende macht. Nu ligt de bevoegdheid met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de terbeschikkingstelling in handen van een strafuitvoeringsrechtbank die tot de rechterlijke macht behoort. Deze verschuiving brengt dus met zich mee dat de rechterlijke macht bevoegd kan zijn van het begin tot het einde van de strafrechtelijke ketting. Door deze verschuiving zou, volgens de wetgever, ook het vertrouwen in deze sanctie moeten toenemen. Het zullen dus ook de strafuitvoeringsrechtbanken zijn die zullen oordelen over de invrijheidstelling onder toezicht of de vrijheidsbeneming in het kader van de TBS. Tevens zullen ze in dit kader dan ook een beslissing kunnen nemen over het al dan niet toestaan van strafuitvoeringsmodaliteiten, zoals het elektronisch toezicht, beperkte detentie of penitentiair verlof.

Met betrekking tot de toepassingen van de TBS wordt verwacht dat, mede door de uitbreiding van het toepassingsgebied, het aantal veroordeling zal toenemen. Cijfers tonen voorlopig aan dat er inderdaad een stijging is van het aantal toepassingsgevallen. Toch blijft het totaal aantal toepassingsgevallen zeer gering, waardoor het nog af te wachten is of ook de TBS eerder een symbolische functie toegewezen krijgt. Indien een grote stijging van het aantal toepassingsgevallen in de komende jaren uitblijft, dient de wetgever zich misschien toch de vraag te stellen of het nog verdedigbaar is dat deze sanctie tot ons strafbestel behoort en of er misschien niet eens gekeken moet worden naar een ander systeem om de maatschappij op een bijkomende wijze te beschermen.

Deel III: TBS ook elders? Nederland

Inleiding

Na de bespreking van de terbeschikkingstelling van de Strafvueroeringsrechtbank, kunnen we ons afvragen of andere landen met gelijkaardige rechtshistorische achtergrond ook iets kennen zoals de terbeschikkingstelling? Kennen ze ook maatregelen om de maatschappij te beschermen, en zo ja, welke invulling geven ze er aan? In dit werkstuk zal het vergelijkend gedeelte toegespitst worden op Nederland. Een reden hiervoor is, zoals in de algemene inleiding reeds aangegeven, omdat er de laatste jaren met betrekking tot de wetgeving en bepaalde juridische problemen een algemene tendens is om te kijken naar hoe onze noorderburen hiermee omgaan. Een andere reden is het feit dat het wel interessant lijkt om eens na te gaan wat in het Nederlandse rechtsbestel met de TBS bedoeld wordt en te kijken of er geen gelijkenissen te vinden zijn.

In het laatste deel van deze meesterproef zal nagegaan worden wat de situatie in Nederland is en hoe zij de maatschappij trachten te beschermen tegen bepaalde gevaarlijk geachte delinquenten. Er zal vooral nagegaan worden of in hun rechtsbestel ook zoiets als de terbeschikkingstelling bestaat en welke invulling zij eraan geven. Meer concreet zal beknopt even naar het systeem van de Nederlandse terbeschikkingstelling worden gekeken, onder andere wegens de gelijknamige benaming van twee concepten. Daarnaast zal ook beknopt aandacht worden besteed aan de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (hierna afgekort als ISD) dat toch ook sterke gelijkenissen vertoont met de Belgische regelgeving.

Hoofdstuk 1: Nederlandse maatregelen ter bescherming van de maatschappij

Afdeling 1: De terbeschikkingstelling (TBS)

A. Inleiding

Nederland heeft een gelijkaardige rechtshistorische achtergrond als de onze. Ook zij hebben omstreeks 1900 de invloed gekend van strafrechtsgeleerden zoals BECCARIA en LOMBROSO en ook in hun strafrechtssysteem zijn vandaag nog steeds de sporen van deze prominente rechtsgeleerden zeer duidelijk aanwezig. In Nederland wordt niet gesproken over de positivisten en het sociaal verweer, maar spreekt men over de Moderne Richting die met deze periode en met dit gedachtegoed overeenkomen. Door de invloed van strafrechtsgeleerden zoals BECCARIA en LOMBROSO kennen onze noorderburen ook de figuur van de terbeschikkingstelling.⁴²⁷

⁴²⁷ C. KELK, *Nederlands detentierecht*, Deventer, Gouda Quint, 2000, 324.

In Nederland is de terbeschikkingstelling (TBS) dus ook bekend. Sterker nog, ook zij hebben een periode de figuur van de terbeschikkingstelling van de Regering (TBR) gekend, die dan later vervangen is door de terbeschikkingstelling (TBS).⁴²⁸

De Nederlandse terbeschikkingstelling heeft, net als bij ons, ook omstreeks 1930 het licht gezien. In 1928 is de terbeschikkingstelling van de regering voor de toerekeningsvatbare psychopaat ingevoerd. Deze wetten worden ook wel de zogenaamde ‘*Psychopatenwetten*’ genoemd. Met de afschaffing van de Psychopatenwetten in 1988 wordt ook de TBR afgeschaft en vervangen door de TBS. Deze afschaffing is er gekomen na de jarenlange kritiek die de TBR te verduren had.⁴²⁹ Rechters legden steeds vaker langere gevangenisstraffen op en hadden minder vertrouwen in de praatjes van psychiaters. Het vertrouwen in de behandeling van delinquenten daalde. Daarom is bijvoorbeeld het toepassingsgebied aangepast waardoor het enkel in geval van een misdrijf waar een gevangenisstraf van vier jaar of meer opstaat, meer mogelijk was om TBS op te leggen.⁴³⁰

De Nederlandse TBS wordt net zoals bij ons aangewend om de maatschappij te beschermen. Maar het grote verschil met onze terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank is dat de Nederlandse TBS een maatregel is die naast de bescherming van de samenleving, ook verzorging van de betrokkenen tot doel heeft en van toepassing is op personen die ontoerekeningsvatbaar worden geacht⁴³¹. Hierdoor komt de Nederlandse TBS hoofdzakelijk overeen met de Belgische rechtsfiguur van de internering.⁴³² Doordat de Nederlandse TBS en de Belgische TBS iets anders inhouden zal een echte vergelijking moeilijk zijn. Toch is het m.i. interessant om eens even dieper in te gaan op het systeem van de Nederlandse TBS al was het maar om het onderscheid tussen concepten met een gelijkaardige benaming te duiden. Tevens lijkt het me ook interessant omdat de Nederlandse TBS uitgaat van eenzelfde idee, nl. de bescherming van de samenleving. De Nederlandse wetgever is ook van oordeel dat de maatschappij tegen bepaalde personen moet beschermd worden. Daarenboven is het in een bepaalde vorm van die TBS ook mogelijk om deze TBS op te leggen in combinatie met een straf. Ter verduidelijking dient nogmaals gewezen te worden dat dit systeem absoluut niet gelijk is aan het Belgisch systeem van de TBS. Het is dan vooral de ratio achter de mogelijkheid om personen nog langer vast te houden naast een hoofdstraf die de interesse wekt.

In wat volgt, zal dan ook voornamelijk gekeken worden naar de vorm die het dichtste aanleunt bij de Belgische TBS.

⁴²⁸ E.J. HOFSTEE, *TBS*, Deventer, Kluwer 2003, 12.

⁴²⁹ S. VAN MESDAG, “De geschiedenis van TBS”, <http://www.vanmesdag.nl/tbs/de-geschiedenis-van-tbs/> (consultatie: 7 mei 2014).

⁴³⁰ H. PRAAMSMA, “TBR”, <http://www.geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2003-2004/TBR.html> (consultatie: 7 mei 2014).

⁴³¹ C. KELK, *Nederlands detentierecht*, Deventer, Gouda Quint 2000, 327-328.

⁴³² J.C. GOORDEN en T.I. OEI, “Tbs en internering, actuele ontwikkelingen in België”, *Proces* 2007, afl. 1, (17) 17.

B. De Nederlandse TBS

In België was er lange tijd discussie over de juridische aard van de terbeschikkingstelling. De Belgische wetgever oordeelde dat dit een maatregel is, terwijl de rechtspraak en de rechtsleer van mening was dat het een straf uit maakt. Uiteindelijk is de discussie in het voordeel van de rechtspraak en rechtsleer beslecht en heeft de Belgische wetgever met de vervanging van de TBR in de TBS geoordeeld dat de TBS een straf uitmaakt. In Nederland maakt de TBS in het strafrecht geen straf uit, maar is het een maatregel die in een bepaald geval kan gecumuleerd worden met een straf.⁴³³ De strafrechtelijke maatregel is de eerste plaats een maatschappij beveiligende maatregel tegen niet te tolereren beschouwd gevaar. Daarnaast wordt met de oplegging van de TBS aangegeven dat de dader vanwege zijn stoornis niet of in mindere mate een verwijt van zijn gedrag kan worden gemaakt.⁴³⁴

C. Vormen van TBS

De Nederlandse TBS kent twee vormen, nl. de terbeschikkingstelling met dwangverpleging, dat de meest ingrijpende vorm is, en de terbeschikkingstelling met voorwaarden (zonder dwangverpleging).⁴³⁵ De TBS is bedoeld voor zowel ontoerekenbare als verminderd toerekenbare daders. In het geval dat de dader algeheel ontoerekeningsvatbaar is, zal een straf achterwege blijven en kan de persoon ofwel in een psychiatrisch ziekenhuis worden geplaatst, ofwel onder het regime van de TBS met dwangverpleging worden gestoken. Wanneer de persoon verminderd toerekenbaar is, kan daarentegen wel nog een straf worden opgelegd, maar kan dit ook gecombineerd worden met TBS. In het laatste geval wordt dan ook gesproken over de terbeschikkingstelling met voorwaarden.⁴³⁶ Het is dan ook dit laatste geval dat interessant is om eens na te gaan wat bij onze noorderburen de ratio is om naast een straf ook nog TBS op te leggen.

D. De TBS met voorwaarden

Een TBS met voorwaarden is aan de orde als het recidivegevaar naar verwachting afdoende afgewend kan worden door het stellen van voorwaarden die toezien op het gedrag van de ter beschikking gestelde. Hiervan kan sprake zijn bij personen die minder delictgevaarlijk zijn, enig ziektebesef tonen en gemotiveerd zijn voor een behandeling en een niet te ernstig misdrijf hebben begaan.⁴³⁷

Dat de TBS een ingrijpende maatregel is, weet ook de Nederlandse wetgever. Daarom is de oplegging van TBS slechts mogelijk in een bepaald aantal gevallen. Het Nederlandse Wetboek van Strafrecht

⁴³³ C. KELK, *Nederlands detentierecht*, Deventer, Gouda Quint 2000, 327-328.

⁴³⁴ P. IPPEL en F. KOENRAADT, "De terbeschikkingstelling van de regering: quatre-mains van psychiatrie en strafrecht", *Ars Aequi* (Ned.) 1984, (444) 448 en 451.

⁴³⁵ E.J. HOFSTEE, *TBS*, Deventer, Kluwer 2003, 91.

⁴³⁶ C. KELK, *Nederlands detentierecht*, Deventer, Gouda Quint 2000, 327-328.

⁴³⁷ College van procureurs-generaal. "Aanwijzing TBS voorwaarden en voorwaardelijke beëindiging van het bevel tot verpleging van overheidswege (2013A007)", <http://www.om.nl/onderwerpen/tbs/@160855/aanwijzing-tbs-1/> (consultatie: 3 mei 2014).

(Sr.) bepaalt in artikel 37a, eerste lid dat de terbeschikkingstelling kan opgelegd worden in geval het gaat om een misdrijf waarop, naar de wettelijke omschrijving, een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld. Daarnaast is het ook mogelijk om in bepaalde omschreven misdrijven de TBS op te leggen. Het gaat in dat geval onder meer om de verspreiding van geschriften of afbeeldingen ter opruiing⁴³⁸, het veroorzaken van dood en letsel door schuld bij rijden onder invloed⁴³⁹, enz. Opmerkelijk is dat ze de TBS ook gebruiken voor onder andere verkeersmisdrijven. Naast de voorwaarde dat het moet gaan om een misdrijf zoals hierboven omschreven, is een andere vereiste voor de oplegging van de maatregel dat de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van die maatregel eist.⁴⁴⁰

Wanneer door de rechter geoordeeld wordt dat aan de voorwaarden zijn voldaan en dat de dader verminderd toerekeningsvatbaar is, kan hij voorwaarden opleggen. Het Wetboek van Strafrecht geeft een opsomming van de voorwaarden die kunnen worden opgelegd bij een TBS met voorwaarden. Zo kan de rechter een inrichting aanwijzen waarin de betrokkene moet opgenomen worden, of kan hij de betrokkene verplichten om behandeling te volgen bij een aangewezen deskundige.⁴⁴¹ In dit kader kan er wel enige gelijkenis gevonden worden met de Belgische TBS, nl. bij de beslissing tot invrijheidstelling waarbij de strafuitvoeringsrechtbank als bijzondere voorwaarde kan opleggen dat de veroordeelde een bepaalde begeleiding volgt.

Zoals reeds vermeld, is de TBS met voorwaarden een maatregel die kan opgelegd worden wanneer de dader verminderd toerekeningsvatbaar is. De regeling van de Belgische terbeschikkingstelling heeft lange tijd zijn basis gevonden in wetgeving waarin ook de maatregelen die t.a.v. abnormalen konden genomen worden, maar in tegenstelling tot die en op de Nederlandse regeling, heeft de Belgische TBS betrekking op personen die volledig toerekeningsvatbaar worden geacht, aangezien deze TBS moet worden opgelegd bij een hoofdstraf, wat enkel maar mogelijk is bij iemand die schuldbequaam en strafrechtelijk aansprakelijk is. Het systeem van de Nederlandse TBS is van toepassing op personen die niet (geheel) toerekeningsvatbaar zijn. In hun strafrechtssysteem is het dan ook mogelijk om in bepaalde situaties naast een straf een maatregel op te leggen. Op dit gebied heeft België, in tegenstelling tot Nederland, een eensporig stelsel. De Belgische rechter moet kiezen voor ofwel een dwangopname (internering) ofwel straffen. In Nederland kan soms beide.⁴⁴² Dit is met andere woorden vandaag een groot verschilpunt tussen België en Nederland met betrekking tot de TBS. Bij ons gaat het om toerekeningsvatbare delinquenten, of worden ze alleszins toerekeningsvatbaar geacht.

⁴³⁸ Art. 132 Sr.

⁴³⁹ Art. 175, tweede lid, Wegenverkeerswet van 1994.

⁴⁴⁰ Art. 37a, eerste lid, 2° Sr.

⁴⁴¹ Art. 38a, eerste lid, Sr.

⁴⁴² M. HOEVE, E. BLAAUW en H. VAN MARLE, "De tbs vanuit internationaal perspectief. Een vergelijking tussen systemen van omgang met psychisch gestoorde delinquenten in verschillende Westerse landen," *Proces* 2004, afl. 1, (18) 19-20.

Bij hen gaat het om verminderd toerekeningsvatbare delinquenten. Naar mijn inzien dient hier wel opgemerkt te worden dat dit een verschilpunt uitmaakt, want indien men de visie van de wetgever in het kader van de juridische aard van de Belgische TBR in acht neemt, dan deden we, m.i., *in se* net hetzelfde, in die verstande dat in ons geval naast de hoofdstraf ook een beveiligingsmaatregel (en dus geen straf) kon worden opgelegd.

E. TBS met vrijheidsstraf

Ook in Nederland wordt vooropgesteld dat een dader die ontoerekeningsvatbaar is geen straf kan worden opgelegd, maar zoals reeds aangegeven, kan iemand in het Nederlandse systeem ook verminderd toerekeningsvatbaar worden verklaard. Wanneer dit het geval is, kan aan de psychisch gestoorde dader met verminderde toerekeningsvatbaarheid, naast een veroordeling tot de maatregel van de terbeschikkingstelling, ook een gevangenisstraf worden opgelegd. Het opleggen van een gevangenisstraf is facultatief. Het is dus geenszins een verplichting, in tegenstelling tot wat vroeger het geval was. Bovendien mag de gevangenisstraf, ingevolge artikel 38, derde lid Sr., maximum vijf jaar duren. De duur van de TBS met voorwaarden wordt voor twee jaar opgelegd en is verlengbaar met telkens één of twee jaar, met een absolute maximum duur van negen jaar.⁴⁴³ In dit geval kan m.i. wel een gelijkenis worden gezien met de Belgische TBS met invrijheidstelling onder toezicht waarbij de veroordeelde na het uitzitten van zijn gevangenisstraf in het kader van de TBS in vrijheid wordt gesteld onder het toezicht van de strafuitvoeringsrechtbank mits het naleven en het opgelegd krijgen van een aantal voorwaarden. Een van deze voorwaarden zou dan ook de begeleiding of behandeling kunnen zijn.

Afdeling 2: de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (ISD)

A. Inleiding

Ook Nederland kent de problematiek van de recidivisten. Sinds 2004 heeft Nederland een nieuwe maatregel gecreëerd teneinde de overlast- en recidiveproblematiek als de individuele problemen van de veelpleger aan te pakken. Deze nieuwe maatregel komt ter vervanging van de maatregel Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV) en verwijdert de betrokkene voor een bepaalde periode uit de samenleving en plaatst hen in een inrichting die specifiek voor hen bestemd is.⁴⁴⁴ Met de SOV maatregel konden enkel mannelijke harddrugverslaafden met een hoog crimineel recidive gehalte voor een periode van maximum twee jaar in een speciale inrichting worden geplaatst. De nieuwe maatregel heeft de SOV-maatregel geïntegreerd. Ook het toepassingsgebied van de ISD-maatregel is breder dan de SOV-maatregel. Bij de ISD-maatregel komen alle zeer actieve veelplegers in

⁴⁴³ Art. 38d, tweede lid Sr; Art. 38e, tweede lid Sr.

⁴⁴⁴ P. TERSAGO, "Het belang van gerechtelijke antecedenten in het straf(proces)recht", *Nullum Crimen* 2011, afl. 1, (8) 24-25.

aanmerking. In tegenstelling tot de SOV-maatregel, zijn drugsverslaving, psychiatrische stoornis of geslacht geen contra-indicaties voor de ISD. De enige contra-indicatie bij de ISD is de ontoerekeningsvatbaarheid.⁴⁴⁵

Met deze maatregel probeert de Nederlandse overheid recidivisten en veelplegers aan te pakken. Ze wil de vicieuze cirkel van opsluiten, vrijlaten, delicten plegen, veroordelen en dan weer opsluiten, waarin deze veroordeelden terecht zijn gekomen, doorbreken door een gedragsverandering te realiseren.⁴⁴⁶

Hier kan ook een gelijkenis gevonden worden met de Belgische terbeschikkingstelling van de regering, die er oorspronkelijk op gericht was om diezelfde doelgroep aan te pakken. Met de komst van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank is het toepassingsgebied wat verschoven en verruimd, en komt de klemtoon meer te liggen op de zwaarwichtigheid van de feiten. Maar het blijft op basis van de huidige regelgeving nog steeds mogelijk om recidivisten aan te pakken. Zoals gezegd, zijn gewoontemisdadigers in de huidige Belgische wetgeving niet meer opgenomen.⁴⁴⁷

B. Inrichting Stelselmatige Daders (ISD)

De maatregel inrichting Stelselmatige Daders is een maatregel waarbij betrokken personen voor een periode van maximaal twee jaar uit de samenleving kunnen verwijderd worden, mits aan de voorwaarden van artikel 38m, eerste lid Sr. te voldoen.⁴⁴⁸ Dit komt er op neer dat de maatregel enkel maar mogelijk is als het feiten betreft waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten en de verdachte in een periode van vijf jaar drie maal tot een vrijheidsstraf, vrijheidsbeperkende maatregel of taakstraf veroordeeld is. Het gepleegde feit moet ook pas gepleegd zijn na de tenuitvoerlegging van die voorgaande straffen of maatregelen, die reeds definitief en volledig uitgevoerd moeten zijn.⁴⁴⁹ Bovendien moet de maatregel ook door het Openbaar Ministerie worden gevorderd.⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ J. BETHE, "Resocialisatie als wettelijk doel bij de ISD-maatregel: een meerwaarde of niet?", Universiteit van Tilburg, s.d., <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=115521>, 21 (consultatie: 4 mei 2014); B. BIELEMAN, S. BIESMA, J. SNIPPE en M. VAN ZWIETEN, *ISD en SOV vergeleken. Eerste inventarisatie meerwaarde Inrichting voor Stelselmatige Daders boven eerder Strafrechtelijke Opvang voor Verslaafden*, Groningen-Rotterdam, IntraVal 2006, 1.

⁴⁴⁶ B. BIELEMAN, S. BIESMA, J. SNIPPE en M. VAN ZWIETEN, *ISD en SOV vergeleken. Eerste inventarisatie meerwaarde Inrichting voor Stelselmatige Daders boven eerder Strafrechtelijke Opvang voor Verslaafden*, Groningen-Rotterdam, IntraVal 2006, 1

⁴⁴⁷ P. TERSAGO, "Het belang van gerechtelijke antecedenten in het straf(proces)recht", *Nullum Crimen* 2011, afl. 1, (8) 24-25.

⁴⁴⁸ Art. 38n, eerste lid Sr.

⁴⁴⁹ M.J.A. DUKER, "De ISD-maatregel gemotiveerd", *Trema Straftoemingsbulletin* 2008-1, (3) 5-6; P. TERSAGO, "Het belang van gerechtelijke antecedenten in het straf(proces)recht", *Nullum Crimen* 2011, afl. 1, (8) 24-25.

⁴⁵⁰ Art. 38m, eerste lid Sr.

Deze maatregel heeft een dubbele doelstelling: enerzijds de bescherming van de maatschappij en anderzijds de beëindiging van de recidive.⁴⁵¹ De ISD-maatregel wordt trouwens ook gekenmerkt door een persoons- of dadergerichte aanpak en geldt ook als een *ultimum remedium*.⁴⁵²

Deze doelstelling komt m.i. sterk overeen met de doelstelling van de Belgische TBR/TBS. Ook wij proberen door de delinquent uit de samenleving te verwijderen onze maatschappij te beschermen en proberen tevens de veroordeelde op het goeie pad te krijgen. Verschillend is wel dat de Belgische TBS vandaag een straf is en niet langer een maatregel en dat de termijn van de TBS veel langer is dan de Nederlandse ISD. Daarenboven moet ook opgemerkt worden dat bij de ISD geen combinatie met een straf mogelijk is.⁴⁵³ Wat wel het geval is bij de Belgische TBS, aangezien het een accessoire straf is en dus verplicht bij een hoofdstraf moet worden opgelegd.

Wanneer de betrokkene een ISD-maatregel opgelegd krijgt, zal er een individueel plan van aanpak worden opgesteld. Bij iedere gedetineerde zal dan gekeken worden wat zijn behoeftes zijn door gebruik te maken van de Risc, ook wel Recidive Inschattingschalen genoemd. In het individueel plan zal dan bijvoorbeeld opgenomen worden aan welke vaardigheden het individu moet werken en door middel van welke training dit dient te gebeuren. Bij aanvang van de maatregel komt de gedetineerde dan of in een inkomstenregime of in een basisregime. Het individu zal in het basisregime terecht komen wanneer hij weigert mee te werken. Het is dus een vereiste dat de betrokkene aan zijn behandeling meewerkt. In het basisregime worden enkel maar basisrechten zoals arbeid, educatie en sport aangeboden. Het is dan de bedoeling dat het personeel de gedetineerden ertoe aanzetten om mee te werken, aangezien ze anders geen behandeling krijgen. Ook wanneer ze geen specifieke behandeling krijgen, omdat de betrokkene weigert mee te werken, wordt niet aan het beoogde doel de maatregel voorbij gegaan. De actieve veelpleger is dan immers voor maximaal twee jaar van de straat verwijderd. Daarenboven wordt er van uitgegaan dat de langere detentie in combinatie met een goede nazorg, tot recidivevermindering kan leiden. Dit zou dan met name komen door de orde, rust en regelmaat binnen het basisregime. Naast de behandeling van de veroordeelde tijdens de maatregel, is ook een goede behandeling na de uitvoering van de maatregel van cruciaal belang. Om dit te bereiken dient iedereen in de keten op de hoogte te zijn van de stand van zaken en de verantwoordelijkheden, en dient iedereen die dan ook na te komen.⁴⁵⁴

⁴⁵¹ X. “Maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (ISD)”, http://www.om.nl/onderwerpen/veelplegers/maatregel_inrichting/ (geconsulteerd op 4 mei 2014).

⁴⁵² *Kamerstukken II* 2002/03, 28 980, D, 9; J. BETHE, “Resocialisatie als wettelijk doel bij de ISD-maatregel: een meerwaarde of niet?”, Universiteit van Tilburg, s.d., <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=115521>, 20 en 22.

⁴⁵³ Hoge Raad der Nederlanden 21 maart 2006, LJN AV1161; X. “ISD-maatregel”, <http://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/ISD/isd-maatregel/> (geconsulteerd op 11 mei 2014).

⁴⁵⁴ Zie o.a.: M.J. Borgers, “Het wettelijk sanctiestelsel en de straftoemingsvrijheid van de rechter”, *T.Strafr* 2005, afl. (73) 104-108; X. “ISD-maatregel”, <http://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/ISD/isd-maatregel/> (geconsulteerd op 11 mei 2014).

Besluit

Tijdens de zoektocht naar gelijkaardige systemen ben ik op twee systemen gebotst, die Nederland hanteert teneinde de maatschappij te beschermen en die enige gelijkenis vertonen met de Belgische TBS. In het laatste deel van dit werkstuk zijn deze twee vormen van maatregelen beknopt besproken. Het betreft meer bepaald de Nederlandse TBS en de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders.

De eerste besproken maatregel is de Nederlandse TBS. Het Nederlandse rechtssysteem kent ook de figuur van de terbeschikkingstelling, ook wel TBS genoemd. Alleen is de invulling ervan verschillend met de Belgische terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, niettegenstaande dat ze beide de bescherming van de maatschappij beogen. De Nederlandse TBS is, in tegenstelling tot de Belgische, geen straf maar een maatregel die kan worden opgelegd bij personen die geheel ontoerekeningsvatbaar of verminderd toerekeningsvatbaar zijn en een misdrijf hebben gepleegd. De Belgische TBS heeft betrekking op personen die volledig toerekeningsvatbaar worden geacht. Ondanks de verschillende invulling kunnen er hier en daar toch enkele kleine gelijkenissen gevonden worden. Een eerste gelijkenis is dat de beide TBS-vormen de maatschappij willen beschermen. Daarnaast kan er naar mijn mening toch ook enige gelijkenis worden gevonden met de Belgische TBS in het kader van de TBS met invrijheidstelling onder toezicht wanneer men te maken heeft met de Nederlandse TBS met voorwaarden in combinatie met een gevangenisstraf.

De tweede besproken maatregel is de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders, ook wel ISD genoemd. Deze maatregel komt dichterbij de Belgische TBS dan de eerste besproken maatregel. De maatregel Inrichting Stelselmatige Daders is vrij recent ingevoerd in het Nederlandse strafrechtsbestel teneinde de maatschappij te beschermen en de problematiek van recidive en overlast aan te pakken. Ook deze maatregel is geen straf zoals de Belgische TBS, maar isoleert ook wel bepaalde personen uit de samenleving voor een bepaalde periode. Bij de maatregel ISD ligt klemtoon vooral op de recidivisten en veelplegers, terwijl bij de Belgische TBS het toepassingsgebied vandaag veel ruimer is. Nochtans lag de focus bij de oude regeling van de Belgische terbeschikkingstelling ook bij de recidivisten en gewoontemisdadigers, maar met de hervorming van de terbeschikkingstelling is de focus eerder op de feiten komen te liggen. De maatregel ISD kan trouwens ook niet gecombineerd worden met een straf, wat bij de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank wel verplicht het geval is. Een ander verschilpunt is dat de termijn van de ISD veel korter is dan onze TBS. Bij de ISD-maatregel kan iemand worden opgesloten in een bepaalde inrichting voor maximum twee jaar, terwijl bij ons iemand bijkomend in de gevangenis kan worden opgesloten voor minimum vijf en maximum vijftien jaar.

Algemeen Besluit

Dit werkstuk is opgebouwd rondom een centrale vraag die als volgt luidt:

Hoe is de terbeschikkingstelling ontstaan, welke invulling wordt eraan gegeven en bestaat dit ook elders?

Om een antwoord te geven op de eerste twee delen van de vraag, is nagegaan welke regelgeving aan de basis ligt van onze huidige reglementering met betrekking tot de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank. Daaraan gekoppeld is ook nagegaan welke strafrechttheorieën een invloed hebben uitgeoefend op die reglementering.

De eerste grondstenen kunnen we terug vinden in het bijzonder politietoezicht, dat zijn basis terugvindt in de ideeën van de klassieke leer, waar de daad en de bestraffing centraal staan. Deze accessoire straf geeft de overheid het recht om bepaalde veroordeelden een verbod op te leggen om bepaalde plaatsen te bezoeken of er zich te vestigen. Deze sanctie is ingevoerd om de problematiek van recidive aan te pakken, maar kan ook worden opgelegd bij personen die nog niet gerecidiveerd hebben. Helaas heeft deze bijkomende straf nooit het gewenste resultaat met zich meegebracht. Deze sanctie is uiteindelijk afgeschaft door de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers.

Vervolgens zijn we in de masterproef even blijven stilstaan bij de ideeën van het positivisme en het sociaal verweer, welke eigenlijk de directe basis vormen voor de terbeschikkingstelling van de regering. De aanleiding om tot een sanctie zoals de terbeschikkingstelling te komen, ligt in de idee van de bescherming van de maatschappij. Deze gedachtegang vindt zijn oorsprong in de theorie van het sociaal verweer dat zich dan weer baseerde op de ideeën van de positivistische scholen. De positivisten gaan er van uit dat personen geen vrije wil hebben om het onderscheid te maken tussen goed en kwaad, maar dat de mens tot het plegen van misdrijven gedetermineerd is door een reeks van causale factoren. Het is dan ook tegen de personen die een gevaar kunnen uitmaken voor de samenleving dat de maatschappij zich dient te beschermen. Het sociaal verweer baseert zich op deze theorie, maar laat toch de band met het klassieke strafrecht niet los. Hierdoor komen ze uiteindelijk tot het zogenaamde *tweesporenstelsel*, waarbij normale volwassen delinquenten aan het klassiek strafrecht zullen onderworpen zijn en waarbij bepaalde categorieën van personen uit het strafrecht worden gehaald, op wie dan beveiligingsmaatregelen zullen worden toegepast.

De invloed van deze strafrechttheorieën is ook al op te merken in wetgeving van 1891 tot beteugeling van de landloperij en bedelarij. Via deze wetgeving voorziet de overheid in een maatregel om landlopers en bedelaars, onder bepaalde voorwaarden, uit de samenleving te halen, omdat de wetgever van oordeel was dat deze categorieën van personen een gevaar voor de maatschappij uitmaakten. Het betreft de maatregel van de terbeschikkingstelling van de regering van landlopers en bedelaars. Door deze maatregel beoogt de overheid de landlopers en bedelaars moreel her op te voeden en de maatschappij te beschermen.

De ideeën van het sociaal verweer komen het best tot uiting in de sociaal verweer wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers. In deze regelgeving voorziet de wetgever in een maatregel, nl. de terbeschikkingstelling van de regering of TBR, om de problematiek met betrekking tot het recidivisme en de gewoontemisdadigheid aan te pakken. De TBR wordt door de wetgever gecatalogeerd als maatregel die in bepaalde gevallen kan en in andere gevallen moet worden opgelegd.

Een eerste belangrijke wijziging aan de wet van 1930 is er in navolging van een veroordeling van het Europees Hof van de Rechten van de Mens gekomen. Dit Hof oordeelde dat de wet van 1930 onvoldoende rechtswaarborgen aan de veroordeelde gaf. De wetgever heeft uiteindelijk in 1990 de wet aangepast en meer rechtswaarborgen ingebouwd.

Met de wet van 5 maart 1998 heeft de wet van 1930 een tweede belangrijke wetswijziging gekend. Door de wet van 5 maart 1998 komt de focus meer te liggen op de aanpak van seksuele delinquenten, die zich niet noodzakelijk in staat van wettelijke herhaling moeten bevinden. Primaire seksuele delinquenten kunnen voortaan dus ook ter beschikking van de regering worden gesteld. Door de focus op primaire seksuele delinquenten te gaan leggen, heeft de wetgever de eerste stappen richting de *dadengerichte* aanpak gezet. Dit in tegenstelling tot de oorspronkelijke regelgeving van 1930 waar de focus eerder op de dader en zijn persoon en niet op zijn daden ligt.

De invoering van de terbeschikkingstelling van de regering heeft heel wat discussie over de juridische aard van deze sanctie met zich meegebracht. De wetgever is duidelijk van mening dat de TBR als een maatregel beschouwd moet worden. Dit is onder andere zeer duidelijk uit de parlementaire voorbereidingen gebleken. De rechtsleer en rechtspraak zijn dan weer om allerlei redenen de mening toegedaan dat de terbeschikkingstelling van de regering gecatalogeerd moet worden als een straf. Deze discussie over de juridische aard zorgt in praktijk wel voor grote onduidelijkheid en onzekerheid. Het zal uiteindelijk tot de invoering van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank duren vooraleer deze discussie een einde kent.

Sinds de inwerkingtreding van de wet van 26 april 2007 op 1 januari 2012 is de terbeschikkingstelling van de regering vervangen door de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank. De regeling met betrekking tot de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank of TBS, is de huidige regeling.

Ook in de huidige regeling wordt bepaald dat de TBS een sanctie is om de samenleving te beschermen tegen bepaalde criminelen. In de hedendaagse wetgeving wordt, net zoals bij de TBR, ook gewerkt met een systeem van een verplichte of facultatieve oplegging van de terbeschikkingstelling. Alleen wordt het toepassingsgebied van de TBS erg uitgebreid, en wordt er met limitatieve misdrijvenlijsten gewerkt. Wanneer een misdrijf op een van de lijsten voorkomt, dan kan of moet de rechter, naargelang het misdrijf op de verplichte, dan wel facultatieve lijst staat, de terbeschikkingstelling op leggen. Bij dit systeem kunnen wel enkele bedenkingen gemaakt worden. Zo kan de vraag namelijk gesteld worden waarom de wetgever bepaalde misdrijven in een van de lijsten opneemt, of waarom de wetgever het ene misdrijf in de facultatieve lijst, dan wel in de verplichte lijst plaatst?

Verschillend met de TBR is dat TBS als een echte bijkomende straf wordt beschouwd. Hierdoor komt een einde aan de jarenlange discussie over de juridische aard van de TBR. Vermoedelijk is de indeling van de TBS als bijkomende straf en de uitbreiding van het toepassingsgebied te wijten aan de verandering van het denken over strafrecht. De hedendaagse samenleving kent geen overheersende strafrechttheorie, maar wordt gekenmerkt door het nieuw realisme of neoclassicisme, waarbij verschillende denkrichtingen worden verzameld, die vooral teruggrijpen naar de ideeën van de klassieke leer, vandaar ook de term neoclassicisme. Deze meesterproef is begonnen met de bespreking van het bijzonder politietoezicht, dat tot stand is gekomen vanuit de ideeën van het klassieke strafrecht, en dat ook als bijkomende straf werd beschouwd en kon opgelegd worden tegen personen die bepaalde feiten hadden gepleegd. Opvallend is dat de TBS, door de invloed van het neoclassicisme en het teruggrijpen naar de ideeën van de klassieke leer, toch wel enige gelijkenis vertoont met het bijzonder politietoezicht. Ook de TBS is een bijkomende straf en kan opgelegd worden tegen personen die bepaalde feiten hebben gepleegd. Ook hier komen de feiten, en niet de dader, op de voorgrond te staan. Het bijzonder politietoezicht heeft weinig succes en toepassingen gekend. Hopelijk kent de TBS in de toekomst meer succes, of anders zijn we misschien terug bij af?

Met betrekking tot de concrete toepassingen van de TBR en TBS merken we op dat de TBR in de twintigste eeuw vooral een symbolische functie heeft. De maatregel wordt steeds minder opgelegd en is zelfs gedurende een bepaalde periode helemaal niet meer opgelegd geweest, waardoor het leek alsof de maatregel uit ons strafbestel was verdwenen. Sinds de wetwijziging in 1998 is, zoals gezegd, de focus wat verschoven naar de aanpak van seksuele delinquenten. Deze verschuiving is ook op te

merken in de toepassingen vanaf het jaar 2000. Het totale aantal veroordelingen tot TBR blijft weliswaar zeer gering, maar van dit aantal hebben steeds meer veroordelingen betrekking op seksuele delinquenten. Door de invoering van TBS wordt verwacht dat de bijkomende straf meer zal uitgesproken worden. Voorlopig kunnen we een stijging opmerken van het aantal opgelegde veroordelingen. Niettemin blijft het totaal aantal uitgesproken terbeschikkingstellingen zeer gering en is het maar af te wachten of de beoogde toename van veroordelingen tot TBS werkelijkheid wordt. Twee jaar na de inwerkingtreding en aan de hand van voorlopig cijfermateriaal lijkt het erop dat ook de TBS eerder een symbolische functie zal toegewezen krijgen.

Gelet op het geringe toepassingsgebied, zou de vraag kunnen gesteld worden of ons rechtssysteem nog wel zoiets als een TBS nodig heeft, of moeten we uitkijken naar een ander systeem? Al sinds het begin was er tegenstand tegen de invoering van de terbeschikkingstelling. Ook Léon CORNIL was niet echt een grote voorstander. Hij prefereert eerder een systeem waarbij gewerkt wordt met een enkelvoudige straf van onbepaalde duur met een progressief regime, maar met de mogelijkheid tot invrijheidsstelling.⁴⁵⁵ Ook in het parlement is deze vraag gesteld en wordt dan verwezen naar het systeem van de niet-samendrukbare straffen zoals dit onder andere in Canada, Engeland en Frankrijk wordt gebruikt.⁴⁵⁶ Dit principe geeft de straftoemetersrechter de mogelijkheid om bij het opleggen van de straf de periode te bepalen waarbinnen de gedetineerde bij de tenuitvoerlegging van de straf niet kan genieten van enige modaliteit. Ook dit systeem is in de hierboven vermelde landen ingevoerd, vanuit het motief om de maatschappij te beschermen.⁴⁵⁷

Met betrekking tot het laatste deel van deze masterproef, kunnen we besluiten dat de Nederlanders ook de terbeschikking of TBS kennen, maar hieraan een andere inhoud geven. De Nederlandse TBS is eerder vergelijkbaar met ons systeem van internering. Toch kunnen gelijkenissen gevonden worden met betrekking tot de ratio en een specifieke vorm van hun TBS met voorwaarden en onze terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank. Een andere maatregel dat het Nederlandse strafrecht ook kent, komt wel dichterbij onze TBS, maar kent dan weer de focus van onze oude TBR-

⁴⁵⁵ L. CORNIL, *La loi de Défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Hof van Beroep Brussel, 15 september 1930, 78-79.

⁴⁵⁶ Verslag namens de commissie van Justitie over het wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, Parl.St. Kamer 1996-97, nr. 49-1070/8, 163-168; F. VANHAMME, "Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l'ordre social: discours et pratiques d'une logique linéaire", *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, (1044) 1056; S. DE DECKER, "Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering van strafrechtelijke sancties" in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Chartre 2009, (113) 146.

⁴⁵⁷ K. VERPOEST, *De invulling van de discretionaire ruimte in de strafuitvoering. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de invulling van de discretionaire ruimte bij de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen*, Doctoraal Proefschrift neergelegd tot het verkrijgen van de graad van Doctor in de Rechten, Universiteit Gent, 2012-13, 286.

regeling om recidivisten en gewoontemisdadigers aan te pakken. Het betreft de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (ISD), waarbij bepaalde categorieën van personen voor een periode van maximum twee jaar uit de samenleving kunnen worden gehaald.

Tenslotte kan dan de vraag, in samenhang met de laatst gestelde vraag, worden gesteld of België iets uit deze maatregelen kan leren in het kader van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank? Naar mijn oordeel kan België hiervan wel iets opsteken. Gelet op het marginale gebruik van de TBS, is het misschien interessant om te onderzoeken of een systeem zoals de maatregel Inrichting Stelselmatige Daders niet meer toepassing zou krijgen en vooral niet efficiënter zou zijn dan onze huidige terbeschikkingstelling om de grote problematiek met betrekking tot recidivisme aan te pakken. Het zou misschien interessant kunnen zijn om met betrekking tot bepaalde minder ernstige misdrijven op grond van een soortgelijke maatregel de recidive in ons land aan te pakken. Hierbij pleit ik niet zozeer voor een algehele afschaffing van de TBS, maar is het m.i. eerder opportuun om de TBS enkel maar verplicht op te leggen voor die bepaalde misdrijven die ernstig worden geacht, aangezien magistraten blijkbaar nauwelijks de facultatieve TBS opleggen. Hiervoor dient dan de lijst met betrekking tot de gevallen waarin de TBS verplicht moet worden opgelegd, grondig te worden herzien. Zo zou het mogelijks beter zijn om eerder te werken met een niet-limitatieve lijst, teneinde nieuwe zeer ernstige en afschuwelijke vormen van criminaliteit niet uit te sluiten. Een ander voorstel zou kunnen zijn om zonder misdrijvenlijst te werken, maar met bepaalde goed omschreven criteria, die een veruitwendiging moeten zijn van wat we vandaag als afschuwelijk en ernstige misdrijven beschouwen. Nog een ander idee zou kunnen zijn om de limitatieve lijst te behouden, maar dan is het m.i. opportuun om de lijst aan te passen. Ook het eerder voorgestelde systeem van CORNIL en het systeem van de niet-samendrukbare straffen lijken de moeite om aan grondig onderzoek te onderwerpen. Niettemin is naar mijn oordeel nu, na reeds twee jaar toepassing van de TBS, nog te vroeg om te concluderen of de TBS in zijn huidige vorm moet blijven bestaan of niet. Het lijkt opportuun om toch nog heel even af te wachten of het aantal toepassingen daadwerkelijk blijft stijgen, of dat de TBS, net als de TBR eerder een marginaal gegeven wordt.

Bibliografie

Wetgeving

Belgische wetgeving

Grondwet.

Gerechtelijke Wetboek.

Strafwetboek.

Wetboek van Strafvordering.

Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *BS* 3 december 1891.

Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 11 mei 1930.

Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in rechtszaken, *BS* 22 juni 1935.

Wet van 21 augustus 1948 tot afschaffing van de officiële reglementering van de prostitutie, *BS* 13 september 1948.

Wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 17 juli 1964.

Wet van 2 juli 1975 tot vaststelling van de personeelsformatie van de rechtbanken in eerste aanleg, *BS* 30 augustus 1975.

Wet van 17 juli 1990 tot wijziging van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en de gewoontemisdadigers, *BS* 9 augustus 1990.

Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.

Wet van 12 januari 1993 houdende een urgentieprogramma voor een meer solidaire samenleving, *BS* 4 februari 1993.

Wet van 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen, *BS* 25 april 1995..

Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen bij de wet van 1 juli 1964, *BS* 2 april 1998.

Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelde tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

Wet van 27 mei 2006 houdende de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, *BS* 15 juni 2006.

Wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis, *BS* 13 juli 2007.

Wet van 26 april 2007 betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *BS* 13 juli 2007.

Wet van 31 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *BS* 31 december 2012.

KB van 15 december 1930, *B.S.* 21 december 1930.

MO 11 januari 1982, *Bull.Strafinr.* 1982, 72.

MO nr. 1813, 18 november 2011, m.b.t. de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, onuitg.

Wetsontwerp tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, *Parl.St.* Kamer 1890-91, nr. 7.

Wetsontwerp tot bescherming der maatschappij tegen de abnormalen, de gewoonte-misdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1922-23, nr. 151.

Wetsontwerp tot bescherming der maatschappij tegen abnormalen, gewoonte-misdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1927-28, nr. 11.

Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Kamer 2006-2007, nr. 2999/003.

Advies van de Raad van State bij het Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 1070/1.

Advies Raad van State bij het Wetsontwerp TBS, *Parl.St.* Senaat 2006-2007, 3-2054/1.

Memorie van Toelichting bij het ontwerp van wet tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1922-23, nr. 151.

Memorie van Toelichting bij het ontwerp van wet tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl.St.* Kamer 1925-26, nr. 124.

Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/1.

Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp TBS, *Parl.St. Senaat* 2006-2007, 3-2054/1.

Verslag Kamercommissie Justitie over het wetsontwerp tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl. St. Kamer*, 1924-25, nr. 38.

Verslag namens de bestendige commissie voor de Justitie en de burgerlijke en strafrechtelijk wetgeving over het wetsontwerp tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen, gewoontemisdadigers en de schuldige jeugd, *Parl. St. Kamer*, 1925-1926, nr. 341.

Verslag Kamercommissie Justitie over het wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/8.

Hand. Kamer 1925-26, 23 en 30 juni, 2 en 7 juli 1926.

J. JACQUEMOTTE, *Hand. Kamer* 1925-26, 7 juli 1926, 2023-2036.

Hand. Kamer 1926-27, 6, 7, 13, 21 en 21 december 1927.

Hand. Senaat 1929-30, 11 december 1929.

Hand. Kamer 1929-30, 13 maart 1930.

Vr. en Antw. Kamer 2011-12, 28 februari 2012, 73 (Vr. nr. 350 S. De Wit).

Nederlandse Wetgeving

Wetboek van Strafrecht.

Wegenverkeerswet van 1994.

Kamerstukken II 2002/03, 28 980, D, 9.

College van procureurs-generaal “Aanwijzing TBS voorwaarden en voorwaardelijke beëindiging van het bevel tot verpleging van overheidswege (2013A007)”, <http://www.om.nl/onderwerpen/tbs/@160855/aanwijzing-tbs-1/> (geconsulteerd op 3 mei 2014).

Rechtspraak

Europese Rechtspraak

EHRM, Van Droogenbroek t. België, 24 juni 1982.

Belgische rechtspraak

Cass. 30 oktober 1876, *Pas.*1876, I, 392.

Cass. 11 december 1933, *Pas.* 1934, I, 96 en *Rev.dr.pén.* 1934, 43.

Cass. 12 maart 1934, *Rev.dr.pén.* 1934, 367.

Cass. 29 april 1935, *Pas.* 1935, I, 226.

Cass. 7 november 1938, *Rev.dr.pén.* 1939, 110.

Cass. 27 februari 1939, *Rev.dr.pén.* 1939, 649.

Cass. 27 maart 1939, *Arr.Verbr.* 1939, 116 en *Pas.* 1939, I, 170.

Cass. 19 mei 1947, *Pas.* 1947, I, 209.

Cass, 18 oktober 1954, *Pas.* 1955, I, 124-125.

Cass. 8 november 1954, *Pas.* 1955, I, 196.

Cass. 22 juli 1955, *Pas.* 1955, I, 1270.

Cass. 27 februari 1956, *Pas.* 1956, 672.

Cass. 3 januari 1962, *Pas.* 1962, I, 525.

Cass. 8 mei 1972, *Pas.* 1972, I, 825.

Cass. 12 december 1972, *Pas.* 1973, I, 362.

Cass. 17 juni 1975, *Arr.Cass.* 1975, 1103-1104 en *Pas.* 1975, I, 998-999.

Cass. 15 februari 1977, *Arr.Cass.* 1977, 658.

Cass. 20 december 1977, *Arr.Cass.* 1978, I, 494-495.

Cass. 4 april 1978, *Arr.Cass.* 1978, II, 884-889; *Pas.* 1978, I, 858-862; *Rev.dr.pén.* 1979, 599, noot R.S.

Cass. 3 oktober 1979, *Arr.Cass.* 1979-80, I, 143 en *Pas.* 1980, I, 154.

Cass. 18 december 1979, *Arr.Cass.* 1979-80, I, 484 en *Pas.* 1980, I, 483.

Cass. 29 april 1980, *Pas.* 1980, I, 1074-1076.

Cass. 8 juni 1982, *RW* 1982-83, 1315, noot VANDEPLAS.

Cass. 14 december 1982, *Pas.* 1983, I, 464.

Cass. 19 februari 1986, AR 4795, *Arr.Cass.* 1985-86, 858.

Cass. 12 maart 1986, AR 4791, *Arr.Cass.* 1985-86, 973.

Cass. 14 oktober 1986, AR 890, *RW* 1986-87, 1607.

Cass. 21 maart 1989, *Arr.Cass.* 1988-89, 848.

Cass. 20 oktober 1992, AR 7063, *Arr.Cass.* 1991-92, 1216.

Cass. 5 augustus 1997, AR P.97.0924.N, *Arr.Cass.* 1997, 756.

Cass. 28 november 2000, *RW* 2001-02, 467, noot S. VAN OVERBEKE.

Cass. 22 mei 2007, AR P.07.0221.N, onuitg.

Cass. 16 oktober 2007, AR P.07.0916.N, *Pas.* 2007, afl. 10, 1807.

Cass. 17 oktober 2007, AR P.07.1142 F, *Pas.* 2007, afl. 10, 1817.

Cass. 18 maart 2008, AR P.07.1887 N, *Pas.* 2008, afl. 3, 757.

Cass. 15 juni 2010, AR P.10.0878.N, *Juristenkrant* 2010, afl. 213, 6 en *Pas.* 2010, afl. 6-8, 1905, concl. DE SWAEF.

Cass. 13 september 2011, AR P.11.1471.N, *Pas.* 2011, afl. 9, 1933.

Cass. 22 mei 2012, AR.P.12.0761N.

Cass. 24 juli 2012, AR P.12.1185.N, *Pas.* 2012, afl. 6-7-8, 1540.

Cass. 9 juli 2013, AR P.13.1070.F.

Cass. 17 september 2013, AR P.13.1504.N, concl. A. VAN INGELGEM..

Luik 20 februari 1946, *Pas.* 1946, II, 16.

Antwerpen 9 december 1982, *RW* 1982-83, 1931.

Su. Antwerpen 20 april 2012, *RABG* 2012, afl. 13, 915-919, noot Y. VAN DEN BERGE.

Su. Antwerpen 12 juli 2012, nr. VZ 12/1434, *Limb.Rechtsl.* 2012, afl. 4, 277.

Su. Gent 24 september 2012, *TGR-TWVR* 2013, afl. 2, 135.

Buitenlandse rechtspraak

Fr. Cass. 7 juli 1876, *D.P.* 1878, I, 94.

Hoge Raad der Nederlanden 21 maart 2006, LJV AV1161.

Rechtsleer

AERTSEN, I., DAENINCK, P., HODIAUMONT, F., MALEMPRÉ, H., VAN CAMP, T. en VAN WIN, T., *Vademecum: herstelrecht en gevangenis*, Gent, Academia Press, 2004, 357p.

ANCEL, M., *Que sais-je? La défense sociale*, Paris, Presses universitaires de France, 1985, 127p.

BECCARIA, C., MICHIELS, J.M., *Over misdaden en straffen. Ingeleid, van aantekeningen voorzien en vertaald door J.M. Michiels*, Antwerpen, Kluwer, 1982, 218p.

BERNARD, T. J., SNIPES, J. B. en VOLD, G. B., *Theoretical criminology*, New York Oxford, Oxford University Press, 2002, 346p.

BETHE J., “Resocialisatie als wettelijk doel bij de ISD-maatregel: een meerwaarde of niet?”, Universiteit van Tilburg, s.d., <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=115521>, 107p. (consultatie: 7 mei 2014).

BIELEMAN, B., BIESMA, S., SNIPPE, J. en VAN ZWIETEN, M., *ISD en SOV vergeleken. Eerste inventarisatie meerwaarde Inrichting voor Stelselmatige Daders boven eerder Strafrechtelijke Opvang voor Verslaafden*, Groningen-Rotterdam, IntraVal 2006, 72p.

BLAD, J. R. en VAN SWAANINGEN, R., *De ontmaskering van het strafrechtelijk discours: Een bloemlezing uit het werk van Louk Hulsman*, Den Haag, Boom Lemma uitgevers, 2011, 213p.

BORGERS, M.J., “Het wettelijk sanctiestelsel en de straftoemingsvrijheid van de rechter”, *T.Strafr* 2005, afl. 2, 73-148.

BOUCQUEY, E. en JANSSEN, J., “La nature juridique de la mise à la disposition du Gouvernement des récidivistes et des délinquants d’habitude”, *Rev.Dr.pen.* 1957-58, 894-902.

BRAFFORT, L. en CORNIL, L., “Commission chargée d’étudier la révision e la loi du 9 avril 1930, de défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquents d’habitude”, *Rev.Dr.pén.* 1940, 212-284.

CARTUYVELS, Y., “De terbeschikkingstelling van de regering (TBR) van recidivisten, gewoontemisdadigers en ‘seksuele delinquenten’: van ‘veiligheidsmaatregel’ naar dubbele straf”, *Orde van de dag* 2013, afl. 61, 46-55.

CASSELMAN, J., COSYNS, P., DE DONCKER, D., DILLEN, C., GOETHALS, J. en VANDENBROECKE, M., *Internering*, Leuven, Garant Uitgevers 1997, 125p.

CHRISTIAENSEN, S., “Adolphe Prins: 1845-1919” in C. FIJNAUT, *Gestalten uit het verleden: 32 voorgangers in de strafrechtswetenschap, de strafrechtspleging en de criminologie*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993, 109-123.

CHRISTIAENSEN, S., *Tussen klassieke en moderen criminele politiek. Leven en beleid van Jules Lejeune*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2004, 745p.

COLLIGNON, T. en VAN DER MADE, R., *La loi belge de Défense sociale à l’égard des Anormaux et des Délinquents d’habitude: loi du 9 avril 1930 : commentaire doctrinale et jurisprudentiel*, Brussel, Maison Ferdinand Larcier, 1943, 345p.

CONINGS. C., “Terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *NjW* 2014, afl. 297, 174.

CONSTANT, J., *Traité élémentaire de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries Nationales, 1965, 615-1177.

CORNIL L., *La loi de défense sociale à l’égard des anormaux et des délinquants d’habitude du 9 avril 1930*, Brussel, Larcier, 1930, 112p.

DAEMS, T., “Een wettelijke regeling van de strafuitvoering: wat nu?”, *Fatik* 2006, afl. 112, 3-6.

DAENINCK, P., “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: van beschermingsmaatregel naar bijkomende straf”, *Panopticon* 2009, afl. 3, 63-67.

DAMS, M., *Recidive in België en Nederland. Een analyse van 200 jaar rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 651p.

DE DECKER, S., “Seks verandert alles? Het bijzonder regime bij de uitvoering ven strafrechtelijke sancties” in G. COCO, S. CORNELLE, S. DE DECKER, F. GAZAN, S. LOUWETTE, A. MASSET, G. VERMEULEN en I. WATTIER, *De vervolging en behandeling van daders van seksuele misdrijven*, Brussel, La Charte 2009, 113-159.

- DE HERT, P. en Brugge, S., “Het leedprincipe, het strafbegrip en de schuld zonder straf. De fixatie op leedtoevoegende straffen in het strafrecht” in A. DE NAUW, F. DERUYCK en M. ROZIE, *Het strafrecht bedreven: liber amicorum Alain De Nauw*, Die Keure, 2011, 129-156.
- DE KEZEL, E., “Naar een veralgemeende procesbekwaamheid van minderjarigen in burgerrechtelijke zaken?”, *TJK* 2001, 51-57.
- DE MOT, N., VANDE WALLE, J. en TAEYMANS, M., “Begeleiding en behandeling van seksuele delinquenten”, in G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 565-605.
- DE RUE, M., “Wetsontwerp houdende oprichting van een strafuitvoeringsrechtbank en wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, 15-19.
- DE RUYVER, B. en VANDER BEKEN, T., “Te gek om op te sluiten” in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, 345-358.
- DE SOUTER, V., “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank”, *T.v.W.* 2007, afl. 4, 442-445.
- DECLERCQ, R., *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer 2010, 1968p.
- DELMAS-MARTY, M., *Modèles et mouvement de politique criminelle*, Paris, Economica 1983, 231p.
- DEPREEUW W., *Landloperij, bedelarij en thuisloosheid*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 629p.
- DEPREEUW, W., “Een herziening van de wet van 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij... onnodig indien niet ernstig”, *Panopticon* 1989, 97-102.
- DHONDT, F., “Recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid”, in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK *Handboek EVRM Deel 2*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 267-370.
- DLI, “Roma op parking Vloethemveld”, *Het Nieuwsblad*, 21 februari 2014, http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=dmf20140220_00990375 (consultatie: 27 februari 2014).
- DUKER, M.J.A., “De ISD-maatregel gemotiveerd”, *Trema Straftoemingsbulletin* 2008, afl. 1, 3-6.
- DUPONT, L., *Beginselen van strafrecht*, II, Acco, 1984, 239-425.
- ELIAERTS, C., “Het ‘nieuw realisme’ in het strafrecht en de criminele politiek”, *Panopticon* 1984, 10p.

ELLIS, T. en NASH, M., “Crime control or due process?”, in T. ELLIS en S. P. SAVAGE, *Debates in criminal justice: key themes and issues*, Londen/New York, Routledge, 2012, 7-33.

F. COLLIN, *Strafrecht*, Brussel, Larcier, 1948, 305p.

GARLAND, D., *Punishment and modern society. A study in Social Theory*, Oxford, Clarendon Press, 1990, 312p.

GOETHALS, J., “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers in België”, *Panopticon* 1992, 110-134.

GOORDEN, J.C. en OEI, T.I., “Tbs en internering, actuele ontwikkelingen in België”, *Proces* 2007, afl. 1, 17-25.

HLS, “Woonwagbewoners keren terug naar Erpe-Mere”, *Het Nieuwsblad*, 5 november 2013, http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=dmf20131104_00823682 (consultatie 27 februari 2014).

HOEVE, M., BLAAUW, E. en VAN MARLE, H., “De tbs vanuit internationaal perspectief. Een vergelijking tussen systemen van omgang met psychisch gestoorde delinquenten in verschillende Westerse landen”, *Proces* 2004, afl. 1, 18-29.

HOFSTEE, E.J., *TBS*, Deventer, Kluwer 2003, 252p.

HUYBRECHTS, L., “Straffen” in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET, *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, 419-431.

IPPEL, P. en KOENRAADT, F., “De terbeschikkingstelling van de regering: quatre-mains van psychiatrie en strafrecht”, *Ars Aequi* (Ned.) 1984, 444-453.

J. MOREAU, “Mise à la disposition du gouvernement des condamnés” in P. CHOME, O. KLEES en A. LORENT (eds.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2002, 159-169.

KAMINSKI, D., MAES E., MARY, P. en VANHAMME, F., “Le traitement de la « dangerosité » en Belgique : internement et mise à la disposition du gouvernement”, *Champ pénal/ Penal field* 2011, afl. 8, 1-37 en <http://champpenal.revues.org/8188#abstract>, nr. 73.

KELK, C., *Nederlands detentierecht*, Deventer, Gouda Quint 2000, 397p.

KNIGGE, G., *Het irrationele van de straf: rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in het straf- en strafprocesrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen op dinsdag 2 februari 1988*, Arnhem, Gouda Quint, 1988, 34p.

LEMMENS, P., “De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers (arrest Van Droogenbroeck)”, *RW* 1982-83, 1072-1077.

MAES E., *Van gevangenisstraf naar vrijheidstraf. 200 jaar Belgisch gevangeniswezen.*, Antwerpen, Maklu, 2009, 1201p.

MARTINSON, R., “What works? Questions and answers about prison reform” in P. BEAN, *Crime: critical concepts in sociology*, I, Londen, Routledge, 2003, 200-231.

MESSINNE J., “Vagabondage et pauvreté” in T. BOURGOIGNIE, A.-M. BUYSSE, G.-A. DAL, G. DE KERCHOVE, D. DOCQUIR, N. GALLUS, L. LAURENT, B. MAINGAIN, J. MESSINNE, C. PANIER, J.-L. RENCHON, M. VAN DOOSSELAERE en J. VANKERCKHOVE, *Droit des pauvres, pauvre droit?*, Bruxelles, Jeune Barreau, 1984, 23-48.

MMA, “Politie waarschuwt voor zigeuners”, *Het Nieuwsblad*, 4 februari 2014, http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=dmf20140203_00961693 (consultatie: 27 februari 2014).

MONTESQUIEU, *De l'esprit des lois. Chronologie, introduction, bibliographie par V. GOLDSCHMIDT*, Paris, Garnier-Flammarion, 1979, 507p.

PERRIËNS, R., “Wie is er bang van de strafuitvoeringsrechtbank?”, *De orde van de dag* 2005, afl. 32, 7-13.

PIETERS, F., “Vijf jaar strafuitvoeringsrechtbanken – faute de grive, on mange des merles”, *Fatik* 2012, afl. 135, 5-11.

PRAAMSMA, H., “TBR”, <http://www.geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2003-2004/TBR.html> (consultatie: 7 mei 2014).

PRINS, A., *La défense sociale et les transformations du droit pénal*, Bruxelles, Misch et Thron, 1910 170p.

PRINS, A., *Science pénale et droit positif*, Brussel, Emile Bruylant, 1899, 589p.

SLINGENEYER, T., “ La défense social et la nouvelle pénologie comme outils d’analyse de la conception du libéré conditionnel dans la législation belge (1888-2006)”, *Rev.dr.pén.* 2008, afl. 7-8, 743-774.

TERSAGO, P., “Het belang van gerechtelijke antecedenten in het straf(proces)recht”, *Nullum Crimen* 2011, afl. 1, 8-38.

TUBEX, H. en SNACKEN, S., “Straffen en behandelen: evolutie van de aanpak van seksuele delinquentie”, *Panopticon* 1998, 287-310.

TULKENS, F. en VAN DE KERCHOVE, M., *Introduction au droit pénal*, Diegem, Kluwer editions juridique Belgique, 1999, 669p.

TULKENS, F., “Les Transformations du droit pénal aux états-unis. Pour un autre modèle de justice” in X., *Nouveaux itinéraires en droit. Hommage à François Rigaux*, Brussel, Bruylant, 1993, 461-493.

VAN DEN BERGE, Y., “De uitvoering van vrijheidsstraffen: van nu en straks...met de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, 249-263.

VAN DEN BERGE, Y., “De aanvang van de nieuwe bijkomende straf van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank” (noot onder Su. Antwerpen 20 april 2012), *RABG* 2012-13, 919-921.

VAN DEN BERGE, Y., “De draagwijdte van de rechterlijke controle van de ministeriële beslissing tot internering van een ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde” (noot onder KI Antwerpen 18 december 2006), *RABG* 2007, afl. 12 822-824.

VAN DEN BERGE, Y., “De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank: alweer een nieuwe straf, alweer een nieuwe uitvoering”, *T.Strafr.* 2013, afl. 4, 222- 238.

VAN DEN BERGE, Y., “Het recht op een eerlijk proces en de internering van ter beschikking van de regering gestelde veroordeelden”, *T.Strafr.* 2002, 91-94.

VAN DEN BERGE, Y., *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier 2006, 314p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 1277p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 1286p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2003, 1191p.

VAN DER LANDEN, D., *Straf en maatregel. Een onderzoek naar het onderscheid tussen straf en maatregel in het strafrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 1992, 525p.

VAN HELMONT, M., “De onbepaalde uitspraak en haar weerslag. De recidivisten en de gewoontemisdadigers”, *Bull.Best.Strafinr.* 1960, 111-124.

VAN MESDAG, S., “De geschiedenis van TBS”, <http://www.vanmesdag.nl/tbs/de-geschiedenis-van-tbs/> (consultatie: 7 mei 2014).

VAN OVERBEKE, S., “De terbeschikkingstelling van de regering en het eenparigheidsvereiste in hoger beroep” (noot onder Cass. 28 november 2000), *RW* 2001-02, 467-470.

VANDEPLAS, A., “De terbeschikkingstelling van de regering” (noot onder Cass. 8 juni 1982), *RW* 1982-83, 1316-1317.

VANDEPLAS, A., “Wie is nog landloper?” (noot onder Cass. 19 februari 1986), *RW* 1986-87, 116.

VANHAMME, F., “Chronique de criminologie: La mise à la disposition du gouvernement des délinquants dangereux mettant en péril l’ordre social: discours et pratiques d’une logique linéaire”, *Rev.Dr.Pen.* 2002, afl. 11, 1044-1065.

VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *Belgisch Strafrecht*, Gent, Story-Scientia, 1968, 1246p.

VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN, R., *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen Maklu 2011, 664p.

VERLINDE, N., *De terbeschikkingstelling van de regering/strafuitvoeringsrechtbank: straf of beveiligingsmaatregel?*, Masterproef van de opleiding Master in de Rechten aan de Universiteit Gent, 2009-2010, 118p.

VERPOEST, K., *De invulling van de discretionaire ruimte in de strafuitvoering. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de invulling van de discretionaire ruimte bij de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen*, Doctoraal Proefschrift neergelegd tot het verkrijgen van de graad van Doctor in de Rechten, Universiteit Gent, 2012-13, 318p.

VERPROEST, K. en VANDER BEKEN, T., ““Wat je doet, niet wie je bent”. De nieuwe wet betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken”, *Fatik* 2007, afl. 116, 21-24.

WEIS, K., “Gewikt en gewogen: de internering opgelegd door de Minister”, *RW* 2009-10, afl. 27, 1114-1124.

X. “ISD-maatregel”, <http://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/ISD/isd-maatregel/>. (consultatie: 11 mei 2014).

X. “ISD-maatregel”, <http://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/ISD/isd-maatregel/> (consultatie: 11 mei 2014).

X. “Korte gevangenisstraffen voor strafuitvoeringsrechtbank”, *NjW* 2012, afl. 268, 590.

X. “Maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (ISD)”,
http://www.om.nl/onderwerpen/veelplegers/maatregel_inrichting/ (consultatie: 4 mei 2014).

X. “Slachtoffers bij strafuitvoering”, *NjW* 2014, afl. 294, 19-20.

X. “Terbeschikkingstelling bij samenloop met niet-seksuele misdrijven”, *NjW* 2012, afl. 256, (96) 96.

X., “België discrimineert woonwagenbewoners”, *De Redactie*, 31 juni 2012,
<http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1386629> (consultatie: 27 februari 2014).

X., “Terbeschikkingstelling bij samenloop met niet-seksuele misdrijven”, *NjW* 2012, afl. 256, 96.

X., noot onder Cass. 18 april 2006, *T.Strafr.* 2006, afl. 5, 267.